I. D. MUŞAT

Microromanul doamnei Stastok

EDITURA CARTEA ROMÂNEASCĂ

I. D. MUŞAT / MICROROMANUL DOAMNEI STASTOK

I. D. MUŞAT

Microromanul doamnei Stastok

roman

EDITURA CARTEA ROMÂNEASCĂ

Coperta de *Ion Panaitescu*

Un gînditor antic afirma că toate se petrec nu numai *cîndva,* ci şi *undeva,* că pînă şi sentimentele noastre îşi au geneza în timp şi în spaţiu — perfect adevărat.

Cu cîţiva ani în urmă, mă înapoiam spre casă după o şedere de cîteva zile în Bucureştiul cu atmosferă sufocantă — era prin luna iulie, pe vreme secetoasă, cînd numai seara se mai găsea un colţişor răcoros, la vreo grădină de vară, supraaglomerată şi ea pînă la refuz. Ocupasem un loc într-un compartiment al trenului internaţional; deşi în toiul sezonului de turism, compartimentul era gol şi părea să rămîn singurul ocupant, căci mai erau două, trei minute pînă la plecarea trenului, şi nici un alt călător nu-şi făcuse apariţia. Faptul mă bucura: eram obosit, drumul era lung, plănuisem să mă lungesc pe canapea şi să dorm fără să incomodez pe cineva sau să fiu incomodat. Dar n-a fost să fie aşa: în ultimele momente, mă pomenesc că intră în compartiment o femeie, o doamnă îmbrăcată într-un elegant costum de voiaj. Nu era tînără, dar avea aparenţă de fetişcană, fizionomia ei, gesturile şi mimica, tonul glasului chiar — schimbase cîteva cuvinte cu hamalul care-i adusese geamantanul şi o mică valiză de voiaj — mi s-au părut

cunoscute, fără să-mi pot aminti locul şi timpul cînd o întîlnisem. Doamna a salutat prin înclinarea capului şi printr-un zîmbet care şi el, cu totul deosebit, îmi întărea presupunerea. Am răspuns în acelaşi fel, înclinîndu-mă fără să rostesc vreun cuvînt. Trenul a pornit. Doamna a scos din valiză cîteva reviste străine şi a început să le răsfoiască ; mă tot întrebam : cine să fie, unde şi cînd am cunoscut-o ?

Oricît mă trudeam să-mi amintesc, nu reuşeam. Uneori, pe furiş, îmi aruncam privirea asupra chipului ei, doar-doar voi reuşi s-o recunosc. Logic ar fi fost să renunţ, dar simţeam că ceva mă leagă de ea, că trebuia neapărat să-mi aduc aminte cine-i, unde şi cînd am mai întîlnit-o ! La un moment dat, cînd trenul, trecînd prin staţia Chitila, îşi încetinise mersul, zării atîrnată de mînerul geamantanului cartea ei de vizită, înrămată în tablă de metal ; îmi dădui seama că, aflîndu-i numele, aş avea un punct de sprijin pentru memoria mea. M-am ridicat ; cîteva clipe mi-am făcut de lucru cu bagajul meu, apoi mi-am aruncat privirea asupra cărţii de vizită. Am citit : „Malina Stastok“, deci o străină. Străină mi s-a părut şi localitatea unde îşi avea domiciliul ; nu putusem să descifrez numele localităţii, dar începea cu litera K, ceea ce e neobişnuit în toponimia din ţara noastră. „Aşadar, o străină !“ îmi spusei, împăcat oarecum cu situaţia. Dar împăcarea nu dură decît cîteva clipe, pînă îmi veniră în minte româneasca perfectă şi tonul — cunoscut mie — cu care femeia vorbise hamalului. „Nu se poate, nu poate fi străină !“ mi-am spus, şi din nou obsesia începu să mă chinuie.

Prin dreptul staţiei Brazi a intrat controlorul ; i-am prezentat biletul. Doamna nu-şi întrerupse lectura ; bîjbîi în poşetă, scoase o hîrtie şi o întinse ceferistului. Omul cercetă hîrtia pe ambele părţi. Zise :

— Ce zăpăciţi sînt şi străinii ăştia ! Mi-a dat un bilet pentru avion, valabil pe distanţa Köln—Budapesta şi retur. Dacă vorbiţi nemţeşte, spuneţi-i că nu se află în avion, ci în tren, că vreau biletul de tren.

Doamna mi-o luă înainte, surise şi-mi vorbi în limba germană :

— Are dreptate, sînt o zăpăcită fără pereche. I-am dat biletul de avion, cu care de la Budapesta trebuie să mă întorc acasă. Dar unde-or fi biletele de tren ?

Scotocind în poşetă, găsi cele două cartonaşe şi le dădu controlorului.

— Biletul e pentru Budapesta, iar tichetul pentru Cluj, spuse din nou controlorul. Întrerupe călătoria la Cluj ? Vă rog întrebaţi-o.

Am întrebat-o. Doamna îmi răspunse că, într-adevăr, întrerupe călătoria la Cluj pentru 24 de ore. I-am transmis controlorului. După ieşirea acestuia, doamna mi s-a adresat în aceeaşi perfectă limbă românească pe care o mai auzisem cînd vorbise hamalului :

— Vă rog iertaţi-mă, îmi spuse ea. Am lăsat ca dumneavoastră să-mi serviţi de interpret. N-am vrut ca, vorbindu-i controlorului româneşte, să-l facă să se jeneze pentru cuvintele ofensatoare adresate străinilor, dar vizîndu-mă pe mine. Fireşte, în ceea ce mă priveşte, avea dreptate, de aceea nici nu m-am supărat şi-am făcut în aşa fel ca să rămînă cu impresia că nu l-am înţeles. De altfel, jocul acesta l-am întrebuinţat aproape permanent în timpul scurtei mele vizite în ţară.

— Sînteţi romîncă ? am întrebat-o. Numele nu vă arată ca atare !

— Cum de-mi cunoaşteţi numele ?! mă întrebă mirată.

— Vă rog să mă iertaţi ; curiozitatea m-a îndemnat să citesc cartea de vizită de pe geamantan.

— Sînteţi un om foarte curios, pesemne, surise ironic.

Surîsul ei îmi reaminti din nou femeia pe care o cunoscusem pe vremuri, fără să-mi reamintesc cine-i.

— De felul meu nu sînt curios, iar în ultima vreme, o dată cu vîrsta, am devenit și mai puțin, însă pe dumneavoastră, de cum ați intrat în compartiment, am avut impresia că v-am mai întîlnit, că ne-am cunoscut. Am crezut că, aflîndu-vă numele, voi putea să-mi reamintesc, mai ușor, din pricina aceasta am citit eticheta de pe bagaj, însă numele Malina Stastok nu-mi spune nimic.

— Mă numesc Stastok după soțul meu ; ca fată însă mă numeam Celeru, Mălina Celeru.

— Ah ! Mălina Celeru ; actrița Mălina Celeru ! am exclamat surprins. Cînd ați ști, doamnă, cît m-am chinuit să-mi reamintesc unde și cînd v-am cunoscut !... Devenise pentru mine o adevărată idee fixă.

— Dacă bănuiam, mă recomandam de la început. Acum, că ați aflat cine sînt, spuneți-mi și dumneavoastră unde și cînd m-ați cunoscut.

— Firește, la teatru. Am scris pentru dumneavoastră cea mai elogioasă cronică dramatică. Era în timpul războiului, ați jucat într-o piesă de Chiarelli, interpretînd rolul principal, rolul unei adolescente puțin cam frivole, ale cărei surîsuri îmbiau, dar țineau totuși la distanță pe cei îndrăzneți. Mi-a plăcut jocul dumneavoastră ! N-o să vă supărați dacă vă spun : mai păstrați și acum surîsul acela.

— Oare ?! făcu doamna Stastok, rîzînd ușurel, inexpresiv. Eu însă am convingerea că nu-l mai am. Dumneavoastră, presupun, ați rămas cu impresia pe care v-am făcut-o atunci, cînd aveam 21 de ani, și dacă totuși surîsul meu ar mai avea unele nuanțe din vremea aceea, explicația e simplă : a fost mai mult surîsul meu decît al eroinei lui Chiarelli. Dar și așa — sînt 25 de ani de atunci — surîsul meu nu mai poate fi același, avînd

în vedere prin cîte trece omul în viaţă. În ceea ce mă priveşte, surîsul meu ar putea fi, acum, sceptic, tragic, sau...

— Sceptic, tragic ! De ce ? am exclamat. Păreţi o femeie fericită, al cărei destin a fost o linie dreaptă !

— Cît de mult vă înşelaţi ! făcu doamna Stastok cu un ton de profundă tristeţe, cu fizionomia subit schimbată, parcă şi-ar fi pus o mască dramatică pe faţă.

Am tăcut impresionat de schimbarea ei, reproşîndu-mi cuvintele pe care le spusesem. Doamna Stastok, pesemne, ca să alunge sentimentul căruia îi dăduse expresie, scoase din poşetă un pachet de ţigări, aprinse una, apoi, scuzîndu-se că nu mi-a oferit şi mie, îmi întinse pachetul, îmbiindu-mă să iau, de cumva sînt fumător. Am luat o ţigară, am aprins de la ţigara ei, am tras cîteva fumuri.

— Sînt ţigări daneze, din tutun exotic, preciză doamna Stastok. Cum vi se par ? Cred că vă plac, deşi, în privinţa fumatului, obişnuinţa îşi are rolul hotărîtor. Eu nu pot fuma alte ţigări. Am încercat ţigările româneşti — nu le-am putut fuma. Noroc c-am plecat de acasă bine aprovizionată, altfel nu ştiu ce m-aş fi făcut. În ultimele luni am devenit o fumătoare pătimaşă.

Locvacitatea ei subită avea scopul vădit de a-i alunga tristeţea, şi părea să nu mai ia sfîrşit ; îmi vorbi în continuare despre nenumărate sorturi de ţigări, de aroma unora, de conţinutul în nicotină al altora, care sînt cancerigene, care nu, în sfîrşit, îmi ţinu o adevărată disertaţie în privinţa fumatului, a tutunurilor şi a metodelor de preparare. Toată vorbăria ei nu mă mai interesa, dar o ascultam şi o examinam în acelaşi timp, căci persoana şi viaţa ei începuseră să mă intereseze. Aş fi dorit să aflu cît mai multe amănunte despre viaţa ei, care — după cum îmi mărturisise prin cele cîteva cuvinte — nu era aşa cum mi-o închipuisem. Ea însă continua să turuie

despre tutun şi ţigări, şi nu vedeam cum aş fi putut intercala în expunerea ei o abatere, ca s-o determin să-mi vorbească despre ea, despre viaţa ei ; s-o provoc direct nu îndrăzneam, nevrînd să-şi închipuie că încerc s-o descos.

Se înnoptase. Trenul înainta pe Valea Prahovei. În compartiment se aprinsese încetişor becul de neon. Intraţi în munţi, începuse să plouă cu picături mici, dese ; prin fereastra deschisă pătrundea mirosul plăcut de răşină, de cetină udată de ploaie. Lumina fluorescentă a becului cu neon colora straniu faţa doamnei Stastok, dîndu-i o expresie ciudată, care-i scotea în evidenţă frumuseţea ofilită. Vorbea în continuare, dar schimbase subiectul — îşi schimbase şi vocea şi tonul. Vorbea acum despre peisajele plaiurilor româneşti, variate şi nespus de frumoase, cu totul deosebite de acelea din patria ei adoptivă — provincia Holstein — peisaje frumoase şi acelea, dar prea puţin variate, în care vara predomină verdele-crud, dînd impresia de lucru făcut, artificial.

— Sînt aşa de frumoase şi desfătătoare peisajele româneşti, încît plec cu regretul că nu le-am putut revedea şi acum. Ar fi trebuit să iau trenul de dimineaţă ; aş fi stat toată vremea la fereastră, nu m-aş fi săturat de frumuseţea lor, căci le am în amintire. Sînt aşa de frumoase, cum rar se întîlnesc pe meleaguri străine. Crucea de pe Caraiman mai există ?

— Cred că da, i-am răspuns, bucuros că putem reintra în dialog. Nu văd pentru ce n-ar mai exista.

— Valea Prahovei e foarte frumoasă. Dar mult mai frumoase sînt peisajele văilor Bucovinei, ţara mea de baştină.

Vorbea ca în vis ; ţinea pleoapele pe jumătate închise ; vorbele-i curgeau clar şi calm, deşi părea impresionată de cele ce spunea. Am căutat să-i văd ochii, dar

nu erau decît o linie lată, verde, întretăiată de punctul negru al pupilei mărite, strălucind de umezeală.

— Da, aveţi dreptate, i-am spus, văile Bucovinei sînt cele mai frumoase, ca şi satele lor de munte. De ce n-aţi luat alt tren, pe o altă rută ? Există un accelerat Bucureşti—Suceava—Vatra-Dornei—Cluj. Şi, dacă nu mă înşel, de la Suceava spre Cluj aţi fi călătorit ziua.

— Ştiu ; şi-aş fi putut s-o fac. Însă văile cele mai apropiate sufletului meu nu le-aş fi putut vedea : satul Celerilor se află la vreo 30 de kilometri de Rădăuţi. Noi, eu şi tatăl meu, locuiam în Rădăuţi, tata era profesor acolo, însă vacanţele ni le petreceam în satul natal, unde aveam o casă încăpătoare, o livadă cu pomi fructiferi şi pe bunica, o femeie admirabilă, o comoară de poveşti, care mi-au desfătat copilăria. Ea m-a crescut pînă la vîrsta şcolii.

— Domnul Stastok, soţul dumneavoastră, e, probabil, şi el bucovinean ; un bucovinean de origine germană.

— Cum v-aţi putut închipui lucrul acesta ? tresări doamna Stastok. Soţul meu n-a fost bucovinean, şi cu atît mai puţin german. A fost danez, danez din Holstein... A fost un erou ! În Holstein, amintirea despre el se mai păstrează şi astăzi, şi tot aşa şi în sufletul meu, iar într-al copilului meu, mai mult ca într-al oricui.

— A căzut în război, fără îndoială ? am întrebat după cîteva clipe.

— Da, aş putea spune, însă... El a fost decapitat...

— Decapitat ?! exclamai stupefiat de afirmaţia doamnei Stastok. Un erou, decapitat !

— Da ; decapitat, cu barda ! Ca în epoca medievală ; după o foarte sumară judecată. Era căpitan de rezervă ; comanda o baterie antiaeriană plasată între Ploieşti şi Bucureşti. A fost învinuit de sabotaj şi decapitat.

— Vai ! Sărmanul !

— De ce „sărmanul" ?! V-am spus, a fost un erou ; eroii nu trebuie compătimiţi !

Deşi făcuse aceste grave afirmaţii, doamna Stastok părea calmă ; nu numai calmă, ci şi dispusă la confesiuni, căci, fără să-i fi pus vreo întrebare, ea începu să-mi povestească despre fostul ei soţ, căpitanul Cristien Stastok, şi de tatăl acestuia, pastor şi fermier din Holstein, devenit adversar neîmpăcat al germanilor imediat după anexarea Holsteinului şi şi mai înverşunat după venirea naziştilor la putere ; fiul moştenise aversiunea, ura şi duşmănia tatălui.

Auzeam lucruri noi, nu-mi puteam închipui cum un cetăţean german, fie el chiar un danez din Holstein, să fi putut înfăptui un act de sabotaj cînd servea într-o armată — ca ofiţer — în care disciplina, supravegherea şi suspiciunea erau cultivate pînă la extrem. Mă mai mira şi faptul că un ofiţer din armata lui Hitler, chiar danez de origine fiind, s-a căsătorit cu o româncă, şi că românca şi-a părăsit patria şi s-a dus să vieţuiască pe mai departe în patria soţului ei, mort în condiţii aşa de tragice !

— Doamnă, am îndrăznit eu, se prea poate să nu fi fost vorba de un sabotaj, poate alta să fi fost pricina pentru care soţul dumneavoastră a fost decapitat ; învinuirea de sabotaj se prea poate să fi fost un pretext. În justiţia nazistă, practica aceasta era frecventă ; ascunzînd adevărata pricină, se făcea uz de diferite pretexte, printre care primul era sabotajul. Nu cumva originea soţului dumneavoastră era alta decît cea ariană, iar lucrul acesta, ţinut ascuns, să se fi aflat ? Pentru vini de natura aceasta erau neîndurători şi foarte expeditivi în darea sentinţelor.

Din nou aceeaşi tresărire, din nou aceeaşi uşoară, calmă indignare, însoţită de o privire mustrătoare :

— Cum vă puteţi permite o astfel de presupunere absurdă ? Un Stastok de origine semită ! E absurd ! De la începutul Reformei şi pînă în zilele noastre, toţi cei din familia Stastok au fost pastori reformaţi. Aşa ar fi fost şi soţul meu dacă s-ar fi hirotonisit înainte de începerea războiului ; aşa e şi copilul meu şi al căpitanului Stastok, care a urmat tradiţia familiei.

— Aţi trăit, probabil, foarte puţin cu soţul dumneavoastră, căci, atunci cînd eu am scris cronica despre care v-am vorbit, nu eraţi căsătorită.

— Da ; atunci eram liberă, eram văduvă. Primul meu soţ murise în război, cu cîteva săptămîni înainte, la vreo două luni după premiera piesei lui Chiarelli, despre care dumneavoastră aţi scris. L-am cunoscut pe căpitanul Cristien Stastok în anul 1943, cu ocazia pomului de Crăciun ; pe la sfîrşitul iernii ne-am căsătorit.

Fraze scurte, informaţii precise, lipsite însă de amănunte, ceea ce nu mă mulţumea, ci, dimpotrivă, îmi stîrnea curiozitatea, căci viaţa doamnei Stastok mi se părea din ce în ce mai interesantă şi nespus de ciudată : primul soţ mort în război, o nouă căsătorie făcută în pripă, fără respectul termenului de reculegere, al doilea soţ decapitat ! Profesional vorbind : un destin căruia merită să i se acorde atenţie. Era foarte adevărat, fără să pun la îndoială mărturisirile interlocutoarei mele, mă miram totuşi cum de i s-au putut întîmpla toate acestea ? În ceea ce priveşte sabotajul căpitanului Stastok şi urmarea lui, decapitarea, mirarea mea era şi mai mare : era lucru ştiut, Hitler introdusese în legislaţia lui penală pedeapsa cu moartea prin decapitare, dar numai în cazuri cu totul excepţionale, pentru crime grave, politice, şi numai după o îndelungată procedură, nu pentru un sabotaj mărunt, cum putea fi cel făptuit de căpitanul Stastok, iar, după cum reieşea din mărturisirile doamnei,

judecarea, condamnarea şi aplicarea pedepsei în procesul soţului ei s-au petrecut într-un timp extrem de scurt, nici măcar o lună de zile ! Să cer doamnei Stastok informaţii suplimentare, precizări, nu îndrăzneam, deşi, observînd-o atent, îmi dădeam seama că amintirile celor întîmplate nu-i mai pricinuiau o puternică şi dureroasă impresie, iar dacă în două rînduri ripostase oarecum iritat, o făcuse nu pentru că amintirea despre soţul ei i-ar fi produs vreo durere, ci fiindcă cele spuse de mine i s-au părut jignitoare pentru memoria celui pe care ea îl considera un erou.

Cînd din nou îmi îndreptai privirile asupra ei, o văzui făcînd un gest ca şi cînd şi-ar fi amintit de ceva care trebuie făcut la timp, iar ca să se convingă dacă e aşa, se uită lung la ceasul de pe mînă. Oftă apoi, şi cu mişcări repezi scoase din geantă un mic termos şi un flacon cu tablete, luă o tabletă, şi-o puse pe limbă, apoi începu să deşurubeze dopul termosului ; flaconul îl puse pe măsuţa de sub fereastră. Forma flaconului, culoarea şi eticheta îmi atraseră atenţia ; mi-am dat imediat seama despre ce era vorba : un medicament japonez pe care îl primise şi un cunoscut al meu, bolnav de leucemie. Un medicament care avea darul de a opri în oarecare măsură evoluţia bolii. Prietenul meu, deşi într-o stare disperată, îşi pusese nădejdea în el, dar a murit înainte de a consuma toate pilulele din al doilea flacon. Doamna Stastok trăia pesemne cu aceeaşi speranţă, căci părea tot aşa de calmă ca şi mai înainte ; eu însă eram emoţionat, deşi, în vremea noastră, leucemia e o boală des întîlnită.

Ca să-mi alung emoţia, am ieşit pe culoar ; m-am înapoiat în compartiment numai după 15—20 minute. Am găsit-o pe doamna Stastok fumînd ; foarte liniştită, se distra dînd drumul unor colăcei de fum, urmărindu-i pînă se destrămau. Mi-am zis : poate ia medicamentul numai

preventiv, în urma unui diagnostic nedefinitiv, altfel n-ar fi plecat într-o călătorie așa de lungă. Am aprins și eu o țigară, așteptînd ca ea să reia discuția ; a și reînceput după cîteva clipe :

— Am fost norocoasă că v-am întîlnit ; altfel m-aș fi înapoiat acasă fără să fi vorbit cu cineva, în afara personalului de serviciu de la hotel, restaurant, tren și taximetre.

— N-ați întîlnit nici un cunoscut ?

— Nu ; și nici n-am ținut să întîlnesc. Am venit doar ca să mai văd o dată locurile care au avut în mai mare măsură un rol în desfășurarea vieții mele ; a destinului meu, după cum ați spus dumneavoastră. Am fost profund impresionată, am și plîns puțin cînd am văzut locul pe care se înălța pe vremuri bătrîna clădire a Teatrului Național ; nu știam c-a fost distrus de război. Nici restaurantul unde luam cina după spectacol nu mai există. Însă blocul în care am locuit, în imediata vecinătate a Cișmigiului, l-am găsit neschimbat. Cu un pretext oarecare am sunat la ușa apartamentului ; aș fi vrut să intru, să mai trăiesc cîteva clipe între pereții săi, căci în apartamentul acela am cunoscut fericirea, iubirea, și tot acolo și zilele de chinuitoare frămîntări pe care le-am trăit pînă am aflat de soarta pe care a avut-o soțul meu. Am sunat, ușa s-a deschis, în prag a apărut o femeie zburlită, răuvoitoare ca o harpie ; cînd i-am spus ce vreau, mi-a trîntit ușa în nas. Nu plîng cu ușurință, dar atunci nu mi-am mai putut stăpîni lacrimile ; plîngînd, am intrat în Cișmigiu, și-am plîns mult timp, noroc că banca pe care mă așezasem era izolată și n-a venit nimeni să se așeze alăturea de mine. Umblînd de colo-colo, mi-am dat seama că lumea pe care o întîlneam era alta decît aceea pe care am lăsat-o cu atîția amar de ani în urmă. Nu pot spune dacă e mai bună sau mai rea, dar, oricum, e

alta ! Am plecat de acasă nu numai cu dorinţa nostalgică de a mai vedea o dată locurile pe care s-a desfăşurat drama vieţii mele, ci şi dintr-o necesitate sufletească : simţeam nevoia de a mă spovedi, de a-mi uşura sufletul de toate deşertăciunile trăite, de a mă purifica prin spovedanie ca unul ce se pregăteşte pentru călătoria cea mare, fără întoarcere. Nu mi-am întîlnit confesorul, am plecat din Bucureşti cu sufletul tot împovărat. Cît timp aţi stat pe culoar, am simţit pregnant lucrul acesta şi m-am întrebat : oare nu cumva omul acesta ar putea fi acela ? Şi mi-am spus că da, fiindcă sînteţi unul dintre cei care m-au cunoscut şi au trăit vremurile acelea, de dramatice împrejurări...

Nu ştiam ce să-i răspund ; cuvinte nu-mi veneau în minte, am făcut doar un gest care exprima acceptarea, şi nu numai acceptarea, ci şi dorinţa sinceră, arzătoare de a-i asculta mărturisirea. Doamna Stastok m-a înţeles, mi-a oferit din nou o ţigară, şi-a aprins şi ea una, apoi a continuat :

— După cum v-am spus, mă voi opri şi la Cluj pentru douăzeci şi patru de ore, timp suficient pentru a mai vedea o dată locurile unde mi-am petrecut primii patru ani după adolescenţă : Conservatorul, Teatrul Naţional, pe scena căruia am avut primul succes, casa în care am locuit ca studentă, vesela cafenea studenţească în care intram uneori, casa în care a locuit primul meu soţ — casă în care am avut primul accident în viaţă şi care a lăsat urme adînci în existenţa mea — cimitirul unde mergeam în clipe de melancolie. În sfîrşit, toate de care se leagă amintirile mele din timpul petrecut la Cluj, pînă cînd a survenit Dictatul, acel eveniment catastrofal, în urma căruia a trebuit să părăsesc oraşul pe care-l îndrăgisem atît de mult. Aceasta a fost în anul 1940, an nefast pentru întreaga suflare românească.

— Toţi am suferit atunci, am murmurat eu.

— Desigur, dar eu am suferit mai mult ca toţi ; asta e convingerea mea şi veţi vedea că e întemeiată. Aveam 20 de ani, abia absolvisem Conservatorul, fusesem angajată provizoriu la Teatrul Naţional ; după cîteva roluri secundare, mi s-a încredinţat rolul Heddei Gabler din piesa lui Ibsen. Eram ambiţioasă, iubeam teatrul, îmi iubeam profesiunea, visam să ating culmea perfecţiunii artistice, îmi întemeiam visurile pe talentul de care eram conştientă, pe pregătirea mea, poate şi pe frumuseţea mea, căci mi se spunea că sînt frumoasă, dar visurile mele au luat sfîrşit în chiar noaptea de după primul mare succes. Vă rog să nu mă luaţi drept o femeie care are mania lamentărilor, sau obiceiul de a flecări verzi şi uscate, dar aşa a fost ! Şi, fiind vorba de o sinceră confesiune, e de datoria mea să nu ascund nimic, nici chiar ceea ce m-ar pune într-o lumină nefavorabilă.

— Ascult, nu judec, i-am spus eu.

— Aşadar, eram la primul meu succes, continuă doamna Stastok. Un debut remarcabil : am fost frenetic aplaudată, rechemată la rampă de mai multe ori, felicitată de către directorul teatrului, de actori şi chiar de colegele actriţe. Succesul m-a îmbătat, m-a ridicat în al nouălea cer, aşa că mi-am cam pierdut capul ; altfel n-aş fi primit propunerea pe care mi-a făcut-o doctorul Tiberiu Petran, cel care, după noaptea aceea, a devenit soţul meu. Între mine şi doctorul Tiberiu Petran nu existau relaţii afectuoase. Mai eram studentă cînd l-am cunoscut cu ocazia unui pelerinaj la mormîntul lui Ciprian Porumbescu. El venise cu un grup de năsăudeni, o societate corală, sau aşa ceva ; eu eram însoţită de tatăl meu, care venise de la Rădăuţi ca să mă întîlnească. Pe doctorul Tiberiu Petran nu-l cunoşteam, îl cunoştea tatăl meu, pe care doctorul îl operase cu cîteva luni în urmă,

cînd îşi făcea stagiul la o clinică din Rădăuţi. Tata mi l-a prezentat. Nu i-am dat nici o atenţie, şi mi s-a părut că nici el mie, dar înapoiaţi la Cluj, m-am pomenit cu el la pensiunea unde luam prînzul. Se abonase şi el, aşa că ne întîlneam zilnic, la aceeaşi oră, şi uneori mă conducea acasă, sau la Conservator.

— Era tînăr ?

— Da, dar cu vreo cincisprezece ani mai în vîrstă decît mine. Era acel fel de om de care ai nevoie, care e gata oricînd să-ţi procure un obiect pe care l-ai căutat pe la diferite magazine şi nu l-ai găsit, care e totdeauna dispus să te însoţească la un bal — să te gardeze, se spunea pe vremea aceea — care era luat, de către cei care te cunoşteau, drept vărul mai în vîrstă, sau unchiul tînăr, burlac, sub protecţia căruia ai fost pusă. E drept, după un timp oarecare, el a început să-mi vorbească de dragoste, de iubire, de sincera, marea pasiune pe care mi-o poartă. Eu însă îl puneam la punct printr-o glumă, căutînd să ridiculizez, să nu-i iau în serios sentimentele ; să rup definitiv relaţiile cu el, nu îndrăzneam.

— Îl puneaţi la punct, dar totuşi...

— V-am spus : era omul de care are nevoie o fată tînără, într-un oraş străin, unde n-a reuşit încă să-şi formeze un cerc, în afara celui şcolar. Aşa se explică faptul că după spectacol am primit invitaţia lui de a sărbători împreună succesul meu. Am intrat împreună într-un local de lux ; el a comandat o masă copioasă, şampanie. Am mîncat puţin — emoţiile îmi tăiaseră foamea ; în schimb eram însetată cum nu mai fusesem niciodată. El amesteca şampania cu un vin negru, vechi, şi mă tot îmbia să beau. Am băut mai mult decît suporta organismul meu neînvăţat cu băutura. La un moment dat m-am pomenit că tot localul se învîrte cu mine, limba mi se împleticea în gură, respiraţia mi se îngre-

unase. I-am cerut însoţitorului meu să părăsim în grabă localul, să ieşim la aer pînă mă mai pot ţine pe picioare. El a trimis un picolo să aducă o trăsură, a achitat nota şi am ieşit. Pînă m-a aşezat în trăsură, am fost conştientă, dar cînd trăsura a pornit, legănîndu-se ca o barcă pe valuri, am ameţit, mi-am pierdut complet cunoştinţa.

— E posibil ?

— Da, aşa s-a întîmplat. M-am deşteptat a doua zi. Avusesem un coşmar : parcă o omidă enormă, monstruoasă, păroasă, cu ochi bulbucaţi, sticloşi, se strecurase sub învelitoare şi se tîra pe pîntecele meu. Am ţipat, m-am zbătut... Lighioana aceea a dispărut, dar, buimacă, aveam convingerea că s-a ascuns pe undeva, prin cutele învelitoarei. Ca să n-o întărît şi să sară din ascunziş să mă muşte, am rămas nemişcată, cu răsuflarea tăiată. Cînd, însă, în sfîrşit, mi-am dat seama că totul fusese doar un vis urît, zvîrlii cuvertura de pe mine. Camera era în semiîntuneric, dar am putut distinge destul de bine mobila, teracota, lampa care atîrna de plafon — toate erau străine — cu excepţia rochiei mele de mătase albă, punctată cu mici buline negre, care atîrna pe spătarul unui scaun. „Doamne, unde mă aflu ?“ am exclamat, înspăimîntată. Am vrut să sar din pat, însă o durere m-a săgetat pînă-n creştet ; atunci mi-am dat seama că mi se întîmplase ceva oribil, că pur şi simplu fusesem dusă într-o locuinţă străină şi siluită! Cum, cînd şi de cine în momentele acelea de scîrbă şi revoltă, nu mi-am putut aminti. Am căutat să-mi forţez mintea, însă refuza să mă asculte, de parcă n-aş mai fi avut-o, de parcă ar fi murit, lăsîndu-mă numai pe mine în viaţă. Ideea morţii apropiate a început să mă chinuie ; în cap parcă aş fi avut o morişcă, care se învîrtea cu repeziciune, huind agasant, tîmplele mă dureau îngrozitor, iar din creştet începuseră

să curgă valuri de sudoare rece ca gheaţa. „Sînt semnele morţii !“ mi-am spus, şi, în loc să rezist, m-a cuprins un sentiment de resemnare. Astfel am adormit şi din nou am avut un coşmar.

— Coşmarurile acestea, am întrerupt-o din nou, îşi au explicaţia lor ; sînt stări de supraîncordare psihică, care duc la o escaladare a raţionalului. Nu trebuia să le daţi vreo importanţă, şi mai ales să le priviţi ca avînd în ele vreo semnificaţie, în afara cauzelor care le-au provocat.

— Da ; aşa am şi făcut, însă... mai tîrziu. Atunci şi după aceea, mult timp încă, le-am privit altcum, dîndu-le o semnificaţie. Mai tîrziu înseamnă cu mulţi ani după aceea, cînd am ajuns la starea de impasibilitate în care mă aflu şi astăzi, cred că aţi observat lucrul acesta.

Într-adevăr, observasem starea de detaşare în care se afla. O văzusem în glasul, în tonul, în expresia feţei ei neschimbate, în expunerea ei ca o litanie, o litanie uşor cîntată, monotonă melopee. Aş fi vrut să-şi facă mărturisirea altfel, mai expresiv, mai „jucat“ ; pentru mine devenise un personaj, aş fi dorit să se comporte ca atare, conform relaţiei personaj-autor ; dar pesemne ea avea nevoie de un confesor, nu de cineva care să facă din spovedania ei file de roman. I-am răspuns :

— Într-adevăr, am observat : cred că v-aţi consumat, cu multă intensitate, emoţiile, şi mai apoi, tot ce a survenit, de orice natură ar fi fost, nu v-a mai impresionat, nu v-a mai emoţionat. Acum e rîndul meu să vă întreb : nu găsiţi că e mai bine aşa ?

— Evident ; într-un fel oarecare, da ! Însă... vedeţi... viaţa... dacă continui s-o trăieşti în felul acesta, parcă n-ar fi viaţă. O trăieşti, dar eşti pe jumătate mort ! Dar să revenim. Unde am rămas ?

 — La al doilea coşmar.

— A! da! surîse doamna Stastok, şi din nou îşi aprinse o ţigară.

— Fumaţi cam mult, i-am spus, şi dacă nu mă înşel, sînteţi şi puţin suferindă.

— Sînt mult de tot suferindă, dar asta nu mai are nici o importanţă: şi la suferinţă sînt indiferentă. Iar dacă mă supun unor prescripţiuni medicale, o fac nu cu speranţa că voi ajunge să pun capăt suferinţei, ci fiindcă aşa se face şi aşa a trebuit să fac şi eu. A te conforma e o regulă de viaţă, chiar dacă o trăieşti numai pe jumătate. Dar să lăsăm la o parte aceste digresiuni. Înarmaţi-vă cu multă răbdare, ca un adevărat confesor; confesiunile mele abia au început... În sfîrşit, mi-am revenit şi m-am deşteptat, după vreo oră sau două, din somnul profund în care căzusem. Eram nespus de bucuroasă că mă regăsesc, că mai sînt în viaţă cu trupul şi sufletul meu. Odihna aceea în stare de inconştienţă mi-a împrospătat simţurile, mi-a limpezit mintea, mi-a clarificat gîndurile. Devenisem conştientă de locul unde eram şi de situaţia în care mă aflam: prizonieră, pîngărită, înjosită şi umilită. Camera nu mai era în semiîntuneric; prin golurile dintre jaluzele pătrundea lumina soarelui, care dunga cu raze lungi, paralele, interiorul. Am sărit din pat, din nou cuprinsă de scîrbă şi revoltă. Îmi venea să mă reped, să sparg, să sfarm tot ce se afla în cameră. N-am făcut-o. Devenisem conştientă, raţională, capabilă să mă împotrivesc imboldurilor venite din zona instinctelor. În cameră era o atmosferă înăbuşitoare; m-am dus şi-am ridicat jaluzelele, am deschis fereastra. Aerul proaspăt, răcoros, mirosul florilor, verdele boschetelor din grădiniţa înţărcuită m-au înviorat. Am respirat cu putere de mai multe ori; mi-am zis: „O să ţi-o plătesc, doctore Tiberiu Petran!" Şi din momentul acela, în sufletul meu, în locul scîrbei şi revoltei, a luat loc

aversiunea! Mi-am rotit privirea prin cameră. Pe masa din mijloc se afla o tavă, pe tavă o ceaşcă de cafea, o felie de cozonac, o scrisoare şi două pastile antinevralgice: mi-am dat seama că toate erau pentru mine. Nu m-am atins de nimic, am luat doar scrisoarea. Începea cu cuvintele: „Scumpa şi nepreţuita mea". Furioasă, am mototolit hîrtia, am făcut-o boţ, gata s-o arunc cît colo; n-am făcut-o, însă, curiozitatea de a vedea pînă unde merge cu cinismul a învins. Am desfăcut boţul de hîrtie şi am citit în continuare. N-aş putea să vă expun textual cuprinsul scrisorii, am păstrat în memorie doar esenţialul: explicaţia, justificarea: „Ieri noapte — scria el, după ce îşi reînnoia declaraţiile de iubire veşnică — după ce te-am aşezat în patul meu, urmînd ca eu să mă culc pe canapeaua din cabinet, m-a cuprins o dorinţă nebună să te strîng în braţe, să te sărut, să te topesc cu sărutările mele; e şi asta o nebunie care întunecă raţiunea, alungă autocontrolul şi simţul răspunderii... Era aşa de puternică dorinţa ce pusese stăpînirea pe mine, încît..." Explicaţia, justificarea lui mi s-au părut cu totul fără sens şi lipsite de sinceritate. În loc să mă convingă şi să le acord înţelegerea pe care el căuta să mi-o insufle, m-au îndîrjit în indignarea mea şi mi-am zis că nu caută decît să-şi acopere premeditarea. De altfel, mi-au intensificat indignarea şi poruncile pe care mi le dădea: să fac o baie, să folosesc un dezinfectant pe care mi l-a pus la îndemînă, pe marginea vanei, să mă îmbrac şi să-l aştept. Va veni după ieşirea de la clinică, între orele 12—13, şi împreună vom merge la ofiţerul stării civile pentru a ne înregistra în catastiful căsătoriţilor; şi preciza: „Că nu mă iubeşti, ştiu, mi-ai spus-o în mai multe rînduri, dar pentru mine, fericirea constă în *a iubi*, nu în *a fi iubit!* Fireşte, aş fi şi mai fericit dacă aş fi iubit, dar în privinţa aceasta nimic nu poate interveni, poate doar timpul,

şi convingerea pe care ţi-o vei face, pe încetul, că merit să fiu iubit." Îşi încheia scrisoarea. Căsătoria mă îngrozea, îmi vedeam răsturnată întreaga viaţă, destinul meu, visurile şi năzuinţele mele ; nu puteam s-o fac, în nici un caz nu puteam s-o fac ! E drept, aveam nevoie de o reparaţie, dar mi-am zis că ceea ce mi s-a întîmplat ar putea rămîne o taină a noastră, numai a noastră. Lucrul acesta ţineam să i-l cer pe dată ce voi da ochi cu el. În sfîrşit, a venit. A intrat, nu cu aerul unui vinovat, ci oarecum trufaş, stăpîn pe sine mai mult ca oricînd. „Eşti gata ? m-a întrebat. Ce-i cu mutricica asta acră care-ţi schimonoseşte faţa, te face urîtă ? Rîzi ! Hai, Miau-Miau, rîzi, rîzi !" Îmi vorbea exact ca unei pisicuţe supuse dresajului şi se tot apropia de mine, pregătit să mă îmbrăţişeze. M-am dat îndărăt ; pînă am ajuns la perete, iar cînd a vrut să mă îmbrăţişeze, am strîns furioasă pumnii, am întins mîinile, gata de apărare : „Nu mă atinge, i-am strigat, îndepărtează-te !" A rîs uşurel, afectuos, s-a retras cîţiva paşi. „Mălina, nu te încrunta, mi-a zis ; ştiu că nu mă iubeşti, dar n-aş suporta să fiu urît de tine... Hai, rîzi, surîzi, cel puţin !... Nu vrei ?... Atunci hai să mergem ; am dat un telefon, ofiţerul stării civile ne aşteaptă !" „Nu merg nicăieri, i-am spus răspicat. Dă-mi drumul să plec, nu mă ţine prizonieră în casa dumitale !" Fără să-şi piardă calmul, el a început să-mi vorbească mai întîi de condiţia în care mă aflam, şi apoi, cît se poate de doct, a început să-mi explice ce însemnătate are pentru individ, mai ales pentru femeie, căsătoria, şi tot aşa pentru societate şi mediul în care trăieşte. Pentru mine, mai ales, susţinea el, căsătoria e absolut necesară, căci, actriţă fiind, nu voi putea rezista atacurilor celor ce roiesc în jurul începătoarelor fără experienţa vieţii şi cad ratîndu-şi cariera şi viaţa. Alta e însă situaţia, susţinea el, a tinerei actriţe căsătorite ; faptul

că are un soț e o pavăză pentru ea, și nu numai atît, ci și un sprijin material și moral, chiar și atunci cînd soțul nu e la înălțimea misiunii sale, ceea ce nu e cazul cu el. Nu s-a sfiit să-mi spună că eu mă bazez prea mult pe firea mea, perfect echilibrată din punct de vedere moral, iar material pe suma pe care tatăl meu mi-o trimite lunar, dar echilibrul meu poate suferi un accident, iar bunăstarea materială poate lua sfîrșit, tatăl meu fiind suferind, sfîrșitul ar putea surveni de la o zi la alta. În sfîrșit, își încheie tirada, întinzînd între voința mea și a lui o punte, mergem, înregistrăm cererea noastră de căsătorie la oficiul stării civile, iar în vreme ce se fac publicațiile prevăzute de lege, eu voi avea timp suficient să reflectez. În cazul că voi ajunge la convingerea că, în fața ofițerului stării civile, trebuia să spun : „Nu !“, el se va resemna, cu conștiința împăcată. Asta nu înseamnă că nu va continua să mă iubească pînă la sfîrșitul zilelor sale și, în orice împrejurare critică pentru mine, el va fi alăturea de mine, în stare să-și dea și viața pentru a ieși din situația critică în care, eventual, m-ar fi adus viața...

— După părerea mea, am intervenit eu, v-a vorbit ca un om de onoare, care, într-adevăr, vă iubea și ținea nespus de mult la dumneavoastră. Cuvintele lui, presupun, v-au convins, și le-ați urmat.

— Nu ; nu m-au convins, dar le-am urmat. Le-am urmat din lașitate. Văzîndu-l cu cîtă încredere în sine îmi vorbea, cum mă stăpînea, cum gîndirea lui depășea momentul, ceea ce eu nu eram în stare să fac, deși găseam că ar trebui s-o fac, m-am lăsat dusă. L-am urmat neneconvinsă, lăsîndu-mă în voia întîmplării. Ne-am dus, am îndeplinit formalitățile. El mi-a cerut să luăm masa împreună în alt loc decît la pensiune ; am refuzat. M-am dus acasă la mine și am scris tatălui meu, arătîndu-i cu

toată sinceritatea situaţia în care ajunsesem, cerîndu-i sfatul, ca să ştiu ce am de făcut. Nu ştiam că tatăl meu nu era acasă — ca istoric, el fusese însărcinat să facă un studiu asupra revoluţionarilor partizani ai lui Francisc Rakoczy, care, într-un moment critic, se refugiaseră în Polonia pe un domeniu care aparţinea pe vremea aceea — începutul secolului al XVIII-lea — familiei Rakoczy ; războiul — fulger hitlerist dezlănţuit împotriva Poloniei — l-a apucat acolo, toate acestea le-am aflat mult mai tîrziu, dar ce s-a întîmplat cu tatăl meu n-am mai aflat ; fără îndoială a fost internat în vreun lagăr unde i s-au sfîrşit zilele. Eu eram în aşteptarea răspunsului său. În acele zile de intensă frămîntare, eu mă consideram cea mai nenorocită, cea mai lovită. Mai tot timpul mi-l petreceam pe peronul gării, aşteptînd un tren după altul, iar cînd sosea, mă strecuram prin mulţime strigînd numele tatălui meu, dar în zadar — tatăl meu nu era printre călători.

Doamna Stastok a amuţit ; nu părea emoţionată nici de data aceasta ; mă privea doar lung, în ochi, aştepta pesemne cîteva cuvinte din partea mea cu privire la acel eveniment, poate şi la soarta tatălui ei, dar eu am plecat ochii în jos, mi-am supt buzele şi mi-am încleştat maxilarele ; era, poate, şi acesta un răspuns, căci, după cîteva clipe, interlocutoarea şi-a reînceput confesiunea.

— Da ; evenimentul acesta m-a lovit crîncen. M-am trezit deodată în gol, însingurată, fără nimeni în afara doctorului Tiberiu Petran. Ţin să vă spun : în zilele acelea de dureroase frămîntări, nici el n-a stat pasiv. Fără ca eu să ştiu, a făcut nenumărate investigaţii ca să afle ce soartă a avut tatăl meu, dar nici de la autorităţile militare, nici de la cele civile n-a primit vreo informaţie, şi nici nu putea primi ; surpriza a fost aşa de uluitoare, încît toţi îşi pierduseră capul. Cînd, după cîteva zile, am

aflat de demersurile lui şi i-am mulţumit, el mi-a spus: „Cred că ceea ce avem de făcut în momentul de faţă e o vizită la ofiţerul stării civile; îl vom ruga să scurteze termenul de publicare şi, dacă se poate, să ne căsătorească chiar astăzi. Eşti de acord?" „Da!" i-am răspuns fără şovăire. El m-a îmbrăţişat şi sărutat. Era prima îmbrăţişare, prima consimţire, dar nu şi dăruire. Ne-am căsătorit chiar în ziua aceea. El părea în culmea fericirii; eu, nenorocită, sfîrşită, vlăguită — o pană, o frunză luată de valuri, fără voinţă, fără putinţa de a vedea unde voi ajunge, unde mă voi opri... A fost extrem de atent şi drăgăstos; nu ştia ce să mai facă pentru a uita nenorocirile care se abătuseră asupra mea. Seară de seară căuta să mă distreze în fel şi chip; devenise copilăros, întrebuinţa atîtea stratageme naive, încît o dată nu m-am mai putut reţine. „Tiberiu, i-am spus, văd că în locul meu ai început să faci tu teatru; ar fi cazul să renunţi, să reintrăm în realitatea vieţii, fără artificii." El a rîs; mi-a spus: „Mi se pare că ai dreptate; ar fi cazul să inversăm rolurile. Joacă tu, fă tu teatru; lasă-mă pe mine să port întreg greul existenţei noastre — aşa e logic, aşa e şi natural! Eu sînt bărbat, natura m-a înzestrat cu mai multă tărie, m-a înzestrat cu tot ce se cere în lupta cu viaţa; pe tine mai puţin — joacă tu; lasă gîndurile, preocupările pe seama mea; încearcă să mă iubeşti, convinge-te că îţi stă în putinţă s-o faci!..." Îmi cerea imposibilul, dar am căutat să mă conformez. El s-a arătat fericit de falsul meu comportament, începuse chiar să-l ia drept natural. Şi ca să devină într-adevăr astfel, a început să se căineze de una, de alta, din nimic făcea o problemă gravă, ca să mă impresioneze, iar cînd vedea că şi-a atins scopul, mă liniştea: „Nu te teme, Mălina, le rezolv eu pe toate!" Într-o zi mi-a venit cu o schiţă de plan — plănuise o casă pentru noi. Mi-a supus-o „spre aprobare". Era în-

cîntat. Mi-a vorbit și despre cost. Avea economisiți o mare parte din bani ; restul urma să-i împrumute. Nu puteam să-l deziluzionez, m-am arătat interesată, dar am obiectat : „E prea mare casa, ce ne trebuie nouă o astfel de hardughie ? Ni-s de-ajuns trei, mult patru camere." Jucam, firește, însă el a luat jocul meu în serios ; mi-a spus : „Tu ai dreptate, pentru noi doi, patru camere ar fi de-ajuns, dar nu te gîndești ? Vor veni copiii : a cincea cameră va fi pentru băiețași, a șasea pentru fetițe, a șaptea pentru bonă." Am rîs — vorbea cu atîta seriozitate, încît mi se părea caraghios tot ce spunea ! Dar, fapt e că se stabilise între noi o oarecare familiaritate, deși eu rămăsesem tot la preocupările mele, apăsătoare, de care nu mă puteam debarasa. Mai era și problema tatălui meu, silnicia cu care fusese izolat de mine. În speranța că voi afla vești despre el, citeam zilnic ziarele din capitală ; toate aveau o rubrică a refugiaților, în care se dădeau informații despre cei care reușiseră să se refugieze — se arăta localitatea unde puteau fi găsiți, adresele lor ; însă pentru mine era o trudă zadarnică și eram conștientă de lucrul acesta, căci tatăl meu, dacă ar fi reușit să se refugieze, ar fi venit întins la mine din primele zile. O făceam totuși în fiecare zi, amărîndu-mi și mai mult sufletul. Evenimentul acela de crudă silnicie a generat în sufletul meu sentimentul de ură față de silnicitori. Ura pe care o aveam față de Tiberiu se contopise cu ura față de ei, de statul lor, de conducătorul lor. Stăpînită de ură, pînă și noaptea, cînd nu puteam dormi, urzeam planuri de răzbunare contra lor, contra conducătorului lor, pe care doream să-l ucid, eu, care nu eram în stare să ucid o muscă. Firește, erau urzeli nebunești ; mă vedeam în gîndurile mele o eroină de felul Iuditei, care l-a asasinat pe Holofern. I-am împărtășit odată lui Tiberiu aceste gînduri : el a rîs. Totdeauna fă-

cea haz cînd îi dezvăluiam gînduri care i se păreau deplasate. Rîdea, mă strîngea în brațe, mă înăbușea cu sărutările lui.

Toate cele înșirate de doamna Stastok erau, fără îndoială, interesante, impresionante, dar nu avea un caracter — ca să zic așa — strict personal. Le cunoșteam și eu, și eu trăisem acele zile, acel eveniment sălbatic care se rostogolise asupra noastră pe neașteptate, neînchipuit de brutal ; și eu suferisem aceeași zguduire sufletească trecînd de la sfială la ură și dispreț. Aș fi vrut ca litania ei să ajungă cît mai repede la drama căpitanului Stastok, la relațiile dintre ea și el și, pe cît posibil, să evite chestiunile de altă natură, ce mă puneau — chiar numai ascultîndu-le — într-o situație critică. Însă, pesemne, femeia, pentru mai buna mea înțelegere, găsea de cuviință că drama ei și a fostului ei soț nu pot fi desprinse de evenimente, că în mare măsură evenimentele acelea cauzaseră drama lor. Am lăsat-o deci să-și depene litania, ferindu-mă de a mai interveni.

— Și iată cum s-a desfășurat pe mai departe viața mea, reîncepu doamna Stastok. Într-o zi, cînd începusem să mă obișnuiesc oarecum cu situația mea de femeie căsătorită, Tiberiu primește ordin de chemare și fu nevoit să se prezinte pe zonă, în vest, la unitatea sa ; era medic căpitan la un regiment de vînători. Eu am rămas singură, singură în fața unui nou eveniment istoric, de data aceasta și mai catastrofal, care se anunța, despre care se zvonea, dar care tuturor ni se părea de neînchipuit, lipsit de orice temei, logic judecînd. Dictatul. Evenimentul s-a produs totuși, și țara întreagă a intrat într-o nouă iritare de nedescris ; lumea alerga de colo-colo, înnebunită parcă. Agitația, tensiunea erau așa de mari, încît așteptam din clipă în clipă ca mulțimea să-și piardă cumpătul, să treacă la acte de disperare, să distrugă tot, să pună

foc la toate, să inunde totul în sînge! În zilele acelea, înainte de a începe exodul spre sud, am primit o scrisoare de la Tiberiu. „Scumpa mea — îmi scria el — împachetează lucrurile noastre, fii gata, aşteaptă-mă ; voi veni cu o ambulanţă să te iau. Pe aici sîntem cu toţii într-o situaţie disperată ; unele unităţi refuză să părăsească poziţiile ! Mai multe nu-ţi pot spune ; aşteaptă-mă !"

Am aşteptat ; exodul a început. Tiberiu n-a venit, eu nu mai ştiam unde-mi stă capul. Îl aşteptam totuşi, trebuia să vină, ştia că sînt singură, neajutorată. În cameră, toate lucrurile erau împachetate, abia mă mai puteam mişca din pricina lăzilor, cuferelor ; numai cînd trebuie să pleci dintr-un loc îţi dai seama cîte lucruri inutile ai. Aşteptîndu-l, îmi petreceam vremea mai mult la fereastră ; prin faţa ochilor mei treceau nesfîrşite coloane de trupe, de tancuri, de tunuri, de camioane şi căruţe militare. Ostaşii, cu feţe crispate de stăpînire de sine, de revoltă înăbuşită, mărşăluiau cu capetele plecate, posomorîţi, în suflete cu tot amarul zilelor acelora. Îngenuncherea suferită era mai dureroasă decît însîngerarea în luptă. Timp de o săptămînă coloanele militare s-au tot scurs spre sud ; au început să treacă prin faţa ochilor mei cele civile, ale refugiaţilor : mii de camioane şi căruţe încărcate cu calabalîc, cu femei şi copii. Sute de mii de oameni porneau în pribegie, părăsindu-şi oraşele, satele, cimitirele cu mormintele părinţilor şi străbunilor, se îndreptau tot spre sud, stîrnind în drumul pribegiei lor jalea şi revolta întregului neam. S-au scurs coloanele. Eu am rămas, aşteptîndu-l pe Tiberiu. N-a venit, n-a putut să vină ! A fost îngrozitor ! Oraşul se golise, mai mult de jumătate din populaţie îl părăsise, părea pustiu. O dată cu înserarea, pe străzi nu mai circula nimeni, pînă şi paza oraşului fusese retrasă. Şi a venit noaptea — cea mai înfiorătoare noapte pe care am trăit-o în viaţa mea !

Prin curţile părăsite cîinii urlau lugubru ; se auzeau strigăte de ajutor, căci tîlharii intraseră în acţiune ; pătrundeau prin casele părăsite, căutînd să prade ce mai rămăsese, şi uneori se întîmpla să dea peste cineva ; din cînd în cînd se auzea cîte un pocnet de armă, ţiuitul glontelui străbătea atmosfera grea a nopţii, gata parcă să se înfigă în inima mea. Lumina se stinsese în întreg oraşul, căci mica hidrocentrală din munţi rămăsese dincolo de linia demarcaţională ; luminau palid doar luna şi stelele de pe cer, cu o lumină stranie ! La toate acestea se mai adăuga şi dangătul clopotului celui mare al catedralei ortodoxe : bătea rar, ca de priveghi, tot din zece în zece minute, cîteva lovituri în dungă ; ecoul lor amplifica şi mai mult atmosfera de sinistru. Îl ascultam cu răsuflarea tăiată, număram în gînd sunetele, înfiorată, mă socoteam şi pe mine între cei privegheaţi. În sfîrşit, în zori, au apărut pe străzi patrulele jandarmilor. Înaintau în şir indian, distanţaţi unul de altul, cu armele pregătite de tras ; purtau coifuri înalte, unii pălării negre, tari, împenate cu pene de cocoş încovoiate ca nişte seceri tăioase. Temători, îşi purtau privirile pe la ferestre, dar ferestrele erau oarbe, cu perdelele lăsate. Eu îi pîndeam îngrozită ; în urma lor venea o trupă de ciclişti — înaintau şi ei încet, temători şi iscoditori, poate şi intrigaţi, căci de nicăieri, de la nici o fereastră, nici chiar cei care-i aşteptau n-au îndrăznit să-i întîmpine cu urale ; îşi dădeau pesemne seama şi ei că ceea ce se făcuse fusese contra oricărei raţiuni. De la un timp, n-am mai avut puterea să-i privesc ; m-am tîrît spre pat şi m-am vîrît sub plapumă. Am rămas aşa ziua întreagă şi noaptea care a urmat. A doua zi, bătăi puternice în uşă m-au făcut să sar din pat : am deschis. În uşă, un subofiţer cu pistolul îndreptat spre mine mi-a poruncit să mă lipesc de perete ; m-am executat. A intrat însoţit de doi ostaşi, au

scotocit tot. Căutau arme ; n-au găsit. M-a mirat faptul că subofiţerul şi-a cerut scuze pentru deranj, că, plecînd, a salutat, ceea ce nu făcuse la intrare. Urma ca a treia zi să mă prezint la poliţie, să mă înscriu pe o listă. Nu m-am prezentat, căci în dimineaţa acelei zile a venit un unchi al lui Tiberiu cu o căruţă ; îmi aducea și o scrisoare : Tiberiu îmi explica de ce n-a putut veni, coloana lor luase altă rută şi comandantul nu i-a îngăduit să-și părăsească unitatea. Îmi scria să transport toate bagajele noastre în satul unchiului său, să rămîn acolo pînă va veni el, căci va veni imediat ce va avea putinţa s-o facă. Unchiul era un bătrîn învăţător, singurul învăţător rămas în sat dintre cei pe care-i avusese şcoala. A doua zi s-a prezentat şeful postului de jandarmi. Unchiul n-a vrut să vorbească cu el, pretextînd că nu cunoaște limba ; de altfel, venise pentru mine, nu pentru el. Nici eu nu cunoşteam limba jandarmului decît foarte puţin ; m-am descurcat totuşi şi i-am dat datele personale pe care mi le cerea. S-a arătat binevoitor şi politicos, iar după vreo săptămînă, cînd a venit să-mi aducă permisul de şedere în ţară, mi-a declarat că e foarte bucuros că în sfîrşit a găsit pe cineva care să-i vorbească în limba „ţării". „Oare sătenii nu vor s-o vorbească, sau într-adevăr n-o cunosc ?" m-a întrebat. Am ridicat din umeri. El a continuat, rugîndu-mă să trec din cînd în cînd pe la soţia lui, ca să poată schimba şi ea o vorbă, două cu mine. „E o *doamnă,* a fost poştăşiţă", mi-a precizat. Nu m-am dus, dar a venit ea la mine. Era o femeiuşcă simpatică şi destul de inteligentă ; blestema pe cei care i-au trimis bărbatul într-o ţară străină, unde toţi îi privesc cu duşmănie şi nu vor să le vîndă nici cel puţin un pui de găină. Nu ştiu dacă unchiul era autorul acestei rezistenţe pasive, ştiu însă precis că el a organizat un fel de poştă clandestină, că nu mult după venirea mea în

sat a început să primească gazete din ţară, şi chiar scrisori ; cînd şi cine i le aducea, n-am putut afla, şi nici n-am încercat ; eram bucuroasă că pe calea aceea am primit şi eu cîteva scrisori de la Tiberiu. La începerea şcolii, unchiul mi-a cerut ca atît timp cît rămîn în sat să ocup postul de învăţătoare la primele două clase, ceea ce am făcut cu plăcere ; avînd o ocupaţie, îmi mai uitam gîndurile, şi în afară de asta îmi cîştigam existenţa contribuind şi eu la susţinerea casei. Mătuşa era o bătrînă ursuză şi avară ; tot timpul blestema şi bodogănea că nu are de nici unele, că bătrînul nu mai primeşte pensie, iar satul Dumnezeu ştie cînd îi va putea plăti salariul. Adevărul era că avea de toate, iar satul, solidar, plătea prin contribuţie generală micile noastre salarii. Tot ea mi-a interzis s-o mai primesc pe jandarmeriţă. Unchiul însă avea alte socoteli ; el ţinea să nu rup legăturile cu femeia jandarmului. Mi-a cerut să mă duc şi eu din cînd în cînd pe la ea şi, pe cît se poate, s-o „trag de limbă", ca să aflu ce gîndesc „ei", ce se aude pe la „dînşii", căci — spunea unchiul — îşi cam dau şi ei seama că „asta nu poate rămîne aşa". Expresia „asta nu poate rămîne aşa" era curentă printre oamenii din sat ; era punctul de sprijin al speranţelor tuturor. M-am dus nu ca s-o trag de limbă, ci fiindcă simţeam şi eu nevoia de a mai schimba o vorbă cu o femeie care se simţea tot atît de nefericită ca şi mine ; şi în afară de asta, iubea muzica, teatrul, avea un patefon şi o colecţie de plăci destul de bogată, primea şi două reviste de teatru. Cînd înceta cu lamentările, punea patefonul în funcţiune şi, ca să-mi facă plăcere, alegea numai cîntecele despre care aflase că-mi plac şi mie ; iar cînd soseau revistele de teatru, le răsfoiam împreună, şi din nou mă simţeam ca şi cînd aş mai fi făcut parte din lumea scenei. Uneori însă o găseam nervoasă, iritată din te miri ce. Într-unul din momentele

acestea am auzit-o şi pe ea spunînd : „Asta nu poate rămîne aşa ; e o situaţie imposibilă. Nu pot trăi într-o permanentă nesiguranţă, totdeauna cu tema în suflet !" N-am urmat sfatul unchiului, n-am iscodit-o ; am căutat doar să arăt că o înţeleg, şi m-am trezit şi eu repetînd cuvintele : „Asta nu poate rămîne aşa !"

Ca şi cînd s-ar fi pregătit să înceapă un nou capitol din viaţa sa, doamna Stastok a făcut o scurtă pauză ; mi-a spus :

— E cam plictisitoare povestea mea, nu ?

— Vă înşelaţi ! E cît se pote de interesantă ! Continuaţi, vă rog, şi nu daţi nici o atenţie faptului că eu, ascultîndu-vă, par tot aşa de impasibil ca şi dumneavoastră ; în realitate, însă, sînt profund impresionat, iar dacă nu mă manifest în nici un fel, o fac pentru a nu vă întrerupe, căutînd să mă comport ca un adevărat confesor, al cărui rol e de a asculta cu atenţie, a înregistra, şi mai apoi a judeca fără părtinire, dacă va fi cazul să-mi cereţi un canon, sau o absolvire de pedeapsă.

— Dacă e să fiu pedepsită — a binevoit să zîmbească doamna Stastok involuntar, cu acelaşi zîmbet pe care i-l cunoşteam dinainte — cred că veţi găsi destule motive s-o faceţi.

— Pînă acum, nu ; şi-mi închipui că nici de aici înainte.

— Le veţi găsi, vă asigur, căci deşi astăzi nu mai au nici o importanţă, atunci cînd s-au produs, ele au fost cît se poate de grave, şi mult timp după aceea au fost cu adevărat chin pentru sufletul meu.

Spunînd aceste cuvinte, doamna Stastok şi-a privit din nou ceasul, a scos iar din geantă flaconul cu pastilele japoneze şi termosul cu apă ; a luat o pastilă, a înghiţit o gură de apă.

— Dumnezeu pedepseşte în felurite chipuri, a oftat, punînd la loc, în geantă, flaconul şi termosul. Dar unde-am rămas ? Despre ce anume am vorbit înainte de a mă opri ?

— La soţia jandarmului, la „asta nu poate rămîne aşa"...

— A ! Da ! Să vedeţi : dacă pentru noi expresia aceea era un fel de punct de sprijin al speranţelor noastre, pentru ei era punctul negru al nesiguranţei, al conştiinţei că ceea ce se făcuse era nedrept, şi ca atare nu poate rămîne aşa. Interesant e faptul că această expresie circula pretutindeni : mi-a scris-o soţul meu, doctorul Tiberiu Petran, în ziua cînd a început războiul ; am auzit-o şi din gura căpitanului Cristien Stastok, cînd l-am întîlnit pentru prima oară, mi-a scris-o şi mama lui Cristien, deşi locuia la multe mii de kilometri depărtare, peste multe ţări. Am convingerea că şi majoritatea ostaşilor germani care luptau pe diferite fronturi, în momentele lor de trezire, cînd se gîndeau cîtă silnicie au adus pe lume, o rosteau şi ei ca pe un adevăr al unei justiţii imanente, din faţa căreia nu există scăpare. Dar să revin la ale mele. După cum v-am spus, Tiberiu mi-a scris în ziua cînd a izbucnit războiul şi a trebuit să plece la unitatea lui. Am primit scrisoarea cu oarecare întîrziere, dar m-am bucurat : exilul meu lua sfîrşit. Îmi scria să fac tot posibilul şi să pornesc spre Bucureşti, unde mă aşteaptă un mic apartament bine pus la punct şi perspectiva unui angajament la un important teatru. Am îndeplinit formalităţile de plecare ; prietenia cu jandarmeriţa mi-a ajutat mult, soţul ei s-a arătat neobosit îmi a-mi obţine autorizaţia de expatriere şi într-o bună zi mi-a adus hîrtia. Tiberiu îmi scrisese să nu iau cu mine decît lucrurile mele personale, restul rămînînd pe mai departe în păstrarea unchiului, căci, preciza el, în trei luni de zile răz-

boiul va lua sfîrşit, iar ceea ce s-a întîmplat cu noi nu poate rămîne aşa ; ţara va fi din nou cum a fost şi toate suferinţele noastre vor lua sfîrşit. De la un capăt la altul, scrisoarea lui era numai optimism ; de optimismul lui m-am molipsit şi eu ; de altfel, aceeaşi atmosferă am găsit-o şi în ţară din momentul cînd am coborît pe peronul Gării de Nord. Destinul ne surîdea, şi-mi surîdea din nou, îmi închipuiam eu, iar cînd am ajuns la adresa indicată — un bloc din vecinătatea Cişmigiului — şi am intrat în micul apartament, am plîns de bucurie. Era exact ceea ce-mi visasem : două camere frumos mobilate, hol mărişor, baie şi o bucătărioară. Tatăl meu nu fusese un om religios, şi nici eu nu fusesem crescută şi educată în spirit religios, dar chiar în ziua sosirii mele în capitală, spre seară, m-am dus la bisericuţa cea mai apropiată, unde se slujea vecernia ; m-am rugat şi am plîns. Lacrimile mele erau lacrimi de fericire, de liniştire sufletească, nu ca ale femeilor care umpleau bisericuţa ; ele, fără îndoială, plîngeau pe cei dragi căzuţi în război, dar în egoismul meu, bocetele lor nu m-au impresionat. De altfel, nu mă vedeam decît pe mine, ca şi cînd singură aş fi fost acolo. Nu m-am gîndit nici la Tiberiu ; ba chiar, în sinea mea, eram mulţumită că e absent, că în sfîrşit sînt din nou singură, aşa cum am fost înainte de căsătoria noastră. Ruga mea era înălţată pentru mine, numai pentru mine, ca să fiu ajutată în noua viaţă pe care o începeam. A doua zi m-am prezentat directorului teatrului la care fusesem recomandată. Nu ştiam că era unul dintre cunoscuţii lui Tiberiu ; mai mult decît un cunoscut, o rudă apropiată şi, şi mai mult decît atît, un vechi prieten de şcoală militară al tatălui meu, prietenie care a continuat tot timpul, pînă ce a părăsit fosta monarhie. Am fost surprinsă nu de afabilitatea lui cînd m-am prezentat, ci de afecţiunea familială cu care m-a primit.

M-a îmbrăţişat, m-a sărutat pe frunte, emoţionat, şi mi-a spus : „Aşadar, tu eşi Mălina, fiica prietenului meu Iosif Celeru şi soţia vărului meu după mamă, doctorul Tiberiu Petran ; ce frumoasă eşti !" M-am fîstîcit ; la atîta afecţiune nu mă aşteptam, şi mai puţin la relaţii atît de strînse, familiale şi prieteneşti, de care eu habar nu aveam. „N-am ştiut că sînteţi rudă cu Tiberiu şi prieten cu tatăl meu, de soarta căruia nu ştiu nimic, i-am vorbit sfioasă. Am venit la dumneavoastră pentru un angajament, la îndemnul lui Tiberiu, care nu mi-a scris nimic despre rudenia lui cu dumneavoastră, ci doar că, sosind în capitală, aş avea perspectiva unui angajament. Sînt actriţă, poate aţi auzit de numele meu." „Lasă asta, mi-a zîmbit părinteşte şi m-a condus pînă în capătul celălalt al cabinetului, unde se aflau o masă şi cîteva scaune, hai, povesteşte-mi ce-i prin ţara mea, cum se împacă grănicerii năsăudeni cu situaţia nefericită, care li s-a creat temporar ; au conştiinţa că asta nu poate rămîne aşa ?" „Au ! Au !" i-am răspuns imediat. fericită că din nou, şi de la un om cu mare faimă, am auzit aceleaşi cuvinte. I-am povestit tot ce-am ştiut despre traiul din zilele acelea al oamenilor de prin „ţara" lui ; mă asculta atent, bucuros de rezistenţa lor. Deşi despărţit demult de locurile natale, sufletul îi rămăsese acolo, la ceea ce el numea ţara lui. În sfîrşit, după vreo oră, mi-a dat răspunsul pe care-l aşteptam : am fost angajată, în cîteva zile se vor face formalităţile, să prezint actele şi să nu mă tem de nici o adversitate ; atît timp cît el va fi în fruntea teatrului, voi fi respectată ca şi cînd aş fi fiica lui, iar cînd voi avea nevoie de ceva, şi în general ori de cîte ori voi întîmpina greutăţi, sau numai voi avea dorinţa să schimb cîteva cuvinte cu el, să intru în cabinetul lui fără să mă mai anunţ în prealabil. Situaţia aceasta de protejată, de tutelată nu-mi convenea ; aş fi

vrut chiar să nu se ştie că între mine şi el sînt şi alte relaţii în afara celor de serviciu. Eram ambiţioasă, ţineam să mă ridic prin propriile mele forţe, prin talentul meu, de aceea n-am abuzat de atenţia lui ; în cabinetul său n-am intrat decît chemată. Nu ştiu cum s-a făcut, însă am fost îndrăgită de la prima întîlnire şi de către un bătrîn director de scenă — unul dintre cei mai buni regizori din vremea aceea. Foarte scrupulos, bătrînul m-a supus la diferite probe de dicţie, de mimică, după care mi-a spus : „Tu, Mălina — el tutuia pînă şi pe cele mai renumite şi mai în vîrstă actriţe — trebuie să faci de toate : comedie, dramă, chiar şi tragedie ! M-am convins că vei reuşi în toate ; nimic mai rău decît unilateralitatea, care duce pînă la urmă la rutină, de care nu te mai poţi debarasa. Vei începe prin a interpreta rolul principal într-o piesă a lui Chiarelli. Cunoşti lucrările acestui autor ?" „Nu ; acum aud pentru întîia oară numele lui", i-am răspuns. „Cu atît mai bine ; treci pe la bibliotecă şi ia tot ce găseşti acolo tradus din Chiarelli, sau netradus, dacă cunoşti în oarecare măsură limba italiană." „Nu cunosc italiana, în schimb vorbesc perfect germana, şi destul de binişor franceza", i-am zis din nou. „Perfect ! Studiind, confruntă traducerea noastră cu textul german ; cînd te vei convinge că te-ai lămurit asupra concepţiei dramatice a scriitorului, vino la mine ; vom discuta împreună rolul tău, şi piesa în general. Repetiţiile vor începe abia luna viitoare, aşa că ai timp destul."

— Aţi muncit mult, îmi închipui, la rolul acela, n-a fost un rol uşor. Dumneavoastră, cum s-ar spune, duceaţi întreaga piesă.

— Nu ; tot aşa de bine putea să ducă întreaga piesă partenerul meu, însă i-am luat-o înainte. A fost o competiţie între noi doi ; întîmplător am cîştigat eu ; dar nici el n-a rămas în umbră, dacă vă mai amintiţi.

— Da, îmi amintesc ; amîndoi aţi fost la înălţime, însă dumneavoastră eraţi avantajată oarecum de tinereţe ; el însă se trudea să facă pe tinerelul şi chiar reuşea, dar cu toată strădania lui, vîrsta îl dezavantaja. Dacă bine îmi aduc aminte, cred că am şi făcut o aluzie în acest sens în cronica mea.

— A ! Sigur ! Acum îmi amintesc ; a fost foarte intrigat partenerul meu. Mi-a şi spus : „Cine-o fi imbecilul ăsta ? Pe tine, o începătoare, te ridică în slavă, iar în ceea ce mă priveşte, o scaldă, cînd în apă fierbinte, cînd în rece ca gheaţa ; trebuie să fie vreun tinerel care s-a îndrăgostit de tine."

Am rîs.

— Cam maliţios domnul...

— Ca toţi artiştii cînd orgoliul lor este atins ; însă în relaţiile de toată ziua, era un foarte bun coleg şi un excelent partener. După ce i-a trecut supărarea, îmi amintesc foarte bine, a venit la mine cu o explicaţie : că intenţionat s-a lăsat predominat de mine, ca nu cumva, licitînd, să-mi eclipseze jocul, să mă simt în inferioritate şi să eşuez.

— L-aţi crezut ?

— I-am mulţumit ; nu e numaidecît nevoie să crezi sau să nu crezi, mai există şi altă alternativă, de circumstanţă, mai totdeauna salvatoare.

— Aţi avut un mare succes, ăsta-i adevărul !

— Da ; şi succesul pentru a doua oară m-a îmbătat, mi-a sucit capul, m-a făcut să nu mă văd decît pe mine însămi ; din nou am început să visez un succes după altul pînă la consacrarea definitivă. Orgoliul, ambiţia stîrnită m-au asprit, precum veţi vedea. Întorcîndu-mă acasă, după supeul pe care l-a organizat directorul pentru interpreţii piesei, abia mă dezbrăcasem, cînd soneria a început să sune insistent, iar un glas de dincolo de uşă

striga : „Doamnă, o telegramă urgentă". Am deschis, am luat telegrama. În beţia mea îmi închipuiam că trebuie să fie vreo felicitare. Cu un fior de satisfacţie, am desfăcut telegrama : amarnică dezamăgire ! Telegrama era de la comandantul regimentului lui Tiberiu. Am citit : „Cu inima îndurerată, stimată doamnă, sîntem nevoiţi să vă anunţăm moartea eroică a soţului dumneavoastră, medic căpitan Petran Tiberiu, căzut la datorie servindu-şi cu eroism şi abnegaţie patria. Condoleanţele noastre."

— Ce nenorocire ! am exclamat eu.

— Ce dezamăgire, a precizat doamna Stastok, căci la altceva mă aşteptasem, aşa că sentimentul pe care l-am avut a fost cel al dezamăgirii, nici defel acela al durerii pe care ar fi trebuit s-o simt aflînd trista veste... Vinovată, nu ? mă privi întrebător.

Nu i-am răspuns, mi-am aplecat doar capul şi-am rămas clipe multe aşa, privind podeaua compartimentului. Doamna Stastok şi-a aprins o ţigară, apoi a întins pachetul spre mine :

— O ţigară ; e necesar ! Aprindeţi ! Da ; desigur, vinovată ; v-am spus doar, nu trebuie să vă lăsaţi impresionat.

— Oricum... am îngăimat eu.

— Da ; ştiu, ştiu ! Dar nu trebuie să uitaţi antecedentele, faptul că convieţuirea noastră începuse sub semnul urii, poate şi al răzbunării ! Ca să fiu pe deplin sinceră, uneori, cînd amintirile în legătură cu începuturile relaţiilor noastre mă copleşeau, cînd simţeam golul în care mă zvîrlise, odată rămasă singură, în nenorocire — dar oarecum liberă şi sperînd o redresare a destinului meu — doream, dacă nu să-l ştiu mort, doream cel puţin să fie îndepărtat pentru totdeauna de mine. Toate acestea mi-au venit în minte în noaptea aceea ; pe toate le-am

pus pe unul din talerele cumpenei conştiinţei, alături de perspectiva care mi se deschisese în faţă, viitorul în calea căruia el ar fi fost un obstacol. Iar pe celălalt taler am aşezat datoria de soţie, de văduvă îndurerată care trebuie să facă faţă atîtor obligaţii, să se îndolieze, să aibă în permanenţă ochii înlăcrimaţi, să-şi ascundă zîmbetul, profesiunea să nu şi-o mai exercite cel puţin un timp oarecare, să uite succesul, să reintre din nou în anonimat. Toate acestea atîrnau infinit mai greu ! Toată noaptea m-am frămîntat ; către ziuă am luat hotărîrea să nu spun nimic nimănui şi să mă comport ca şi mai înainte şi, te rog să mă crezi, nu mi-a fost deloc greu. Dimpotrivă. Căutînd să ascund cît mai desăvîrşit taina mea, mă arătam lipsită de griji şi necazuri, plină de vitalitate, devenisem şi puţin cam frivolă, şi tot jucînd, rolul acesta a devenit obişnuinţă. „E puţin prea zburdalnică pentru soţia unuia care se află pe front", spuneau gurile rele. De director însă mă feream, evitam să mă întîlnesc cu el, îl ocoleam cînd îl vedeam pe scări, pe coridoare. Cu fiecare spectacol succesul meu era în ascensiune ; devenisem, cum s-ar spune, o vedetă ; fireşte, eram extrem de mulţumită, încîntată de mine însămi. De Tiberiu nici nu-mi mai aminteam, se ştersese din memoria mea. Uitasem pînă şi de tatăl meu. Dar într-o zi, în preajma Crăciunului, directorul m-a invitat în cabinetul lui. Nu putea fi vorba de întrebări în legătură cu Tiberiu, nu eram singura invitată, fuseseră chemaţi şi alţi doi colegi, aşa că ne-am dus în grup. „Sînt într-o situaţie puţin cam jenantă, începu directorul, şi, într-adevăr, părea stînjenit de ceea ce avea să ne comunice. Precum ştiţi, situaţia mea oficială mă obligă să iau parte la unele acţiuni care... în sfîrşit, am fost rugat să rog, la rîndul meu, pe trei, patru dintre societarii teatrului să-şi dea concursul la o serbare. E vorba de serbarea

pomului de Crăciun, organizată de către «înaltele doamne de la Patronaj» pentru ofiţerii hitlerişti şi — făcu o grimasă acră — pentru ostaşii germani ai căror aliaţi sîntem. V-am ales pe dumneavoastră trei după un singur criteriu — tustrei vorbiţi destul de binişor limba germană... Uitasem, îmi zîmbi, tu o vorbeşti perfect, scuză-mă ! Dar şi dumneavoastră o să vă descurcaţi, nu-i vorba de cine ştie ce : o să declamaţi fiecare, la alegere, unele versuri ale poeţilor germani. Părerea mea e să vă opriţi de preferinţă la clasici ; nu indic nici un nume, nici un titlu ; nu vreau să influenţez preferinţele dumneavoastră." „E un ordin ?" întrebă unul dintre colegi, un actor mai în vîrstă, pe care rar îl întîlnisem prin teatru, dar căruia toţi îi spuneau „maestrul". „Nu ; cum vă puteţi închipui lucrul acesta ? E o dorinţă a înaltei doamne ! Prin întrebarea dumneavoastră m-aţi pus în situaţia de a face o indiscreţie : chiar ea, înalta doamnă, a indicat numele dumneavoastră şi m-a rugat să vă invit în numele său." „O ! în cazul acesta, mă voi duce, desigur !" surîse maestrul. Ieşind de la director, maestrul — deşi nu-l cunoşteam personal — mi-a luat braţul ; coborînd scările, mi-a spus : „Uite ce vreau să-ţi comunic, fetiţo : pe Şahighian îl preocupă o piesă mare, mare de tot, a unui autor american. Mi-a cerut părerea în privinţa distribuţiei şi eu te-am propus pentru unul din rolurile principale ; te rog să primeşti". „Vai, maestre, vă mulţumesc din tot sufletul !" i-am răspuns încîntată.

— Era vorba de trilogia lui O'Neill, *Din jale se întrupează Electra,* nu ?

— Exact !

— Dar, după cîte îmi amintesc, dumneavoastră n-aţi făcut parte din distribuţie.

— La data premierei nu mă mai aflam în ţară ; drama se consumase, devenisem văduva căpitanului Stastok.

însă în piesă am fost distribuită ca dublură a unei cunoscute actriţe, în rolul Lavinei ; am participat la aproape toate repetiţiile. Propunerea pe care mi-o făcuse maestrul m-a preocupat mult, şi înainte ca regizorul să mă cheme, eu mă şi documentasem asupra piesei. Nu cunoşteam traducerea românească, am folosit-o pe cea germană, aşa că, atunci cînd mi-a vorbit, eu cunoşteam piesa tot aşa de bine ca şi el, ceea ce l-a dispus binevoitor faţă de mine, ba, mai mult, mi-a cerut să nu mă las influenţată de jocul titularei, să mă străduiesc din răsputeri şi să prezint o Lavina aşa cum o văd eu, căci, susţinea el, pentru rolul Lavinei par mult mai potrivită. Cred că nu se înşela.

— Şi eu sînt de aceeaşi părere, i-am spus.

— Toţi au fost de aceeaşi părere de la primele repetiţii ; chiar şi titulara, care m-a lăudat. Mi-a cerut doar ca, pe cît posibil, să-mi sincronizez jocul cu jocul ei, nealterîndu-mi însă interpretarea proprie. I-am păstrat cele mai bune sentimente. Aşadar, trebuia să iau parte activă la serbarea aceea ; hotărîsem să declam cunoscuta poezie a lui Heinrich Heine, *Doi grenadieri*. Declamasem această poezie cu ocazia concursului de admitere la Conservator ; o ştiam, cum s-ar spune, ca pe apă, puteam s-o declam şi s-o interpretez în limba germană mai bine chiar decît în limba noastră. Cu toate acestea, în faţa oglinzii, înainte de serbare, am repetat-o de nenumărate ori, căci şi cu ocazia aceea mă gîndeam numai şi numai la succesul meu, mai ales că era vorba de o serbare la care luau parte atîtea persoane sus-puse. E inutil să vă relatez detaliile festivităţii : un cor ostăşesc la început, discursul ambasadorului, după strigătele oficiale de *„Heil Hitler !"*, apoi programul nostru, alternativ un cîntăreţ de operă cu o arie de operă, un actor declamînd versuri ; nu ştiu cum s-a făcut, dar eu eram aceea care încheiam pro-

gramul, aşa că tot timpul am stat ca pe ghimpi, iar cînd, în sfîrşit, am fost condusă pînă la treptele estradei şi cînd, sus fiind, mi-am rotit ochii asupra celor din sală, m-a cuprins un sentiment de repulsie, mai întîi faţă de mine, şi cîteva clipe nu m-am putut debarasa de el. Mi se părea că toţi participanţii la serbare eram o adunătură de caricaturi, una mai grotescă ca alta, deşi totul era lux şi strălucire. Atunci am întîlnit privirea unui tînăr ofiţer german ; se afla chiar în faţa estradei, la cîţiva paşi, era transfigurat, părea în extaz şi nu-mi puteam da seama pentru ce. În clipele următoare îi văd buzele tremurînd ca într-un fel de şoaptă mută şi, ciudat, brusc mi-am dat seama că îmi şopteşte titlul şi autorul poeziei, mi-am fixat privirea în muchea estradei şi am început, murmurat : *„Nach Frankreich zogen zwei Grenadier / Die waren in Russland gefangen..."*, apoi am ridicat capul, am schimbat tonul, ritmul, rostirea mi-a devenit patetică, cu accente semnificative, versurile păreau rupte din suflet ; nu ştiu dacă o făceam conştient, simţeam însă că aşa trebuie să fac, că acolo, în momentele acelea, aşa trebuie să interpretez versurile lui Heine. În sală se lăsase o linişte de mormînt : toţi păreau împietriţi ! Şi am continuat în felul acela pînă la ultimul vers, fără ca cel puţin să înclin capul ; cînd am terminat, mi-am rotit din nou privirea asupra lor — nici o mişcare, necum aplauzele obişnuite chiar şi în cazul cînd recitatorul nu şi-a dovedit talentul ; dar nimic, împietrire ! Făcusem o gafă — începusem să-mi dau seama şi nu ştiam cum să ies din încurcătura pe care o provocasem prin alegerea poetului şi a versurilor sale. Atunci s-a produs minunea : tînărul ofiţer a început a aplauda frenetic ! S-a produs un freamăt, capetele s-au mişcat, s-au privit unul pe altul întrebător ; cîţiva, în mod inconştient, au început şi ei să aplaude şi pe dată ceilalţi le-au urmat exemplul ;

sala toată aplauda, ba s-au auzit şi ovaţii ! Eu îmi fixasem privirea în ochii tînărului ofiţer, singurul dintre ei care mi s-a părut o clipă nedeformat, necaricaturizat ; i-am zîmbit, el şi-a înclinat capul. A început petrecerea propriu-zisă, dansul, foiala în jurul bufetului, vorbăria euforică, haotică ; ofiţerul a venit la mine şi m-a invitat la dans. I-am mulţumit şi m-am lăsat condusă de el. Intenţionat, ca să-mi poată vorbi în voie, şi-a îndreptat paşii spre margine, după care mi s-a prezentat : „Cristien Stastok, un danez din Holstein, un danez din Holstein", a repetat şi accentuat, ca să-l înţeleg. Nu ştiu cum s-a făcut, dar l-am înţeles, i-am înţeles adversitatea faţă de ceilalţi, aprobarea şi adeziunea lui pentru alegerea pe care o făcusem şi felul semnificativ cum interpretasem versurile lui Heine, poet proscris de regimul nazist. Mi-am pus degetul la buze, am şi sîsîit, ca un avertisment. *„Ja wohl !"* mi-a răspuns şi, brusc, mi-a cuprins mijlocul. Fără să ţină seama de perechile din jur, a pornit cu mine într-un dans vijelios, conducîndu-mă cu abilitate printre celelalte perechi, pînă am ajuns în mijlocul sălii. Acolo, dansul nostru a luat o turnură neobişnuită : perechile din jur s-au retras, ne-au făcut loc ; am rămas singuri într-un cerc destul de mărişor. A fost un dans frenetic, un fel de dans sălbatic, nestăpînit. Cei din sală ne priveau extaziaţi, poate şi intrigaţi, dar pentru noi ei nu mai existau, un imbold comun ne stăpînea pe amîndoi, şi am continuat pînă la extenuare. Atunci i-am şoptit : „Nu mai pot, cad !" El a temperat ritmul, lent şi graţios, şi, continuînd dansul, s-a îndreptat spre marginea cercului ; ni s-a deschis un coridor, şi prin el, dansînd, ne-am dus pînă la bar : „Două cupe de şampanie !" a comandat barmanului. Ceremonios, partenerul meu a închinat pentru mine ; a rostit şi cîteva cuvinte într-o limbă necunoscută mie. Apoi am ciocnit cupele şi fiecare

am băut pînă la ultima picătură. Obosită şi conştientă că, după cele întîmplate, nu mai pot rămîne, i-am spus că aş vrea să părăsesc serbarea ; şi l-am rugat să mă conducă pînă la ieşire. El a tresărit, părea pus în încurcătură ; mi-a explicat discret : „Sînt în serviciu comandat ; regret din suflet, dar nu vă pot conduce. Am fost invitaţi în mod excepţional vreo zece ofiţeri inferiori, tineri, numai cu scopul de a dansa grăsunele doamne ale superiorilor, dar voi trimite o ordonanţă să vă aducă o maşină ; aşteptaţi un moment." În maşină, şi acasă, pînă am adormit, m-am simţit ca luată de un vîrtej, dusă sus, tot mai sus, pînă în culmea fericirii ; biata de mine, nu presimţeam ce surprize dureroase îmi hotărîse soarta !

— Aşa se întîmplă cam totdeauna, am murmurat eu.

— Da ; poate ; în orice caz, cu mine aşa s-a întîmplat. Dar n-aş putea spune, cum fac în mod obişnuit tinerele femei romanţioase : „L-am iubit de la prima întîlnire". Nu, nu mă gîndeam la iubire ; nu vedeam în el iubitul visat, mă vedeam tot numai pe mine singură. Iubirea nu intra atunci în preocupările mele obişnuite, iar cînd mi se vorbea de iubire, îmi exprimam părerea că se face prea mare caz de ea, că în fapt s-ar putea să nici nu existe. În orice caz, din constelaţia viselor mele de fericire din noaptea aceea, steaua iubirii nu făcea parte. Trebuie însă să recunosc : cunoştinţa cu el, şi toate cele ce s-au petrecut atunci între noi, ca şi imaginea lui, care mi se întipărise în memorie, mi-au stîrnit simţurile pe care le credeam potolite după ieşirea mea din adolescenţă şi pe care convieţuirea cu Tiberiu nu reuşise să le anime ; am avut un somn chinuit, de care m-am ruşinat cînd m-am trezit a doua zi, pe la amiază, în sunetul soneriei. Era un comisionar. Aducea un mare buchet de mimoze şi un coş cu daruri. Am luat cartea de vizită care însoţea darurile şi am citit : „Cristien Stastok", iar

în paranteză : „Danezul din Holstein". Nu-i reţinusem numele ; mi l-am reamintit. Cîteva clipe am rămas nehotărîtă : să-i primesc darurile, sau nu ? I le-am primit, era doar ziua Crăciunului, cînd de obicei se fac daruri ; nu puteam să le refuz ! Dacă nu i le-aş fi primit, alta ar fi azi soarta mea.

— Regretaţi, acum, că nu le-aţi refuzat ?

— Nu ; de ce ? Destinului nu i te poţi împotrivi ! Un lucru trebuie să reţineţi însă : n-am regretat şi nu regret nimic !

Părea că iar ieşise, puţin de tot, din impasibilitatea ei. I-am cerut scuze pentru întrebarea mea fără rost. Ea a continuat :

— Comisionarul mi-a cerut o dovadă de primirea darurilor aduse. Asta mă obliga la cîteva cuvinte de mulţumire şi nu vedeam cum să le formulez ; am renunţat. I-am dat doar cartea mea de vizită şi, nu ştiu cum mi-a venit în minte, un program al spectacolului de a doua zi, cu piesa aceea a lui Chiarelli ; ba am şi subliniat numele meu, ca să-i atrag atenţia. Dacă am făcut-o în mod conştient sau nu, nici pînă astăzi nu-mi pot da seama. În orice caz, era o invitaţie indirectă la spectacol, şi el a luat-o ca atare. Cred că aceasta a fost şi intenţia mea, ascunsă pînă şi mie însămi, căci imediat după intrarea mea în scenă, am început să-mi rotesc privirea asupra spectatorilor din sală, căutîndu-l. Nu l-am zărit printre cei cîţiva ofiţeri germani care veniseră la spectacol, numai mai tîrziu, cînd ochii mi s-au obişnuit cu semiîntunericul sălii, l-am putut recunoaşte printre spectatorii din primul rînd. Era îmbrăcat civil ; l-am recunoscut după privirea fixă, fascinantă, cu care îmi urmărea jocul, după părul lui mult prea blond şi sprîncenele care străluceau argintii în lumina estompată a sălii. Din clipa aceea, iarăşi nu ştiu cum s-a făcut, dar am avut impresia că joc

numai pentru el, că jocul meu e un dar pe care i-l fac. În sfîrşit, după spectacol, condus de cabinieră, m-am pomenit cu el în pragul cabinei mele. Stătea sfios, lipit de stinghia uşii ; nu îndrăznea să înainteze. I-am zîmbit încurajator. A schiţat şi el un zîmbet scurt, a scos de la piept, de sub palton, un mic buchet de trandafiri şi, cu el întins, a păşit spre mine. Şi iarăşi nu ştiu cum s-a făcut, luîndu-i buchetul din mînă, mi-am apropiat obrazul pentru o sărutare. El a ezitat, eu am insistat în gestul meu, pînă el, candid ca un adolescent, şi-a atins buzele de obrazul meu şi, repede de tot, şi-a aplecat apoi capul, mi-a prins mîna şi mi-a sărutat-o. În stradă nu îndrăznea să-mi prindă braţul ; mă miram, parcă nu era acelaşi pe care îl cunoscusem cu două seri în urmă. I-am prins eu braţul şi l-am întrebat : „Încotro ?" „Încotro vreţi dumneavoastră, nu cunosc oraşul", mi-a răspuns. „E o noapte splendidă, i-am spus. Ce-ar fi dacă ne-am plimba puţin ?" Şi am luat-o spre bulevard, şi pe bulevard în jos în lungul Cişmigiului. Noaptea era, într-adevăr, nespus de frumoasă, cu cerul înstelat ; bulevardul era neluminat, ferestrele clădirilor camuflate, arborii de pe marginea trotuarului ninşi, îmbrăcaţi în zăpadă imaculată. Un adevărat peisaj de iarnă bogată în zăpadă ; vremea era a moină, temperatura la limita între minus şi plus, minunată vreme pentru hoinărit pe străzi ! Am înconjurat de cîteva ori Cişmigiul ; circulaţia se rărise, pe unele străzi abia întîlneam cîte un trecător, numai bulevardul Elisabeta era mai circulat. Păşeam în tăcere, braţ la braţ ; făcusem o dată înconjurul Cişmigiului, şi nici eu, nici el nu scosesem o vorbă. Cînd am ajuns din nou în bulevard, el s-a oprit, m-a întrebat brusc : „În seara serbării, cînd v-aţi aflat pe estradă, aţi fost conştientă de ceea ce faceţi ?" Întrebarea lui m-a surprins ; nu-i vedeam sensul, numai după cîteva clipe i-am intuit înţe-

lesul. Am ezitat, i-am răspuns printr-o întrebare: „Dar dumneavoastră?" „Eu da, de la început pînă la sfîrşit. Conştient nu numai de ceea ce am făcut, ci şi de consecinţele eventuale; conştiinţa m-a îndemnat s-o fac, s-o fac cu orice risc! Nu mai puteam răbda, prea multă ură se acumulase în sufletul meu!" „Îi urîţi, într-adevăr, aşa de mult? Nu văd motivele". „Sînt un danez din Holstein, şi în afară de asta urăsc silnicia şi pe toţi care-i slujesc, iar pe cel ce stă în fruntea lor, mai mult ca pe oricine!" Am păşit mai departe şi i-am spus: „Vorbiţi-mi, vă rog, despre Holsteinul dumneavoastră; ştiu foarte puţine în privinţa aceasta". „E cea mai frumoasă provincie, a fost totdeauna şi mai e şi astăzi, deşi nu mai e liberă; de la anexiune, începînd cu bunicii noştri şi pînă la noi, cei de astăzi, toţi danezii din Holstein îi urîm. La noi ura a devenit un sentiment atavic, care s-a accentuat şi mai mult o dată cu venirea naziştilor la putere; dacă mi s-ar oferi prilejul, l-aş împuşca pe Hitler ca pe un cîine turbat!" „Aveţi atîta încredere în mine încît vă încumetaţi să-mi faceţi astfel de mărturisiri?" l-am întrebat oprindu-mă în loc, privindu-l în ochi. „Da, fiindcă am simţit şi citit în ochii şi sufletul dumneavoastră, în seara aceea, că şi dumneavoastră îi urîţi în aceeaşi măsură ca şi mine! S-a întîmplat atunci un fenomen de contopire psihică — vorbesc pentru amîndoi — şi unuia şi altuia conştiinţele şi sentimentele ni s-au contopit. Amîndoi am acţionat ca un tot uman unitar, ceea ce ne-a dat tăria şi curajul de a-i înfrunta, şi i-am înfruntat!" Eu tăceam. Eram frămîntată de reminiscenţe dintr-un trecut nu prea îndepărtat. Avea dreptate. Cred că aşa a fost, deşi eu, înainte de a mă vedea pe estradă şi a-i avea în faţă, nu avusesem intenţia să-i înfrunt, ci doar un sentiment de repulsie; probabil sugestia a venit de la el, prin telepatie. Şi chiar în momentele cînd îmi

vorbea, păşind alăturea de mine, cred că tot aşa s-au petrecut lucrurile, căci după scurt timp m-am oprit în loc, l-am privit în ochi şi i-am spus : „Da, şi eu îi urăsc ; am poate motive mai puternice decît ale dumitale să-i urăsc !“ Păşind din nou, cuprinsă subit de un fel de euforie, am început, emoţionată, să-i deapăn povestea calvarului meu, punînd accentul pe evenimente, ca singurele cauze ; şi dacă el mi-a vorbit despre Holsteinul lui, despre anexiune şi silnicie, şi eu am făcut acelaşi lucru, vorbindu-i despre ţinuturile noastre de care am fost despărţiţi, trecute sub altă stăpînire ; iar ca să fiu în ton cu el şi să-i fac plăcerea, i-am spus, aşa, într-o doară, că, într-adevăr, Hitler ar trebui împuşcat ca un cîine turbat. Cînd am pronunţat cuvintele acestea, el s-a dat un pas înapoi, apoi s-a repezit şi m-a îmbrăţişat. Nu ştiu ce-l apucase, mă strîngea la pieptul lui cu o putere pe care nu i-o bănuisem mai înainte, căci părea un firav, mult prea înalt, mult prea suplu. Şi nu ştiu, de asemenea, cum de ura a putut să ne unească aşa de strîns şi solidar, căci, la început, acesta a fost sentimentul care ne-a unit. Despre iubire n-a fost vorba ; nici unul, nici altul n-am rostit cuvîntul iubire, şi nici n-am lăsat să se înţeleagă că am avea acest sentiment unul faţă de altul. Era tîrziu, după miezul nopţii ; ajunsesem din nou în dreptul restaurantului „Principesa Ileana“. „Cristien — i-am spus, tutuindu-l — mie foame. Să intrăm în restaurantul acesta, să cinăm ; e un restaurant bunişor“. „De acord ; şi mie mi-e foame. Chiar voiam să vă propun şi nu îndrăzneam.“ Am rîs : „Nu îndrăzneai ? Tu, care îndrăzneşti atîtea !“ „Să nu mai vorbim despre îndrăznelile mele, în realitate sînt un sfios“. „Bine, n-o să mai vorbim !“ i-am strîns eu braţul. Am intrat în restaurant ; la ora aceea tîrzie mai erau doar trei-patru perechi şi chelnerii, care stăteau apatici în jurul cămi-

nului mare din mijlocul sălii. Lîngă celălalt cămin, din fundul sălii, l-am zărit pe bătrînul chelner care mă servea de obicei cînd, după spectacol, luam cina la restaurant. M-a zărit şi el, căci a grăbit în întîmpinarea mea surîzîndu-mi. „Aţi venit tare tîrziu de data aceasta, nu ştiu ce-o să vă pot da, nu mai avem aproape nimic pe listă", mi-a spus familiar, căci era şi el refugiat şi mă cunoştea din Cluj ; servea acolo la un restaurant zis cetăţenesc, unde studenţii luau masa cînd primeau banii de-acasă, o seară sau două pe lună, după care treceau din nou la „cina din brişcă", cum se spunea printre ei. „Baciule Toma, fă dumneata ce ştii şi dă-ne să mîncăm mult şi bun ; sîntem rupţi de foame !" „O să fac, o să fac, domnişoară Mălina ; să vorbesc cu bucătarul mai întîi. Dar cum de-aţi întîrziat atîta ?" I se părea cam suspectă întîrzierea mea, obişnuit fiind ca imediat după spectacol să mă vadă intrînd în restaurant. „Am hoinărit, ca în vremurile bune ale studenţiei", i-am spus. „Chiar aşa — rîse uşurel bătrînul — cînd v-am văzut venind spre masa dumneavoastră, îmbujoraţi de frig, mi-am adus aminte de vremurile bune din Cluj. Doamne, domnişoară Mălina, oare ne vom mai întoarce vreodată acolo ?" „Nici o teamă, baciule Toma, asta nu poate rămîne aşa !" „Să te audă Dumnezeu ; domnul e un coleg ?" „Da ; într-un fel oarecare", i-am răspuns, stingherită. A plecat. S-a întors după vreo zece minute cu faţa radiind de mulţumire ; reuşise să ne înjghebeze un mic meniu : tocăniţă de ficăţei de pasăre, mămăliguţă cu brînză şi smîntînă, ochiuri moldoveneşti, clătite cu dulceaţă de vişine ca desert. I-am spus să-l roage pe bucătar să pună în clătite, în loc de dulceaţă, brînză mocănească frecată cu gălbenuş de ou şi foarte puţin zahăr, căci vrem să bem ceva, un vin bun, vechi, „la alegerea dumitale, baciule Toma !" Încîntat ca totdeauna cînd lăsam la ale-

gerea lui vinul, bătrînul ne aduse o butelie cu vin de Sard, vechi de cîţiva ani. Turnînd în paharul lui Cristien puţin vin, l-a îndemnat să-l guste, să-l miroasă. Cristien n-a înţeles ; a trebuit să-i explic eu, în nemţeşte. Intrigat, bătrînul chelner m-a întrebat : „E neamţ ? „Nu ; e danez ; danez din Holstein !" „Aaa ! atunci se schimbă situaţia !" Cristien a degustat vinul ca un adevărat specialist : a turnat în palmă cîteva picături, a împrăştiat lichidul cu degetul, l-a mirosit, apoi a băut restul din pahar. *„Sehr gut, sehr gut !"* a exclamat. „Cred şi eu, a zis baci Toma, prin Dania lor nu se găseşte aşa ceva. Sînt şi ei sub călcîi, aşa mi se pare, domnişoară Mălina ?" „Da ; ca mai toată Europa. Precum văd, eşti la curent cu toate, baciule Toma." „Se poate altfel ? Abia aştept ziua cînd..." „Bine, bine — l-am întrerupt eu — toţi sîntem în aşteptare, dar în momentul acesta aşteptăm bunătăţile pe care ni le-ai făgăduit." „Gata ; s-a înţeles !" tăie aerul cu latul palmei bătrînul Toma, pornind grăbit spre bucătărie. Am turnat în pahare, am sorbit vinul. Tăceam şi unul şi altul. Cristien mă privea cu capul puţin dat pe spate ; subiectul care ne apropiase devenise tabu, discuţia fusese închisă, nici unul, nici altul nu vedeam ce ne-am mai fi putut spune. Ne priveam, ne examinam. Cristien nu mai părea omul din seara serbării, nici cel cu care timp de aproape două ore hoinărisem pe străzi şi care-mi făcuse atîtea destăinuiri grave ; mă miram cum omul din faţa mea putuse să afirme că ar fi în stare să ucidă ! Părea atît de candid, şi — de ce n-aş spune-o — atît de frumos ; fascinant de frumos ! O frumuseţe specific nordică, dar mai altcum, mult prea stilizată, lipsită parcă total de asprime, de o fragilitate care nu se potrivea unui bărbat, aproape feminină ; numai cînd se încrunta uşor, ochii lui de un albastru-oţeliu, şi sprîncenele stufoase, albicioase, îl arătau pe bărbatul

temerar, gata să înfrunte orice risc. Nu ştiu ce părere şi-o fi făcut el despre mine ; cred că mai era sub stăpînirea primei impresii din seara serbării, amplificată mult de înţelegerea pe care i-am arătat-o în timpul hoinărelii, al aprobării şi adeziunii mele. Poate intervenise şi altceva, un sentiment de altă natură ; poate mă dorea, căci privirea lui nu părea numai contemplativă, avea în ea şi ceva indefinibil, ceva de natură cu totul aparte, un fel de extaz mistic, greu de exprimat. „Hai să vorbim despre studenţia noastră, i-am spus, ca să pun capăt tăcerii. Începe tu, Cristien, căci eu nu am prea mult de spus." „Bună idee, a exclamat el, trezit parcă dintr-un vis în care trăise cîteva clipe. Studenţia mea a durat cam mult ; a început cînd aveam vîrsta de 17 ani şi a durat pînă la 25. Perioada aceasta am început-o la Copenhaga, am studiat ingineria şi teologia." „Teologia ? m-am mirat eu. Cum aşa ?" „Aşa ! Ingineria e profesiunea mea temporară ; voi sfîrşi prin a fi preot. Îl voi înlocui pe tatăl meu atunci cînd el va trece în lumea drepţilor ; asta e tradiţia familiei noastre, începînd din veacul al XVI-lea, cînd primul Stastok a îmbrăţişat Reforma. Străbunul Stastok era nobil de ţară, cavaler, comandant de corsari. Cred cu tărie că vei avea prilejul să-i vezi portretul în casa noastră ; un adevărat viking !" Pronunţînd cuvintele acestea, care, în ceea ce mă priveşte, erau o anticipare, am simţit puterea privirii lui care mă învăluia şi m-am înfiorat cuprinsă de o emoţie inexplicabilă. Ca să-i pun capăt, am turnat vin în pahare, am ciocnit paharul meu de-al lui ; pesemne a luat gestul meu drept o acceptare. A băut vinul pînă la ultima picătură, înseninat, privindu-mă tandru. A început apoi să-mi povestească episoadele mai interesante din copilăria lui ; mi-a vorbit cu gingăşie despre părinţii lui, tineri încă, despre casa lor,

mare, masivă, construită în secolul al XVI-lea de către străbunul corăbier ; despre mica lor moşie familială transformată în fermă, pe care astăzi o conduce mama lui, taică-su avînd alte preocupări ; cînd a ajuns la studenţie, s-a însufleţit, a devenit parcă altul, mai aspru, mai puţin gingaş şi duios, mult mai entuziast, punînd accentul mai degrabă pe viaţa sportivă decît pe cea de universitar studios, vorbindu-mi cu admiraţie despre maeştrii echipei lor de canotaj, cîştigătoare a cîtorva concursuri internaţionale, despre aventurile în larg. Într-o vacanţă, cu o mică barcă cu pînze şi un echipaj de patru, au făcut ocolul Islandei. Despre profesorii lui mi-a vorbit cu veneraţie, de toţi, dar cu preferinţe speciale numai faţă de cîţiva ; de unul mi-a vorbit mai ales, şi din spusele lui am înţeles că era un animator, un patriot care le cuvînta patetic despre gloria străbună... „Cristien, l-am întrebat eu, sînt frumoase şi interesante cele ce mi-ai povestit, dar mi se pare că ai uitat tocmai ceea ce face farmecul vieţii studenţeşti : fetele, colegele, iubirile !“ „Fetele, colegele, iubirile ! a exclamat derutat. Dar, fireşte, erau şi ele cu noi, chiar şi cînd am făcut ocolul Islandei, din echipaj făcea parte şi o fată, o colegă de facultate, dar iubirea era o problemă personală a celor doi, nu ne interesa. În ceea ce mă priveşte, n-am simţit-o faţă de nici una dintre colege ; prietenie şi camaraderie, da ; iubire, nu !“ „Nici o singură dată ?“ l-am întrebat, neîncrezătoare. „În vremea aceea, nu ; acum, da !“ „Ce trebuie să înţeleg prin *acum ?*“ „Prezentul, fireşte !“ mi-a răspuns şi s-a îmbujorat. Eu m-am făcut că nu-l înţeleg. În restaurant se stinseseră luminile ; numai colţul nostru rămăsese luminat. Plecară şi chelnerii ; bătrînul Toma dormita pe un scaun, cu spatele lipit de cămin ; l-am strigat, a venit. „Încă o sticlă ?“ m-a întrebat. „Nu, iartă-ne că te-am ţinut atîta. Ne-am luat cu vorba şi timpul

a trecut." „Nu face nimic, domnişoară Mălina ; eu dorm aici, mai puteţi rămîne. Să vă mai aduc o sticlă ?" Pesemne, Cristien a intuit spusele bătrînului şi, ca un copil, a început să mă roage : „Te rog, Mălina, să mai rămînem, te rog frumos !" Poate dacă nu m-ar fi rugat cu atîta candoare, aş mai fi rămas, însă aşa cum te împotriveşti unui copil, insistent în rugămintea lui, am spus nu, iar ca să-l împac, căci am observat o umbră de supărare pe faţa lui, i-am surîs : „E tîrziu, Cristien ; vom veni iar poimîine seară, după spectacol. Eşti liber atunci ?" S-a înseninat : „Sigur, voi fi liber, fericit că ne vom vedea ; voi aştepta cu nerăbdare noua noastră întîlnire". A vrut să achite nota ; nu l-am lăsat : „Eu te-am invitat, eu plătesc, fără discuţie !" El a rîs de tonul meu poruncitor. S-a sculat, a bătut călcîiele, a schiţat un salut milităresc : *„Ja wohl, mein Komandant !"* şi, dîndu-se alăturea de chelner, i-a vîrît, discret, în buzunarul bluzei, o bancnotă de 500.

— Foarte generos ! am remarcat eu.

— O ! era de o generozitate puerilă ; cînd, după primul lui act de sabotaj, i-am vorbit despre victimele pe care, implicit, le-a făcut, a doua zi mi-a adus un cec în valoare de cîteva zeci de mii de lei, pentru o societate de ajutoare a copiilor orfani de pe urma bombardamentelor. Copilărie, nu ?

— Nu ; mai mult ciudăţenie decît copilărie.

— Da ; exact, ciudăţenie ; era un om ciudat. Uneori mă întrebam de nu cumva acţiunile lui ciudate erau simptomele unei boli sufleteşti. Dar să revin la seara aceea : mă aşteptam ca în drum spre casă să înceapă şi el, aşa cum obişnuiesc îndrăgostiţii, prin a-mi face declaraţii de iubire — primii paşi fuseseră doar făcuţi. El, însă, tot drumul, n-a rostit nici un cuvînt. M-a condus pînă pe peronul blocului, mi-a sărutat în grabă mîna

şi a plecat fără să se uite în urmă. Eu am rămas pe peron şi i-am urmărit paşii pînă l-am pierdut din vedere. Eram intrigată. Putea cel puţin să se oprească din mers, să vadă dacă mai sînt pe peron sau nu, să facă obişnuitul gest cu mîna, de despărţire, dacă m-ar fi zărit ; eu asta aşteptam. Am intrat în apartament contrariată de purtarea lui, jignită chiar de indiferenţa cu care s-a despărţit de mine. Am avut din nou un somn agitat, din nou vise chinuitoare, cu simţurile răscolite. Nu ştiu dacă el a aşteptat cu nerăbdare seara revederii ; eu, însă, da. Ba ceva mai mult ; hotărîsem, în cazul cînd va veni, să mă comport ca o femeiuşcă frivolă, să-l antrenez, să-l fac să iasă din timiditatea lui candidă, să-l provoc chiar. Mă temeam însă că nu va reveni, şi teama aceasta a persistat pînă ce, în sfîrşit, l-am zărit în sală ; şi de unde pînă atunci jucasem sub tensiunea temerii mele, am simţit deodată o senzaţie de liniştire, de relaxare şi din nou am început să joc numai pentru el, iar cînd jocul îmi permitea să-mi întorc faţa spre sală, îmi fixam privirea numai asupra lui, o dată i-am făcut chiar şi un semn cu mîna, el a prins semnul şi mi-a răspuns în acelaşi fel.

— Venise tot îmbrăcat civil ?

— Da ; îmbrăcat militar, ca în seara serbării, nu l-am mai văzut niciodată ; pesemne nu voia să atragă atenţia asupra noastră. Se gîndea probabil la situaţia mea, sau la a lui, bine nu-mi pot da seama, poate chiar la a noastră, conspirativă, căci, deşi n-am mai vorbit despre planurile lui, simţeam totuşi între noi spiritul conspiraţiei. Uneori, mai tîrziu, după ce ne-am căsătorit, eu, temătoare, mă rugam lui Dumnezeu să nu-i dea ocazia de a-l întîlni pe cel pe care îşi pusese în gînd să-l suprime. Într-o zi, nu ştiu ce mi-a venit, am intrat în biserica în care mai intrasem o dată ; rugîndu-mă pentru noi, am aprins două lumînărele la icoana Fecioarei.

M-am comportat la a doua noastră întîlnire aşa cum hotărîsem, însă rezultatul n-a fost cel aşteptat ; stratagema mea n-a reuşit decît să-i dea o oarecare bună dispoziţie, care să-i îngăduie unele uşoare glume tandre ; nimic mai mult. Iar la despărţire, pe peron, cînd i-am prins mîinile, oferindu-mi buzele într-un sărut, el s-a tras puţin, apoi s-a apropiat şi mi-a sărutat, abia simţit, doar fruntea : „Somn uşor, Mălina !" Înciudată, mi-am zis : „La naiba cu omul acesta ! Sau nu-i bărbat, sau eu nu-s în stare să-i stîrnesc altă pasiune decît aceea a unei iubiri searbede." Întîlnirile noastre au continuat cam în acelaşi fel toată luna ianuarie : cina la acelaşi restaurant, depănarea amintirilor, uneori discuţii despre artă, despre jocul meu, iar la despărţire — tot pe peron, căci parcă era stăpînit de teama ascunsă să se apropie de uşa mea — o sărutare uşoară pe fruntea sau pe obrazul meu înfierbîntat. Dar într-o seară, pe la începutul lunii februarie, l-am văzut schimbat ; părea preocupat de ceva, a vorbit puţin, mai mult m-a ascultat pe mine, a refuzat vinul, iar la achitarea notei — eu stabilisem să plătim consumaţia în mod egal, englezeşte — m-a oprit să contribui cu partea mea, spunîndu-mi categoric, fără drept de replică : „De astăzi înainte eu plătesc tot, iar cînd vei avea nevoie de ceva, spune-mi !" N-am zis nimic, mă întrebam ce i s-o fi năzărit ; în orice caz, nu putea fi vorba de o despărţire, ci doar de schimbarea relaţiilor dintre noi ; în aşteptarea unei explicaţii, am părăsit restaurantul. Explicaţia a venit cînd ne aflam pe peronul blocului. Eu, aşa cum făceam în mod obişnuit, mi-am întins obrazul pentru sărutarea aceea nevinovată ; el însă, strîngîndu-mi mîinile, a început să-mi vorbească : „Draga mea, nu mai putem continua ca pînă acum ; sînt sigur că mă iubeşti, aşa cum te iubesc şi eu. Am scris părinţilor mei ; astăzi am primit telegrama aceasta. Citeşte-o !" şi mi-a dat tele-

grama. Era întuneric ; i-am spus : „Să intrăm în casă, e întuneric, nu pot s-o citesc !" „O să-ţi spun eu ; sînt doar cîteva cuvinte, pe care le-am citit de zeci de ori. Iată-le : «De acord ; urmează scrisoarea»." „De acord cu ce ?" l-am întrebat, nebănuind în primele clipe despre ce putea fi vorba. „E evident : despre căsătoria noastră !" „Cum ? Vrei să te căsătoreşti cu mine ? Imposibil, dragul meu !" El a făcut un pas înapoi, încruntîndu-se. „De ce imposibil ? Ne iubim doar !" „Da, ne iubim — i-am răspuns pe dată, ca nu cumva, prin răspunsul meu, să nărui tot ce exista între noi — ne iubim şi ar fi ideal ; aş fi fericită, şi poate şi tu, dar eu nu sînt fecioara castă pe care tu, probabil, ţi-o închipui. Am mai fost căsătorită." „Poţi fi despărţită şi totuşi castă", mi-a răspuns, rămînînd la aceeaşi depărtare de mine. „Da, ai dreptate, i-am spus, apropiindu-mă de el, sînt aşa cum ai spus, cu atît mai mult poate, căci nu sînt despărţită prin divorţ, ci prin moarte, soţul meu a căzut pe front, sînt cinci luni de atunci." Şi-a schimbat imediat expresia, s-a întristat, mi-a prins afectuos din nou mîinile, mi-a sărutat ochii, care — nu ştiu cum se făcuse — erau încărcaţi de lacrimi. „O ! biata de tine, biata de tine ! l-am auzit murmurînd, părînd mai afectat ca mine de moartea soţului meu. N-am ştiut că eşti în doliu, n-am observat. Ne logodim şi aşteptăm căsătoria pînă trece doliul tău." „Nu ! Nu ! am strigat. De ce să aşteptăm dacă tu vrei ? Cu soţul meu n-am stat decît cîteva săptămîni, apoi am fost prinşi de evenimente ; nici n-am apucat să ne cunoaştem bine. El m-a iubit mult, eu... n-aş putea spune. Căsătoria noastră a fost o întîmplare, un accident, care nu m-a legat sufleteşte în nici un fel. De aceea nici n-am purtat doliu, nu m-am comportat ca o văduvă îndurerată. Nu ştiu dacă mă poţi înţelege, sau dacă, înţelegîndu-mă, totuşi mă condamni, dar trebuie să-ţi spun lucrul acesta."

„Te înţeleg ; şi de ce te-aş condamna ? Mi-ai spus : a fost un accident ; uită-l, ca şi cînd nici n-ar fi fost !" Mi-am pus mîinile pe umerii lui şi l-am privit în ochi : „Cristien, ai fost cu adevărat sincer cînd mi-ai vorbit ?" l-am întrebat, neconvinsă. „Cum altfel ?" m-a întrebat, mirat de întrebarea mea. „Iartă-mă ! Întrebarea a fost fără rost, inconştientă. Fără îndoială că ai fost sincer ; nu ştiu ce mi-a venit !" I-am înlănţuit gîtul, şi fiindcă el era înalt şi trebuia să se aplece ca să mă sărute, m-am înălţat pe vîrfurile picioarelor şi l-am sărutat pe buze, lung, cu patimă, cum nu sărutasem niciodată. Era primul sărut dat unui bărbat, sărutul mult aşteptat, mult gîndit. El a răspuns cu aceeaşi patimă, deşi, cunoscîndu-i firea, nu mă aşteptam. L-am chemat cu ochii, cu trupul, cu toată fiinţa mea să mă urmeze, dar n-a răspuns chemării mele mute. Rezervat ca totdeauna, a salutat, mi-a sărutat obrajii, ferindu-se parcă de buzele mele, şi a plecat. A revenit după cîteva zile, într-o seară cînd nu aveam spectacol. Nu mă aşteptam, nu-l aşteptam. Am fost surprinsă cînd, deschizînd uşa, l-am văzut. Avea în mînă un mare buchet de flori, tot de mimoze. L-am tras înăuntru şi l-am sărutat ca o nebună ; abia a putut scăpa din înlănţuirea braţelor mele. I-am ajutat să-şi dezbrace paltonul şi am rămas şi mai surprinsă cînd l-am văzut îmbrăcat în smoching. „Eşti invitat undeva ?" l-am întrebat. „Nu ; sîntem aşteptaţi la parohie, pentru logodnă", şi din buzunar a scos o cutiuţă din piele fină, cu marginile înrămate cu aur. Mi-a dat-o ; am deschis-o nerăbdătoare. Erau inele de logodnă, foarte frumoase, fiecare cu cîte un briliant destul de mare. „O ! Cristien ! Sînt aşa de frumoase ! nici nu îndrăznesc să le ating !" am exclamat, extaziată de frumuseţea lor. „Nici nu trebuie să le atingi — mi-a spus, încîntat de felul cum le priveam — le va scoate pastorul ; el ni le va pune pe de-

gete, cu ceremonialul cuvenit. Iartă-mă, dar ar trebui să te grăbeşti, sîntem aşteptaţi." „E absolut necesar să mergem la pastor ?" „Fireşte ; s-ar putea altfel ? Logodna e primul legămînt. În cel mult două săptămîni ne vom căsători ; aşa vor părinţii mei, mi-au scris în sensul acesta." Eu...

— Sînt foarte ciudaţi oamenii aceştia cu vechi tradiţii, am întrerupt-o. Deşi trăiesc într-o lume cu totul modernă, nu înţeleg să abandoneze nimic din tradiţiile lor.

— Da ; sînt moderni şi totuşi extrem de tradiţionalişti. Dar nu la ciudăţeniile lor tradiţionaliste mă gîndeam atunci. Ca mărturisirea mea să fie completă — vă rog să nu mă judecaţi prea aspru — ţin să vă spun că eu .. eu, deşi îl iubeam nespus de mult, priveam totul ca pe o aventură. Aşteptam cu nerăbdare formalitatea logodnei, ca „după"... În sfîrşit, după, să-l am, să mă aibă. Eram îmbrăcată într-un capot de casă ; i-am spus : „În cîteva minute sînt gata !" şi, lepădînd capotul, am rămas aproape goală. El s-a întors brusc şi s-a îndreptat spre uşă : „Pînă te îmbraci, aştept pe peron !" „De ce ?" am întrebat contrariată, dar el ieşise, deşi era numai cu smochingul pe el, iar afară era frig. Pe drum, pînă la parohia reformată, mi-a vorbit cu oarecare îngrijorare : în estul îndepărtat, armatele germane întîmpinau greutăţi mari în înaintarea lor ; se temea ca nu cumva unitatea lui să fie dislocată, trimisă pe front. În acest caz — mi-a spus el — eu va trebui să părăsesc ţara, să mă duc la părinţii lui. Am rămas în loc stupefiată, mai că-mi venea să mă întorc din drum ; cu un astfel de om, aventura se complica. Aveam o frică grozavă de complicaţii, ca una ce fusesem păţită. Pesemne mi-a ghicit gîndul, căci mi-a luat braţul şi, pornind, mi-a spus : „Nu fi îngrijorată ; trimisul pe front e o simplă ipoteză, nu se poate

şti ce mai poate să intervină între timp, şi în afară de asta, există şi posibilităţi de evaziune. Spre exemplu, un concediu, urmat de trecerea noastră în Danemarca, unde ne-am înfunda într-o lagună şi nimeni n-ar mai da peste noi ; am rămîne acolo pînă la sfîrşitul războiului, însă asta ar însemna să renunţ la tot ce-am gîndit şi plănuit ; n-ar fi o alternativă demnă de noi." Auzindu-l, m-a trecut un fior de gheaţă : crezusem că uitase de planurile lui, nu-mi mai vorbise de ele ; iată-l că nu renunţase, ba chiar făcea din îndeplinirea lor o problemă de conştiinţă, de demnitate !

— Aventura devenea, într-adevăr, nespus de primejdioasă. Cum aţi reacţionat ? am întrebat-o pe interlocutoarea mea.

— Nicicum ; m-am lăsat dusă, în voia soartei ; nu puteam să-l dezamăgesc, ar fi fost un act de trădare, căci eram, oarecum, complicea gîndurilor şi planurilor lui, asta înainte de a-i fi fost iubită şi logodnică. I-am spus : „Ai dreptate, Cristien, ar fi nedemn pentru noi să ne eschivăm". Mi-a strîns braţul, satisfăcut că gîndesc în acelaşi fel cu el. Şi iată-ne intraţi în cancelaria parohială ; pastorul ne-a primit politicos, dar fără pic de căldură, ca un funcţionar obligat să îndeplinească o formalitate. Pesemne era obişnuit cu astfel de cazuri, pe care nu trebuia să le ia prea în serios : legături de război, trecătoare, fără temeinicie. Un joc din partea unuia sau altuia, poate dintr-a amîndorura. Cunoştea el mentalitatea ostaşului care caută să se folosească de răgazul pe care-l are, ca şi aceea a diferitelor femei care se agaţă de gîtul ostaşului din interese, pe care el, slujitor al bisericii, nu ţinea să le cunoască. De aceea, nu ne-a pus nici o întrebare în afara celor absolut necesare misiunii sale : sîntem creştini, sîntem botezaţi, frecventăm biserica, îi recunoaştem autoritatea, o facem din proprie voinţă.

Dar după scurta ceremonie, cînd a avut în mînă cutiuţa de piele fină încadrată în aur şi a văzut coroniţa nobiliară, a tresărit uimit. A fost şi mai uimit cînd l-a izbit în ochi strălucirea briliantelor scumpe ; cîteva clipe l-a privit lung, pătrunzător, pe Cristien, apoi l-a întrebat : „Sînteţi nobil ?" „Da ; genealogic preţuiesc meritele străbunilor, nu şi pe ale mele, pe care nu le am... încă !" i-a răspuns Cristien. „Aveţi toate şansele să le dobîndiţi, dacă, bineînţeles, veţi ţine cont de genealogia dumneavoastră şi veţi lua viaţa, şi toate ale ei, mai în serios." Cristien, înţelegînd semnificaţia spuselor lui, a vrut să-i dea replica cuvenită, însă pastorul i-a retezat intenţia cu un gest. A continuat : „La noi, cei ce ţinem de biserica reformată, logodna e şi ea o taină, mai mult decît jumătatea tainei căsătoriei ; aţi reflectat îndeajuns cînd aţi venit la mine ?" „Întrebarea dumneavoastră, deşi intră în ritual, o găsesc, totuşi, jignitoare pentru noi ; şi eu, şi logodnica mea sîntem conştienţi de sfinţenia actului pe care-l facem, de răspunderea faţă de biserică şi faţă de societate, ca şi de răspunderea unuia faţă de celălalt. Aţi putut vedea din atitudinea noastră lucrul acesta. Vă rog să mă iertaţi, nu întrebarea în sine m-a jignit, ci tonul cu care a fost pusă !" „Scuzele mele — a bătut în retragere pastorul — dea Domnul să fie aşa precum aţi spus !" Şi ca reparaţia să fie completă, ne-a rugat — fiindcă Cristien e departe de familia sa — să primim ca, împreună cu el, să ciocnim cîte un pahar de vin, pecetluind şi lumeşte taina care s-a îndeplinit. Fără să ne dea răgaz de a accepta sau refuza, el a chemat din biroul vecin pe capelan şi l-a rugat să comunice soţiei sale dorinţa lui. „Aşadar, sînteţi din Holstein, domnule cavaler ? Cunosc Schleswigul şi Holsteinul, am făcut teologia la Witenberg, iar într-o vacanţă am colindat toate porturile de pe coasta provinciei dumneavoastră. Foarte

frumoase locuri ; sînteţi cumva danez ?“ „Da ; sînt danez ; şi, ca şi dumneavoastră, am studiat teologia. Tatăl meu e pastor ; voi fi şi eu pastor cînd domnia-sa nu va mai fi în puteri să slujească biserica — asta e tradiţia noastră ; pînă atunci, profesiunea mea civilă e ingineria.“ „Oooo ! Admirabil ! făcu pastorul, încîntat de cele aflate. În cazul acesta se schimbă situaţia ; iată ce vă propun : rămîneţi la cină în familia mea, mi-aţi face mare plăcere !“ Am intervenit, minţind : „Sîntem afectaţi de propunerea dumneavoastră, însă eu am cîţiva invitaţi, colegi şi colege — eu sînt actriţă — la un mic dineu într-un local public, aşa că vă rog să ne înţelegeţi, cu părere de rău, nu putem primi invitaţia dumneavoastră.“ „Aveţi dreptate, la asta nu m-am gîndit ; îmi menţin însă invitaţia pentru altă dată ; cînd sînteţi dispuşi, anunţaţi-mă prin telefon ; şi eu şi doamna mea vom fi încîntaţi de compania dumneavoastră.“ A venit şi doamna pastor, urmată de o subretă ; fata aducea o tavă pe care se afla o sticlă cu vin, pahare şi un platou încărcat cu prăjiturile — probabil obişnuita trataţie pe care o făcea în mod curent perechilor mai simandicoase din parohie. Doamna afişa un zîmbet şi o bunăvoinţă mult prea exagerate ca să fie şi sincere. Era rolul ei şi, pe cît putea, căuta să şi-l joace în concordanţă cu cel al soţului ei, care şi el nu îndeplinea decît un joc. Ceea ce mi s-a părut însă ciudat e faptul că şi Cristien juca, se lăsa antrenat în jocul lor ; trecînd cu uşurinţă peste micul incident în faţa căruia reacţionase prompt, intră într-o conversaţie în trei răspunzînd cu multe amănunte la întrebările celor doi soţi, dînd relaţii despre cei de acasă, despre Holstein, parohia şi enoriaşii tatălui său, despre ferma pe care o conduce maică-sa şi multe altele, uitînd parcă de prezenţa mea acolo. Stăteam ca pe ghimpi, mai
 ales că trebuia să înfrunt privirile lubrice ale tînărului

capelan, care, neparticipînd la conversaţie, nu mă mai slăbea din ochi. La despărţire, îl văd pe Cristien scoţînd carnetul de cecuri, semnînd un cec şi, cu un aer de mare senior, predîndu-l pastorului : „Pentru dumneavoastră şi trebuinţele parohiei dumneavoastră“, i-a spus pastorului, care, pe furiş, a ochit suma, iar după aceea, ca şi cînd n-ar fi dat prea mare importanţă darului făcut de Cristien, a zvîrlit hîrtiuţa pe masa lui de scris. Cînd am ieşit, l-am întrebat pe Cristien : „Probabil n-a fost mulţumit de suma pe care i-ai dat-o ; era o sumă mică ?“ „Nu : de ce mă întrebi ?“ „A lăsat din mînă cecul ca şi cînd n-ar fi avut o valoare mulţumitoare pentru el.“ „Dimpotrivă, a vrut, cred, să-şi mascheze prea marea mulţumire : i-am dat zece mii de lei.“ „Ce risipitor eşti !“ i-am spus. „Nu sînt, însă uneori risipa e necesară ; pastorul acesta e un om de care s-ar putea să mai avem nevoie. O să ne ducem într-o seară să cinăm la el. O să mîncăm bine, te asigur, şi nu va fi mare pagubă dacă ne va mai costa încă zeci mii de lei.“ „Ar fi bine dacă nu ne-am prea afişa. Eu nu voi spune nimănui nimic despre logodna şi eventuala noastră căsătorie, aşa după cum n-am destăinuit nimănui moartea primului meu soţ. Cred că-ţi închipui pentru ce ?“ „Sigur, aşa să facem, mi-a răspuns în grabă. Tu trebuie să rămîi în afara oricărei primejdii. Dar cum se face că — fără să ştii de logodnă — ai invitat totuşi colege şi colegi la un mic dineu ?“ „Am minţit, ca să nu rămînem prea mult timp sub privirile suspicioase ale pastorului ; n-ai observat ? Mie nu mi-a pus nici o întrebare, în afara celor strict necesare, dar tot timpul cît vorbea cu tine avea privirea aţintită asupra mea, într-un fel cît se poate de suspicios. Am minţit numai pe jumătate, căci stînd acolo, mi-a venit ideea de a merge împreună la un local unde se dansează ; vreau ca în seara asta să ne îmbătăm cu şampanie, cu dans,

cu iubire. Vrei ?“ Răspunsul lui a venit cu oarecare întîrziere : „Bine, aşa vom face ; cred că am şi eu nevoie să mă îmbăt cu tot ce mi-e permis.“ „Există şi ceva ce nu ţi-ar fi permis ?“ l-am întrebat. „Da ; mai există încă, pentru scurtă vreme“, mi-a răspuns. Nu l-am înţeles. Nu îmi puteam da seama ce piedică i-ar putea sta în cale „pentru scurtă vreme“, şi cînd scurta vreme va lua sfîrşit.... Aşadar, l-am dus la o aşa-zisă grădină de iarnă, un local mic, luxos, unde se putea petrece în voie şi dansa. Mai fusesem în localul acela într-o seară ; era o atmosferă plăcută, intimă, avea o orchestră mică, cu un gurist care cînta admirabil tangourile. S-a întîmplat ca atunci cînd noi am intrat, sala să nu fie prea aglomerată ; mai toţi care veneau acolo veneau după cină, pentru dans şi chef. Am ales o masă după preferinţele mele, aşezată într-un colţ discret, după un oleandru înflorit care ne ferea de privirile indiscreţilor. Am comandat şampanie, icre negre şi tot ce am găsit apetisant pe listă. De la început Cristien s-a pornit pe băut cupă după cupă. Am băut şi eu atît cît mi-a fost de-ajuns pentru a-mi recăpăta buna dispoziţie ; căci ceremonia, ca şi discuţia avută pe drum cu Cristien mă indispuseseră. Am dansat mult, cu plăcere şi pasiune, ne-am îmbătat de dans, el mai mult ca mine, aproape nu-l mai puteam desprinde de pe pista de dans ; dansa ca în seara primei noastre cunoştinţe, cu un sentiment parcă de disperare care se cerea consumat pînă la epuizare. Între două dansuri, el mai golea o cupă de şampanie ; eu mă abţineam, dar îl antrenam pe el. Îl voiam într-o stare de semiconştienţă, aţîţat totuşi pentru a se debarasa de rezervele lui. Am părăsit localul convinsă că aşa se va întîmpla, însă m-am înşelat. Ajunşi pe peronul blocului, el părea mai treaz, mai conştient ca oricînd. Sărutîndu-mi doar fruntea, mi-a spus : „Am aranjat totul ; într-o săptămînă vom fi căsă-

toriţi !“ „Nu rămîi ?“ l-am întrebat dezamăgită şi mai mult ca la prima mea tentativă. „Nu, nu se cade ; să nu fim nerăbdători.“ M-am răsucit în grabă şi am intrat în bloc, vrînd să „trîntesc“ uşa pînă el nu coboară scările, dar uşa masivă, de fier forjat, nu s-a lăsat trîntită ; s-a închis uşurel, fără nici un zgomot. El n-a mai venit în zilele următoare, şi nici la împlinirea săptămînii. Tot timpul am fost frămîntată, chinuită de felurite gînduri ; noaptea mai ales, dar şi ziua, în timpul repetiţiilor. „Ce Dumnezeu e cu tine, Mălina ! mi-a spus la un moment dat regizorul. Parcă ţi-ai pierdut capul !“ „Nu ştiu, dar cred că ai dreptate !“ i-am răspuns. Iată însă că, după vreo zece zile, cînd nu mă sculasem încă din pat, sună telefonul. Nu-mi puteam închipui că ar fi el, niciodată nu-mi vorbise la telefon : „Mălina, fii te rog gata, la ora 12 vin cu maşina să te iau ; astăzi încheiem căsătoria. Iartă-mă, n-am putut să-ţi dau de ştire pînă acum.“ „Bine, te aştept“, i-am răspuns scurt, cum fusese şi comunicarea lui. Probabil trecuse în prealabil pe la primăria sectorului şi aranjase tainic totul, căci am întîlnit acolo martorii — un avocat şi un bătrînel. Avocatul ne-a condus în cabinetul ofiţerului stării civile ; în două minute, formalitatea a fost îndeplinită, şi deşi nu se obişnuieşte, funcţionarul mi-a şi înmînat actul de căsătorie, odată cu felicitările sale. „Astă-seară vom cina la domnul pastor ; i-am telefonat. S-a arătat nespus de încîntat“, mi-a spus Cristien cînd ne-am despărţit de avocat, căruia i-a predat un plic sigilat. Mai tîrziu, după moartea lui, am aflat — în plicul acela se afla testamentul lui. O fi fost pastorul încîntat, eu însă nu eram, dimpotrivă : faptul că nu fusesem întrebată şi din nou trebuia să intru în casa pastorului, tocmai în seara aceea, mi-a stricat şi puţina bună dispoziţie pe care o mai aveam. Am refuzat să intru în maşină şi i-am cerut să mergem

pe jos pînă la restaurant, unde urma să prînzim. Eram îmbufnată şi el a observat lucrul acesta ; m-a condus prin Cişmigiu, pe o alee nefrecventată ; după ce s-a convins că nu ne vede nimeni, m-a îmbrăţişat şi sărutat pe buze cu o patimă de disperat, vrînd parcă să mă soarbă, să mă înghită. N-am răspuns sărutului lui în acelaşi fel ; m-am lăsat doar, atît şi nimic mai mult. A simţit, pesemne, căci după un minut sau două, desprinzîndu-se de mine, mi-a spus : „Mălina, nu mai eşti aceeaşi ; ce s-a întîmplat ?" M-am grăbit să-i răspund, afişînd o falsă bună dispoziţie : „Te înşeli, dragul meu ; am avut doar o mică indispoziţie, dar a trecut. Sărută-mă încă o dată !" M-a sărutat, nu însă cu aceeaşi patimă. Pornind, i-am spus : „Aş fi dorit ca seara acestei zile s-o petrecem singuri, numai noi doi, cinînd acasă, nu în public, la restaurant ; în nici un caz într-o casă străină, cum ar fi casa pastorului." „Te înţeleg, aşa ar fi trebuit, însă am de predat ceva pastorului şi trebuie s-o fac ; acesta a fost adevăratul motiv." „Puteai să-i predai pastorului ce ai a-i preda şi în altă zi, nu chiar astăzi, în seara acestei zile." „E ceva ce nu poţi înţelege ; e ca şi cum astăzi am pleca într-o lungă călătorie nu lipsită de primejdii, cam aşa cum a fost cînd am pornit să fac înconjurul Islandei, şi toate socotelile trebuiau încheiate, puse la punct. Mă înţelegi ?" Nu l-am înţeles, şi nu numai atît, nu ştiu ce m-a făcut să izbucnesc în rîs, un rîs strident, care l-a influenţat în rău. S-a posomorît ; mi-a replicat : „Nu m-ai înţeles, dar poate că e mai bine aşa pentru tine ; eu însă am datorii de împlinit." „Atunci ai făcut bine tot ce-ai făcut. Iată : sînt gata să pornim pe mare, să facem înconjurul Islandei, să înfruntăm toate primejdiile, ca strămoşul tău, corsarul, al cărui portret se află în casa noastră." I-am spus toate acestea nu fiindcă

 l-aş fi înţeles, ci fiindcă aşa mi-a venit în minte în mo-

mentul acela. El s-a înseninat : „Văd că m-ai înțeles ; ești o soție admirabilă !“ „Nu te grăbi cu astfel de afirmații ; încă nu-ți sînt soție cu adevărat. Așteptam seara asta, de aceea țineam să ne desprindem de lume, să fim numai noi doi, ca și cînd barca noastră și-ar fi început cursa și plutește de-acum pe valuri spre țelul propus, iar noi am devenit un singur trup, un singur suflet, o singură voință.“ Fără îndoială, spusele mele, cam teatrale, l-au impresionat. A reflectat cîteva clipe, apoi mi-a răspuns : „Ai dreptate ; mă voi duce la pastor imediat ce prînzim. O să-i dau plicul — din buzunarul de la piept a scos un plic sigilat, asemănător celui pe care l-a predat avocatului — sub un pretext oarecare, drept scuză, voi amîna vizita noastră pentru altă dată. E bine așa ?“ „Da, e bine ; dar de ce pentru altă dată ? Uiți că barca noastră a ieșit în larg ?“ Mi-a ripostat : „Nu, n-am uitat ; însă pentru altă dată poate însemna și după întoarcerea noastră din larg, la acostarea într-un port, pe o vreme liniștită, nu ca cea de astăzi. Plicul acesta e pentru cazul cînd nu ne vom mai putea întoarce niciodată, ceea ce, cu ajutorul lui Dumnezeu, nădăjduiesc că nu se va întîmpla.“ Vorbise pe un ton de sinceră gravitate, nici defel teatral, cum făcusem eu ; asta m-a impresionat. Din nou îmi veniseră în minte plănuirile lui și mi-am dat seama că ceea ce îi spusesem despre ieșirea în larg, deși neintenționat, se încadra perfect în ceea ce gîndea el și, ca atare, el le-a dat o semnificație conformă gîndurilor sale.

— Sînt, într-adevăr, momente în cursul unei discuții, cînd spusele neintenționate ale unuia dintre interlocutori se sincronizează cu gîndurile tainice ale celuilalt ; uneori, numai un gest inconștient din partea primului e de-ajuns ca să-l facă pe al doilea să-și închipuie că a fost înțeles. Din pricina aceasta apar, deseori, grave complicații, iar

cînd complicațiile devin publice, luînd caracterul unui „caz“ care trebuie judecat, pun pe judecători în grele încurcături, spusei eu.

— Nu știu... poate! mi-a replicat doamna Stastok. Eu n-am fost implicată, n-am participat în nici un fel la procesul lui Cristien, de care nici n-am aflat, pînă după...

— Dar v-ați judecat singură, după... Și, așa cum v-ați reamintit acum, v-ați reamintit și atunci de toate cîte i-ați spus lui Cristien Stastok, într-o formă care a putut fi interpretată conform gîndurilor sale.

— Da; așa a fost. M-am judecat și condamnat, și nu mi-a fost prea ușor, căci mi-am dat seama: în mare măsură eu am contribuit la toate cîte s-au întîmplat. Am contribuit — așa după cum ați spus și dumneavoastră — uneori numai prin simple gesturi, alteori prin cuvinte care nu-mi exprimau gîndurile. Aș fi putut, poate, să-l opresc la timp, să-l fac să renunțe; mă temeam însă să nu-l pierd îndepărtîndu-l de mine. Mai tîrziu, cînd i-am vorbit deschis, era prea tîrziu; nu mai putea da îndărăt.

— Cînd a început acțiunea lui, înainte sau după căsătorie?

— După; o să vă spun. Am prînzit în grabă și, ieșind din restaurant, am luat-o fiecare în altă direcție. Eu m-am dus să fac unele cumpărături pentru cină, el s-a dus la pastor ca să-i predea plicul acela care pentru mine ascundea un mister de care nu trebuia să am cunoștință. S-a înapoiat la mine tîrziu, pe seară; a venit încărcat cu un geamantan și un sac de voiaj. Cum a intrat în apartamentul meu, a exclamat: „Timpul e prielnic, marea bună, vîntul potrivit, ridicăm pînzele, Mălina!“ Am rîs încîntată: „Le ridicăm, pornim în cursă!“ „Trei zile nu mai părăsim puntea corăbiei noastre!“ Avea o bună dispoziție de care m-am molipsit și eu chiar de la început.

Am intrat în jocul lui, i-am vorbit cum îmi vorbea. El a desfăcut sacul de voiaj şi a scos din el o mulţime de bunătăţi, luate de la depozitul lor militar, inclusiv cîteva sticle de vin — Riesling de Rin — îmi amintesc totul ca şi cînd s-ar fi întîmplat aseară. Eu am alergat la bucătărie şi am adus cumpărăturile făcute : 2 kg felii proaspete de morun, 1 kg batog, cîteva cutii de sardele, salam de Sibiu, două sticle de vin vechi, de Cotnari ; pe toate le-am pus alăturea de cele aduse de el, apoi mi-am pus mîinile pe şolduri : „Oare vom avea merinde suficiente, căpitane ?" l-am întrebat, arătîndu-mă îngrijorată. „Cred că da, da, sigur ! Hai să le aranjăm în magazia de alimente şi să ne pregătim cina, prima noastră cină pe bord !" Vă puteţi închipui : duşi de jocul nostru copilăresc, nici nu ne-am îmbrăţişat ! Am aranjat în cămară tot ce aduseserăm, împreună ne-am pregătit cina. El se pricepea la gătit mai bine ca mine, şi tot aşa la aranjatul mesei ; eu i-am fost doar ajutoarea, aşteptam ca să-mi ceară una şi alta ca să i le aduc în grabă. Rîdeam amîndoi de noi înşine. Cred că nici unul, nici altul n-am avut în viaţă o mai bună dispoziţie ca în seara aceea... A durat trei zile, reîncepu doamna Stastok după o pauză. El primise o permisie, motivată cu un pretext oarecare. Trei zile şi trei nopţi de dragoste, întrerupte doar de jocul acela copilăresc, nespus de tandru, al călătoriei pe marea furtunoasă, şi iarăşi dragoste, şi tot aşa pînă cele trei zile şi trei nopţi au trecut şi din nou am intrat fiecare în rosturile noastre : el la unitatea lui, eu la teatru. A fost stînjenitor cînd am dat ochi cu directorul : „Mălino, ce-i cu tine ? Pari extraordinar de schimbată !" a rostit uimit, cu privirea fixată în ochii mei. M-am fîstîcit, m-am înroşit : „Schimbată în ce fel ?" am îngăimat, lăsîndu-mi ochii în jos. „Fireşte, în bine, s-a grăbit să-mi răspundă. Înainte, erai ca o floare gata

să se deschidă ; acum te-ai deschis în toată plinătatea frumuseţii tale. Ca o floare în zori de zi, puţin înrourată. Nu ştiu cu care floare te-aş putea asemui... Ba ştiu, ştiu, cu o orhidee în două culori : alb şi negru, o raritate !" Vorbindu-mi, mi-a prins cu două degete lobul urechii, pipăindu-l. Fîstîcită, l-am lăsat cîteva clipe, apoi mi-am smucit brusc capul : „Vă rog, vă rog", i-am spus cu ton nervos. „O ! iartă-mă ! a făcut el şi a schimbat vorba. Ce-i cu Tiberiu ? O fi vreo jumătate de an de cînd nu mi-a mai scris ; n-a dat pe-acasă ?" Întrebarea lui m-a pus în încurcătură ; noroc că a apărut regizorul de nu ştiu unde ; noi eram în holul mic : „Mălino, pe unde-ai umblat ? De trei zile întreb de tine şi nimeni n-a ştiut să-mi răspundă ?!" „N-am avut spectacol, am fost liberă în zilele acestea", am răspuns regizorului. „Ştiu, dar ţineam să te întîlnesc. Am definitivat repetiţia ; pune-te pe treabă ; rămîne stabilit : vei dubla rolul Laviniei ; toată lumea a fost de acord. Vreau să fii la înălţime !" „O să fiu, vă făgăduiesc !" A intervenit şi directorul : „Da, Mălina, să fii, eşti marea noastră speranţă". Din păcate, prorocirile lor încurajatoare n-au putut schimba cu nimic destinul meu.

— Da, din păcate ! făcui eu, sincer impresionat, deşi doamna Stastok nu-şi schimbase felul de a fi, de a vorbi.

Şi litania a reînceput :

— Căsătoria noastră a avut loc pe la sfîrşitul lunii februarie ; nici o schimbare mai deosebită n-a intervenit pînă la începutul lui aprilie. Ba da : cu vreo zece zile înainte de primul bombardament al avioanelor americane asupra capitalei, într-o seară, Cristien a venit tîrziu, pe la ora 12. Mi-am închipuit că nu mai vine şi m-am culcat. Când am auzit cheia răsucindu-se în broască, am aprins lumina şi am sărit din pat să-l întîmpin. M-a

înspăimîntat privirea ochilor lui, faţa lui neobişnuit de palidă, care scotea şi mai mult în evidenţă strălucirea ochilor, de un albastru-oţeliu scînteietor. „Cristien, tu eşti bolnav ; fără îndoială ai febră !“ „Nu, nu sînt bolnav ; sînt puţin surescitat. Dă-mi să beau ceva ; ceva tare !“ Aveam o sticlă cu drojdie veche de cîţiva ani, extrem de tare, dar uşor de băut ; de vechime, părea uleioasă. I-am umplut un pahar destul de mare. A sorbit uşurel, cu înghiţituri scurte ; cînd a sorbit ultima picătură, a zîmbit, un zîmbet bizar, stăpînit, cu buzele strînse. Ochii îi mai străluceau încă, însă faţa lui îşi recăpătase culoarea, iar el buna dispoziţie ; mai apoi, cînd mi-a vorbit, mi-am dat seama că era o falsă bună dispoziţie, că în realitate era nespus de îngrijorat. „Se pare că marea se învolburează, mi-a spus ; valurile încep să ia proporţii. Va fi în stare echipajul corăbiei noastre să înfrunte furtuna ?“ Relua jocul părăsit după trecerea celor trei zile. Mi-am dat imediat seama şi-am intrat în horă : „Marea îşi are toanele ei, se învolburează, se zburleşte, devine înfiorătoare ; totul e însă în zadar : la cîrmă stă tînărul viking, neclintit, cu mîinile încleştate pe eche, ţinînd corabia pe capă, înfruntînd marea înfuriată, şi totul se sfîrşeşte cu bine !“ Tonul meu, deşi teatral, l-a entuziasmat : „Admirabil ! Admirabil !“ a exclamat, luîndu-mă în braţe şi purtîndu-mă valvîrtej prin cameră. Cînd, în sfîrşit, m-a lăsat din braţe, m-a întrebat : „Ascultă, Mălina, cum de ştii atîţia termeni marinăreşti — eche, capă ?“ „Foarte simplu : navigăm împreună de atîta vreme ; i-am învăţat de la tine !“ M-a luat din nou în braţe ; eu însă m-am desprins : „Lasă-mă acum, i-am spus. După furtună, căpitanul trebuie să fie rupt de foame ; mă duc să-ţi pregătesc cina.“ „Nu, stai ! a replicat. Ce-ar fi dacă am merge din nou la localul acela ? Am cina, am bea, am dansa ; am o poftă nebună să dansez pînă

cad !" „Ordinul se execută, nu se discută !" i-am răspuns, reintrînd în joc. În cîteva clipe m-am îmbrăcat. Ieşind din bloc, el m-a condus pe străduţele acelea mici care pornesc din strada Brezoianu, s-a oprit la o casă în curtea căreia se afla un automobil nou — era automobilul lui, de a cărui existenţă nu ştiam. Mi-a deschis portiera : „Intră, în două minute mă înapoiez", mi-a zis şi s-a dus în casă. S-a înapoiat în cîteva minute şi am întins-o în mare viteză spre local. Pe drum mi-a explicat că a cumpărat maşina ca să nu folosească vreuna din cele trei ale unităţii şi a închiriat o cameră în casa aceea ca să aibă unde se dezbrăca de uniforma militară atunci cînd vine la mine şi unde se reîmbrăca în uniformă cînd se înapoia la unitate. La mine venea întotdeauna pe înnoptat şi pleca în zorii zilei. Nu a fost nevoie să-mi arate motivele acestor precauţii ; l-am înţeles şi din nou am fost cuprinsă de un sentiment de îngrijorare care nu m-a părăsit decît în timpul dansului, într-adevăr vertiginos, nestăpînit. Era trecut demult de miezul nopţii ; în local mai rămăseseră doar cîteva perechi, care ne-au lăsat pista liberă, la dispoziţia noastră. Ca de fiecare dată, pe la ora 5 dimineaţa, Cristien a plecat să-şi schimbe îmbrăcămintea, să se prezinte la serviciu. Am rămas cu gîndul la cele întîmplate ; reconstituindu-le, din nou am fost cuprinsă de sentimentul acela de îngrijorare, de nesiguranţă şi teamă că, de la o zi la alta, i s-ar putea întîmpla ceva grav. Cîteva nopţi la rînd n-a mai venit ; îngrijorarea mea a crescut. Învăţam rolul Lavinei, recitam replicile în faţa oglinzii, căutam să-mi formez mimica cea mai adecvată ; nu reuşeam însă, gîndul îmi era numai la el, la ceea ce i se putea întîmpla. În sfîrşit, a venit în seara zilei de 2 sau 3 aprilie ; n-a rămas însă peste noapte. După cină, s-a înapoiat la unitate ; mi-a explicat că bateria era în stare de alarmă ; faptul că a

venit, totuşi, constituia o gravă abatere. Nu l-am reţinut. I-am recomandat chiar să se grăbească spre unitate, să ia o altă rută, mai puţin umblată, ca să nu întîlnească patrulele de control. „Nici o teamă, Mălina, mi-a replicat. Odată în maşină, îmbrăcat în uniformă, devin din nou căpitanul Stastok din armata germană, în buzunar cu toate legitimaţiile, plus un ordin de serviciu confecţionat ad-hoc, de mine pentru mine însumi. E de-ajuns să fac gestul scoaterii legitimaţiilor, şi mi se dă liber parcurs, salutat conform regulamentului." A doua sau a treia zi, îmi aduc aminte, a avut loc primul bombardament al avioanelor americane ; eram la teatru, la repetiţie. Cînd a sunat alarma, am intrat cu toţii în freamăt ; regizorul a făcut pe nepăsătorul. „Aş, fleacuri !" a spus el. Dar n-au fost fleacuri, căci n-au trecut decît cîteva minute şi au început infernalele bubuituri ; la început mai îndepărtate, mai apoi foarte aproape, încît clădirea teatrului tremura ca şi cînd ar fi fost cuprinsă de cutremur. Fireşte, n-am mai avut timpul necesar să alergăm spre adăposturi ; am rămas înlemniţi acolo unde ne aflam. Bubuiturile continuau, încetau un minut sau două, aşa cum veneau valurile de bombardiere, şi iarăşi reîncepeau ; o bombă a căzut pe undeva pe aproape, ţiuitul ei sinistru ne pătrundea în inimi, simţeam că în clipa următoare vom fi una cu dărîmăturile teatrului. Cîteva doamne au început lamentările, vaietele ; atunci regizorul, nu ştiu cum i-a venit în minte, a început să strige : „Doamnelor, domnilor, să cîntăm ! să cîntăm !" şi deodată a început să cînte, cu voce zbierată, marşul din *Aida ;* nu l-a urmat nimeni. A cîntat de unul singur, pînă ce colegul acela mai vîrstnic, maestrul, s-a apropiat de el şi i-a poruncit : „Încetează ! Ce te-a apucat ?" În sfîrşit, bubuiturile au încetat ; a urmat o linişte mormîntală, care ni se părea că nu mai are capăt. Liniştea aceea

ne-a îngrozit poate mai mult decît bubuiturile, căci toţi aveam atenţia încordată, cu respiraţia tăiată în aşteptarea unei noi grozăvii. Cînd a sunat încetarea alarmei, un imbold venit din adîncul sufletelor noastre ne-a împins pe unul în braţele celuilalt, îmbrăţişîndu-ne. Rîdeam cu lacrimi în ochi, ne felicitam că am scăpat, parcă faptul că am rămas teferi ar fi fost meritul nostru ! Nu mai putea fi vorba de reluarea repetiţiei ; am pornit-o care încotro, nerăbdători să afle fiecare ce s-a întîmplat cu casa în care locuia. Dimpreună cu doi colegi, am plecat pe străzi, spre locurile unde se spunea că bombardamentul a făcut ravagii. De altfel, toată lumea alerga de colo-colo, îngrozită de cele ce vedea : case în flăcări, unele transformate în mormane de dărîmături, goana ambulanţelor care transportau spre spitale răniţii, echipe de salvare în marş spre locurile unde se cerea ajutorul lor, pompierii cu automobilele lor, cisterne sau pompe care alergau sunînd din clopote. În atmosferă — fum înecăcios, praful de la dărîmături care nu se împrăştiase încă, miros de pucioasă, iar sus, pe cer, un soare strălucitor de primăvară, surîzînd nepăsător. Cînd am ajuns pe Calea Griviţei, am văzut în gangul unei clădiri vreo zece, cincisprezece cadavre sfîrtecate ; bărbaţi şi femei aşteptau, fiecare bocind lîngă mortul său, un camion care să ridice cadavrele, să le ducă la morgă. Nu departe de acolo am dat peste un post de prim-ajutor ; un medic şi cîteva surori de caritate pansau pe cei mai uşor răniţi. Dincolo de gară, alţi morţi, alte posturi de ajutor ; pretutindeni jale, vaiete, disperare ! N-am mai putut rezista ; aş fi vrut să fug cît mai departe, în afara oraşului, dar picioarele nu mă ajutau, deveniseră parcă de plumb, abia le mai puteam mişca ; nici vorbi nu mai puteam, limba mi se uscase în gură. Am rugat pe colegii mei să mă ducă undeva, la vreo cofetărie, oriunde am putea bea

ceva, însă pretutindeni era închis. Cînd am dat peste o cişmea, la colţul unei uliţe, am luat în pumni apă şi mi-am udat faţa, ochii, din care curgeau lacrimi fără să plîng ; din pumnii strînşi căuş am băut apa rece, binefăcătoare. Cînd am ajuns acasă, m-am trîntit pe pat şi am plîns cum n-am plîns în viaţa mea ! Abia pe seară m-am liniştit. Prima întrebare pe care mi-am pus-o a fost : ce s-o fi întîmplat cu Cristien ? Şi tot timpul, pînă la ora cînd el în mod obişnuit venea, disperată, m-am plimbat prin cameră de la un capăt la altul. El n-a venit. N-a venit nici a doua seară, nici a treia şi-a patra ; a venit numai după al doilea bombardament, nu la ora obişnuită, ci mult mai devreme, cînd, sfîrşită de puteri după atîta disperată agitaţie, dormeam dusă, somn greu, provocat de cele cîteva somnifere pe care le luasem. N-am simţit cînd a intrat. Deschisesem ochii — mai eram sub vraja unui vis — se făcea că zburam, aripi nu aveam, dar zburam, şi mă miram cum de pînă atunci n-am ştiut că pot zbura, mai bine zis, pluti prin aer ! El stătea în picioare, la marginea patului, şi mă privea zîmbind. Cînd, brusc, vraja visului s-a spulberat şi conştiinţa mi-a revenit în întregime, văzîndu-l, am sărit din pat şi m-am agăţat de gîtul lui : „Uşor, uşor !“ a spus şoptit şi şi-a ferit umărul stîng, întorcîndu-se cu partea dreaptă spre pieptul meu. Am simţit, am intuit că i s-a întîmplat ceva şi brusc m-am desprins de el. „Ce s-a întîmplat ?“ l-am întrebat speriată. „Nimic ; un fleac de schijă mi-a julit umărul stîng ; din pricina asta n-am putut veni.“ „Cristien ! bombardamentul a fost îngrozitor, infernal !“ „Ştiu ; dar a fost frumos ; nespus de frumos !“ mi-a spus rîzînd uşurel, satisfăcut. Rîsul lui m-a revoltat ; am replicat : „Cum poţi vorbi aşa ?“ „Numai aşa trebuie să vorbim, mi-a spus. Dar... ce-i cu tine ? Ai uitat că sîntem în cursă, că marea a intrat în furtună, că trebuia să ne aşteptăm la

orice ?" Şi din nou acelaşi rîs, care m-a întărîtat. „Ascultă, Cristien ! i-am strigat. Să lăsăm la o parte jocul, să privim lucrurile în faţă şi să ne spunem gîndurile deschis, să nu ne mai ascundem în dosul închipuirilor noastre !" El s-a posomorît şi mi-a răspuns : „De ce ? Era aşa de frumos !" „Era ; dar realitatea e îngrozitoare ; cînd va lua sfîrşit ?" „Cînd fiara va fi la pămînt, înecată în propriul ei sînge. Pînă atunci, luptăm !" Cu o ură neaşteptată a rostit cuvintele acelea. Am amuţit ; aş fi vrut să-i vorbesc, însă nici un cuvînt potrivit nu-mi venea în minte. A vorbit el : „Parcă altul ne-a fost înţelesul", mi-a spus cu tot reproşul care încape în cuvintele acestea. M-am întărîtat ; am început tot printr-un reproş : „Luptăm, ai spus ? Cum luptăm ? Cum lupţi tu ? Cum te conformezi înţelesului ?" Cuvintele mele l-au derutat ; cîteva clipe l-am văzut cum se forţează să-mi răspundă şi nu poate — amuţise el de data aceasta. A pornit prin cameră într-un du-te-vino care se părea că nu va mai lua sfîrşit. A luat, totuşi, sfîrşit, într-un tîrziu. Potolit, s-a aşezat într-un fotoliu şi a început cu glas şoptit : „Mălina, într-un fel ai dreptate. Într-adevăr, ceea ce fac eu nu e propriu-zis o acţiune de luptă, şi totuşi este ! E ceva ce nu mi-am putut închipui că aş putea face. Mă gîndeam la acţiuni violente, primejdioase, eroice în felul lor, distrugătoare prin efectul lor, mă gîndeam — după cum ţi-am spus — şi la un atentat, cum au mai încercat şi alţii înaintea mea, dar pentru nimic din toate astea nu mi s-a ivit prilejul. Intîmplarea însă mi-a scos în cale posibilitatea de a face ceva ce nu are în sine nimic eroic, o simplă acţiune pasivă, şi totuşi cu mare efect. Am înlesnit celor care au venit cu cetăţile lor zburătoare să facă în locul meu opera de distrugere ; le-am deschis drumul, i-am lăsat să pătrundă, să-şi atingă obiectivele, să le distrugă. Poziţia pe care o ocupă ba-

teria mea e o poziţie-cheie ; tunurile mele sînt cele mai perfecte, tragerea lor cea mai precisă. Ei bine, am dat tunarilor mei indicative false, am îndreptat tirul tunurilor nu asupra bombardierelor, ci în direcţii false, puţin la dreapta, puţin la stînga, puţin înapoi ţintelor mişcătoare, şi valurile bombardierelor au trecut peste baterie ca printr-o poartă deschisă. Recunosc, nu e o acţiune eroică, nici nu implică un prea mare risc, dar îşi are totuşi eficacitatea ei, căci lăsîndu-i să pătrundă, nedistrugîndu-i sau împrăştiindu-i — cum aveam posibilitatea s-o fac — le-am îngăduit să-şi îndeplinească misiunea distrugătoare, la care mă simţeam participînd ca şi cum eu însumi aş fi lăsat să cadă bombele asupra obiectivelor vizate, care erau ale hitleriştilor, slujeau războiul. Nu, într-adevăr, nu e o acţiune de luptă, e doar un ajutor dat din umbră, dat însă pentru un ţel comun : distrugerea mijloacelor de luptă ale duşmanului comun, grăbirea înfrîngerii lui." La început n-am înţeles prea bine ce făcuse şi cum a făcut, dar cînd a afirmat că se simţea participînd la bombardament ca şi cînd el însuşi ar fi lăsat bombele să cadă asupra oraşului, fapta lui mi s-a dezvăluit în toată grozăvia ei. Stăteam pe marginea patului : am sărit în picioare, cu pumnii strînşi : „Cum ai putut face asta, Cristien ? E o crimă ! Ai fost pus acolo să păzeşti oraşul, să-l aperi de distrugeri, populaţia de moarte, iar tu... Ah ! dacă ai fi văzut zecile de morţi, sutele de răniţi, mulţimea caselor distruse, cartiere întregi în primejdie de a fi incendiate !" A închis ochii, a rămas în fotoliu ca şi cînd cuvintele mele l-ar fi paralizat. L-am privit mult timp, la început cu furie înfrînată, mai apoi cu milă. Îl iubeam, era soţul meu ! „Hai, dragul meu, spune, vorbeşte, promite că ceea ce s-a întîmplat nu se va mai repeta, şi vom uita totul, totul !" El a deschis ochii, s-a uitat mult, profund, în ochii mei, apoi a şoptit : „Nu se

mai poate da îndărăt: ceea ce am făcut trebuie continuat. Trudeşte-te să înţelegi situaţia, aşa cum ai înţeles-o atunci cînd întîia oară ţi-am mărturisit ura faţă de invadatorii ţării mele şi planurile mele de luptă contra lor." Invocarea tainei noastre comune totdeauna mă dezarma, totdeauna mă făcea ca, într-un fel sau altul, să mă alătur lui, să mă aliniez plănuirilor sale. Aşa s-a întîmplat şi atunci. „Te înţeleg şi sînt alături de tine — i-am spus, mîngîindu-l — însă să reflectăm, să raţionăm, să ne dăm seama de nu cumva greşim, căci în acţiunea aceasta nu e vorba numai de noi; noi putem risca totul, dar cum putem noi să primejduim o populaţie întreagă, care, fără îndoială, nu poate fi de acord cu ceea ce ai făcut nici chiar în cazul cînd, în totalul ei, populaţia oraşului ar fi adversă hitlerismului. Securitatea vieţii şi avutului populaţiei fusese dată în paza ta, Cristien! Situaţia nu e aşa de simplă cum ţi s-a părut ţie cînd te-ai hotărît să faci ceea ce ai făcut; dacă ar afla, chiar ea, populaţia oraşului, te-ar judeca cît se poate de aspru, iar judecata s-ar răsfrînge şi asupra mea, soţia ta, tovarăşa ta de taină!" Credeam că i-am vorbit convingător; el însă nu s-a lăsat convins. Mi-a replicat: „Tu, Mălina, uiţi un lucru — uiţi că sîntem în război. Uiţi, sau nu ştii că războiul cere să fie purtat în afara oricăror considerente, purtat cu înverşunare, în orice forme, pînă la victoria finală! Aşa fac toţi în război, aşa fac cei care vin cu bombardierele lor, şi, mai mult ca ei, o face Hitler. Dacă ne-am călăuzi după considerente de natură umanistă, ar însemna să dezarmăm, să ne lăsăm învinşi de duşman, să ne împăcăm cu situaţia pe care ne-a impus-o şi... *ceea ce nu poate să rămînă aşa,* din pricina slăbiciunii noastre sufleteşti, aşa ar rămîne pentru totdeauna. Ţi-ar conveni starea aceasta de permanentă sclavie? Mie nu!" Iar atacase coarda aceea care ne-a le-

gat la început, din nou şi-a impus voinţa dîrză de a merge pînă la capăt, transmiţîndu-mi şi mie voinţa lui. „Ai dreptate, i-am spus, nu mai încerc să te reţin, nici nu mă dau la o parte, dar lasă-mă să deplîng soarta celor căzuţi, printre care aş fi putut fi şi eu, poate chiar voi fi şi eu în zilele următoare. Ca să fiu cît de cît împăcată cu mine, mîine chiar mă duc să mă angajez într-o echipă de ajutorare a răniţilor, a copiilor rămaşi fără sprijin, a tuturor celor în suferinţă !" „Mă aşteptam la asta din partea ta. Dacă ai nevoie de bani, îţi dau tot ce am ca rezervă la bancă ; mîine vei primi dispoziţia de lichidare a contului meu." A şi venit a doua zi şi mi-a adus hîrtia ; eu însă n-am ridicat banii, nici nu m-am dus să mă înscriu în echipele de ajutorare. Ceva extrem de important a intervenit în viaţa mea : eram însărcinată. Nu i-am spus lui Cristien ; m-am dus mai întîi la doctor — ţineam ca, înainte de a-i spune, să am confirmarea unui specialist. Cînd i-am spus lui Cristien lucrul acesta, nu ştia ce să mai facă de bucurie, de fericire : cu mine în braţe, strîngîndu-mă la piept, a început să se învîrtă prin cameră — dacă n-ar fi fost masa în mijlocul camerei, dacă ar fi fost loc destul, din nou s-ar fi dezlănţuit, după obiceiul lui, care devenise şi al meu, într-un valvîrtej. În seara aceea nu mi-a mai vorbit nimic despre acţiunea lui ; aproape toată noaptea ne-am petrecut-o discutînd despre „fiul nostru" — dorea din tot sufletul să aibă un fiu. Dorinţa lui lua caracterul unei impuneri, îmi impunea să-i nasc un fiu. Compunînd împreună scrisoarea pe care urma s-o scriem a doua zi părinţilor săi, i-am spus să nu anticipeze, căci s-ar putea să fie fetiţă. Nici n-a vrut să audă : va scrie mamei sale că aşteaptă un fiu, numai un fiu, iar mie mi-a interzis să mă gîndesc că ar putea fi altfel. A doua zi în zori, la despărţire, mi-a spus : „În situaţia în care te afli n-o

să mai poţi face pe samariteanca, dar te vei duce şi, în numele tău, vei vărsa întreaga sumă Fondului de ajutorare a copiilor rămaşi fără părinţi în urma bombardamentelor. Eşti de acord ?"

— Ar fi fost momentul să vă spună că renunţă la acţiunea lui ; poate la asta v-aţi şi aşteptat, i-am spus eu.

— Da ; altul poate aşa ar fi făcut, nu însă Cristien Stastok. Şi nici eu n-am mai încercat să-l determin la o renunţare. De altfel, nici nu mi-a venit în minte ideea ca, folosind prilejul graviditäţii mele, să-l abat din drumul primejdios pe care pornise. Dacă mi-ar fi venit în minte ideea aceasta şi aş fi încercat, poate că aş fi reuşit, căci el însuşi devenise mai prudent, mai precaut în acţiunile lui. Am observat lucrul acesta cînd au început bombardamentele de noapte. Venind la mine după al doilea bombardament de noapte, mi s-a plîns că noaptea nu poate opera, că trebuie să fie cît se poate de prudent, ba chiar să renunţe pînă cînd va găsi un procedeu care să-l acopere, căci continuînd să dea indicative false, ar putea fi descoperit mult mai uşor ca în timpul zilei. Asta datorită faptului că, atunci cînd reflectoarele prind în raza lor avionul, mult mai repede se poate observa greşeala tirului antiaerienei. A căutat însă să bagatelizeze faptul, spunîndu-mi că bombardamentele de noapte sînt aproape fără efect material, că urmăresc mai mult demoralizarea populaţiei civile, ceea ce, din punct de vedere militar, al războiului, nu prezintă aproape nici o importanţă, distrugerile obiectivelor fiind acelea care primează, nu starea psihică a populaţiei. Se trudea ca în felul acesta să-şi justifice reţinerea, prudenţa. Fireşte, i-am dat dreptate, deşi nu pricepusem mare lucru din tot ce-mi explicase. Ceea ce mă preocupa pe mine în vremea aceea era starea mea. Ţinusem ascunsă moartea lui Tiberiu ; ascunsă

ţinusem şi căsătoria noastră, implicit, ascunsă trebuia să ţin şi starea în care mă aflam ; or, asta era cu mult mai greu. Chiar din a treia lună, sarcina a devenit o povară pentru mine, şi nu numai o simplă povară, ci una cu multe complicaţii : aveam greţuri, ameţeli care uneori mergeau aproape pînă la pierderea cunoştinţei, şi în tot acest timp eram nevoită să fac şi eforturi mari, căci intrasem în repetiţia rolului Lavinei, rol foarte greu, care îmi impunea o adevărată metamorfoză psihică. Devenisem irascibilă, permanent obsedată de teama de a fi descoperită. În zilele acelea, nespus de chinuitoare pentru mine, Cristien mi-a adus scrisoarea mamei sale, adresată mie. Începea cu cuvintele : „Scumpa şi iubita mea copilă"... M-a podidit plînsul ; devenisem hiperemotivă, plîngeam din te miri ce ! Desfăcînd plicul, am dat mai întîi peste trei fotografii : prima care mi-a venit în mînă a fost fotografia doamnei Stastok ; se fotografiase alături de o vacă frumoasă şi pe versoul cartonului subţire scrisese : „Sînt eu dimpreună cu Ketty, una din cele patru vaci care ne-au mai rămas ; e, în felul ei, un fenomen, dă 50 de litri de lapte pe zi, a cîştigat medalia de aur la expoziţia agricolă holsteiniană ţinută în 1940, aveam atunci 15 vaci, războiul ne-a înghiţit 11. Ah ! de-ar lua sfîrşit odată !" În a doua fotografie, doamna Stastok era înconjurată de o sumedenie de găini dolofane : „Trebuie să dăm zilnic 50 de ouă, dar ne rămîn destule şi pentru casă". A treia era fotografia casei — o casă bătrînească, cu etaj — pe verso, legenda : „Casa Stastok, construită la sfîrşitul secolului al XVI-lea. La parter, în dreapta, se află apartamentul vostru — e apartamentul pe care l-a ocupat «Corsarul», străstrămoşul lui Cristien ; îl voi moderniza şi dota cu tot confortul, ca voi, «modernii», să aveţi la dispoziţie tot ce vă poate oferi o locuinţă model." În sfîrşit, scrisoarea doamnei Stastok era plină de atenţii

tandre față de mine, și din „iubită“ și „scumpă copilă“ nu mă mai scotea. M-a impresionat și am plîns — plîngînd am citit-o pînă la sfîrșit. M-au mișcat sfaturile ei grijulii : să nu fac una, să nu fac alta, să fac lungi plimbări în timpul sarcinii, să nu mă enervez ; îmi fixase și un fel de meniu săptămînal, indicîndu-mi mîncărurile ușoare, recomandate de către medicul casei lor, un bătrîn în care ea avea mare încredere, iar ca încheiere, o adevărată poruncă : cînd voi fi în luna a cincea, chiar dacă Cristien nu poate scăpa de serviciul stupid pe care e forțat să-l facă, eu să pornesc spre casă, unde trebuie să rămîn pînă după perioada de alăptare a *fiului* vostru, *nepotului* nostru ; poate pînă atunci se termină într-un fel : sau vine pacea, sau crapă tiranul...

— Adică Hitler ? am întrerupt-o eu.

— Da ; și vă puteți închipui, peste toată scrisoarea aceea plină de tandrețe și afecțiune, pluteau totuși ura și adversitatea contra cotropitorilor de ieri și de azi, și pretutindeni, printre rînduri, nostalgia trecutului fericit al Holsteinului !

— Nu e de mirare că fiul...

— Da, așa mi-am spus și eu. Cristien a supt odată cu laptele mamei sale și sentimentele de ură și adversitate față de cotropitori. În fața acestora, orice considerente, orice raționament își pierdeau valabilitatea. Era inutilă orice încercare de a-l abate de la acțiunile lui, și nici n-am mai încercat ; i-am sugerat însă ideea ca din vreme, chiar înainte de termenul fixat de mama lui, să facă demersurile necesare pentru a căpăta un concediu, ca să mă însoțească în drumul spre casă și să rămînă pînă mă voi familiariza cu ai casei și atmosfera de acolo. Era și el sub impresia scrisorii, așa că a primit ca binevenită ideea mea, dar mai apoi s-a răzgîndit : „Dacă n-ar fi

 survenit bombardamentele, aș fi putut-o face, mi-a spus.

Însă în situaţia actuală, nu se mai poate!" „Crezi că, datorită bombardamentelor, nu vei putea obţine trei-patru săptămîni de concediu?" l-am întrebat. „Nu, nu despre asta e vorba. Concediul l-aş putea obţine, însă eu, în interesul acţiunii mele, nu pot părăsi bateria!" N-am mai insistat, dar aşteptam cu nerăbdare să treacă acele două luni ca să pot pleca, mai ales că termenul coincidea cu închiderea stagiunii. Scrisoarea doamnei Stastok, cu invitaţia făcută, era pentru mine salvarea. Pînă la plecare, socoteam eu, voi putea ascunde sarcina, iar odată ajunsă în Holstein, voi rămîne pînă după naşterea copilului, motivîndu-mi lipsa din teatru într-un fel oarecare. Fireşte, scrisoarea doamnei Stastok a fost pentru mine ca un balsam liniştitor, din păcate însă efectul ei n-a durat decît scurt timp. Cîteva zile, şi din nou stări de intensă irascibilitate şi toate celelalte neplăceri provocate de sarcină, plus teama de a fi descoperită. Era o stare de nesuportat, uneori îmi venea să mă duc la director şi să dau totul pe faţă: moartea lui Tiberiu, căsătoria mea, chiar şi graviditatea mea. De la o vreme ideea aceasta devenise obsesie: mîine o voi face, mîine mă voi duce la director! îmi spuneam, dar de dus nu mă duceam, iar zilele treceau şi starea mea psihică se agrava din ce în ce mai mult, pînă cînd s-a produs catastrofa.

— Cineva a observat starea în care eraţi şi a trîmbiţat în tot teatrul; era de aşteptat, zisei eu.

— Era de aşteptat, dar nu s-a întîmplat ceea ce aţi presupus, ci cu totul altceva. Faptul s-a petrecut în felul următor: eram în repetiţie, regizorul mă tot sîcîia, mă tot întrerupea: „Nu-i bine, Mălina, din nou! Din nou şi cu mai multă patimă; eşti doar Lavina, fiica lui Ezra Mannon, asasinatul, îţi urăşti mama cu toată patima de care eşti în stare, ca pe o adulterină şi asasină a tatălui iubit, mai mult chiar, a Mannonilor, a întregului lor

clan !" Şi tot aşa pînă mă aducea într-o stare de tensiune nervoasă încît nu mai eram stăpînă pe mine! Într-unu din momentele acestea a venit o femeie de serviciu şi mi-a spus că sînt chemată urgent de către domnul director. „Du-te şi nu întîrzia prea mult", mi-a spus regizorul îmbufnat ; nu-i plăcea să i se întrerupă repetiţiile. M-am dus aşa cum mă aflam : despletită, costumată, machiată chiar, căci regizorul era de părere că machiajul contribuie mult la o justă interpretare. Am urcat scările în fugă şi am deschis brusc uşa, fără să mai bat. M-am oprit după primii paşi, căci directorul nu era la masa lui de lucru. Încăperea, lungă şi îngustă, era în semiîntuneric din pricina camuflajului, care lăsa lumina să pătrundă numai prin prima fereastră din dreptul biroului ; doar spaţiul din jurul biroului era luminat de razele soarelui. N-am putut observa că directorul se află cu o persoană străină la masa din fundul încăperii. În starea mea de încordare, nici n-am simţit cînd s-a apropiat ; m-am pomenit cu el în faţa mea, spunîndu-mi cu glas schimbat, tremurat : „Eşti o adevărată Lavina, Mălino ! Da, bine, foarte bine !" M-am revoltat : ca să-mi spună cuvintele acestea a trebuit să mă cheme în timpul repetiţiei ? Am vrut să-i dau o replică tăioasă, să-l pun la punct odată pentru totdeauna, însă n-am avut vreme s-o fac, poate nici curajul, căci părea altcum decît cum îi era felul. El mi-a luat braţul, m-a condus pînă la fotoliul alăturat biroului lui şi m-a făcut să mă aşez. În primul moment m-am aşezat, dar m-am ridicat imediat. „Nu ; rămîi acolo ; păstrează-ţi calmul : sînt nevoit să-ţi reproşez multe !" Părea stingherit de cele ce avea să-mi spună, nu găsea nici cuvintele potrivite, nu-şi afla nici locul. A trecut la spatele meu, şi-a pus mîinile pe umerii mei, în sfîrşit a început să-mi vorbească : „Eşti o fiinţă
 ciudată, Mălina ; nu mi te-am putut închipui aşa ! Ai

preferat să suferi în taină, păstrîndu-ţi ascunsă nenorocirea. Nu ştiu dacă ai făcut bine sau rău, numai tu eşti în măsură s-o ştii. Faţă de mine, însă, nu trebuia să ţii ascunsă moartea lui Tiberiu ; ştii doar cît ţineam la el ! Nu lua cuvintele mele drept o condamnare, ci doar ca un reproş. Dacă mi te-ai fi spovedit, ai fi suportat mai uşor suferinţa : durerea împărtăşită şi altora pierde din intensitate. De astăzi devin părtaşul durerii tale ; te rog să primeşti condoleanţele mele !" Vorbind, se aplecase mult, îi simţeam în părul meu răsuflarea, cuvintele lui îmi loveau ca nişte ciocane timpanele urechilor ; sincera lui îndurerare, în loc să-mi stîrnească regretul, mi-a provocat un puternic sentiment de împotrivire, de revoltă chiar. Am sărit în sus ca azvîrlită de un resort, m-am întors spre el ; cu fotoliul între noi, am început ca ieşită din minţi : „Nu-i adevărat, n-am suferit, n-am fost îndurerată, n-am avut motive temeinice, nu l-am iubit pe Tiberiu, nici nu l-am cunoscut prea bine, am trăit împreună doar cîteva săptămîni, după care au intervenit evenimentele cunoscute şi ne-am despărţit fără să ne mai revedem ; propriu-zis, n-am avut timp nici să ne cunoaştem, necum să cimentăm legătura noastră, care, şi ea, s-a datorat doar unui accident. Înţelegeţi ? Un accident ! Asta a fost. Şi fiindcă am ajuns la aceste explicaţii, ţin să vă fac cunoscut că m-am căsătorit şi voi avea un copil !" „Recăsătorită ?! Vei avea un copil ?! Doamne, nu mai înţeleg nimic !" făcu el, uimit. Eram sfîrşită de puteri, respiram intens, tremuram toată ; am căzut în fotoliu şi cîteva clipe nu mi-am dat seama de nimic. El a început să-mi mîngîie părul, să dea în lături pletele care-mi căzuseră pe faţă. Îi auzeam murmurul : „Vai, vai de tine, nefericito !" Din nou m-a cuprins revolta ; am ripostat căinărilor lui : „De ce ? De ce vai de mine ? Nu sînt nefericită, sînt fericită, nespus de fericită !" „Da ;

bine, iartă-mă!" mi-a spus și a trecut la biroul lui. „Pot pleca ?" l-am întrebat, ridicîndu-mă. „Nu ; te rog ; trebuie să rămîi. Dar mai întîi o întrebare : cu cine te-ai căsătorit, cu cineva din teatru ?" „Nu ; soțul meu nu are nici o legătură cu teatrul, e un străin, inginer, căpitan în armata germană." „Un hitlerist ?" „Nu ; nu un hitlerist ; nu unul «care»... De altfel, nu e nici neamț, e un danez din Holstein, mobilizat în armata germană, comandă o baterie antiaeriană plasată pe undeva prin apropierea capitalei. Și nu numai că nu e hitlerist, e potrivnic lui Hitler mai mult ca oricare dintre noi ! Dumneavoastră, cunoscîndu-vă sentimentele, vă pot spune : el luptă contra lui Hitler nu numai cu vorba, ci și cu fapta ; tunurile lui nu trag în avioanele care vin să bombardeze orașul, trag alături, aiurea, căci el dă tunarilor săi indicative false, lasă drum deschis bombarierelor ca să-și poată îndeplini misiunea ; face lucrul acesta numai ca să grăbească înfrîngerea lui Hitler. La prima vedere, ceea ce face pare un rău pe care ni-l face nouă, dar nu trebuie să-l judecăm așa : fapta lui e făcută și în interesul nostru, ca «ceea ce nu poate rămîne așa» — știți dumneavoastră despre ce e vorba — să ia odată sfîrșit !" Vorbeam trepidant ; o adevărată cavalcadă de cuvinte scăpate din frîu. Mă uitam țintă în ochii lui. O paloarea verzuie i se așternuse pe față. Cu mîinile făcea gesturi scurte, ridica puțin mîinile și le lăsa în jos pînă la tăblia mesei de scris : părea că vrea să spună ceva și nu putea. În sfîrșit, i-am auzit glasul, scurt sacadat : „Taci ! Taci ! Nu mai continua, inconștiento !" M-am speriat văzîndu-l în ce hal de enervare era, m-au speriat și ochii lui plini de teamă privind spre capătul celălalt al încăperii. Mi-am îndreptat și eu privirile în direcția aceea ; un moment am fost ca paralizată ; sîngele mi se oprise în vine, nici inima nu-mi mai bătea. Rezemat de

marginea mesei de consiliu, am zărit un militar. Cînd privirile noastre s-au întîlnit, militarul a pornit cu paşi rari spre biroul directorului. În mînă avea o cutie şi un sul. S-a oprit la un pas de birou. „Ce înseamnă asta, domnule director ?“ am întrebat. „O vizită, Mălina ; iartă-mă că nu te-am avertizat din vreme : domnul maior e de la Comenduirea pieţei. A venit să-ţi înmîneze o înaltă decoraţie, conferită postum lui Tiberiu, dar înainte de a o face, eu am găsit de cuviinţă să-ţi spun cîteva cuvinte, să-ţi reproşez faptul că nu mi-ai anunţat moartea lui Tiberiu... Domnule maior, înmînaţi, vă rog, doamnei, decoraţia ; să n-o reţinem prea mult.“ „Nu mai e cazul, domnule director, l-am auzit vorbind, cu glas tăios, pe maior. Am găsit o situaţie complet schimbată, de condamnat.“ „Da, fireşte, nu mai e cazul ; dar să nu condamnăm cu prea multă uşurinţă, i-a spus directorul. Apoi mi s-a adresat mie : „Mălino, scuză-mă că te-am sustras cîteva minute de la programul tău, ai înţeles cred : era vorba de înmînarea unei decoraţii conferite post-mortem lui Tiberiu, însă... Cred că eşti aşteptată, nu te mai reţin. La revedere !“ şi mi-a întins mîna, zîmbindu-mi compătimitor. N-am mai avut putere să-i prind mîna, totul a început să se învîrtească cu mine, iar prin atmosfera încăperii nenumărate globuri verzi pluteau vertiginos, gata să se lovească unul de altul. Am închis ochii şi am căzut în fotoliul alăturat biroului. Nu-mi pierdusem complet cunoştinţa, auzeam cuvintele pe care le schimbau între ei, dar nu le înţelegeam sensul. „Ce vreţi să faceţi acum, domnule maior ?“ l-a întrebat directorul. „Numai datoria, domnule director : voi aviza Gestapoul ; sînt obligat s-o fac.“ „Nu credeţi că ar fi un gest pripit ? Eu n-aş pune temei pe peroraţia halucinantă a unei femei, a unei actriţe chemate de pe scenă, scoasă dintr-un rol în repetiţie ; s-ar putea ca nimic să nu fie adevărat din

toate cîte le-a spus. Eu v-aş ruga să mai reflectaţi înainte de a face pasul acesta." „Gestapoul va cerceta, va face investigaţii. Ceea ce pot face — nu pentru doamna, ci din consideraţie faţă de dumneavoastră — ar fi, cred eu, să trec cu vederea sursa informaţiei, să nu amestec numele doamnei în raportul meu. Cred că lucrul acesta îl voi putea face bazîndu-mă pe presupunerea că pe cei de la Gestapou îi interesează faptul în sine — sabotajul. Asupra acestei crime se vor opri şi vor verifica dacă informaţia are temei sau nu ; de altfel, şi serviciul mă obligă să nu divulg sursa informaţiei, şi în afară de asta, se mai pune şi o problemă de onoare pentru mine, pentru noi — nu ni-i permis să întinăm memoria camaradului căzut pe cîmpul de onoare. Asta-i tot ce vă pot promite, nimic mai mult ! Am onoarea să vă salut, domnule director !" „Vă rog, vă rog — l-a oprit directorul — mai ascultaţi-mă un minut, două... Vedeţi ? În împrejurările actuale, cînd totul stă în cumpănă, lucrurile nu trebuie privite din unghiul lor cel mai ascuţit. Sîntem oameni, sîntem patrioţi ; fiecare dintre noi simte spiritul vremii, cunoaşte atmosfera care domneşte în ţară, de ce să trecem la excese de zel care vor putea fi judecate ulterior, în alte circumstanţe, prin alte premise ? Nu credeţi că vă asumaţi, cu anticipaţie, un eventual risc ?" „Domnule director, vă rog să nu insistaţi — a ripostat maiorul — vorbindu-mi de spiritul vremii, de atmosfera care ar domni în ţară, dumneavoastră înşivă vă puneţi într-o postură condamnabilă ! Cred că mă înţelegeţi ?" „Mă rog, mă rog — s-a grăbit directorul să bată în retragere — nu mai insist, faceţi ce credeţi de cuviinţă. Vă reamintesc, totuşi : aţi făgăduit că numele doamnei nu va fi amintit, că în nici un fel nu va fi amestecată ; contez pe făgăduiala dumneavoastră !" „Aveţi cuvîntul meu de onoare, aşa voi face ! Vă salut !" Şi maiorul a plecat. Vag, au-

zisem tot, însă nimic din ce auzisem nu persista în memoria mea ; zburaseră fără ca eu să am puterea de a discerne, de a raţiona, de a-mi da seama de semnificaţia celor auzite, ca şi cînd nu m-ar fi privit, ca şi cînd aş fi fost în afara lor. De altfel, atunci, habar nu aveam ce reprezintă Gestapoul, şi nici de legile drastice ale războiului nu-mi dădeam prea bine seama. Din nefericire, a trebuit să înţeleg toate acestea numai după executarea lui Cristien. După plecarea maiorului, directorul s-a apropiat de mine ; îmi aducea un pahar cu apă : „Bea, Mălino, bea puţină apă ; hai, trezeşte-te !" îl auzeam cum mă îmbia, cu glas stins. „Ce-a vrut omul acela, ofiţerul ?" l-am întrebat. „Nimic. A venit să-ţi înmîneze o decoraţie acordată post-mortem lui Tiberiu. Naiba să-i ia, cu decoraţiile lor cu tot, parcă morţii ar avea nevoie de tinichelele lor ! Cum te simţi ? Am avut impresia că ţi-ai pierdut cunoştinţa ; nu m-am îngrijorat din pricina asta, ba dimpotrivă..." „Da, aşa s-a întîmplat ; vă rog să mă iertaţi. Am mai păţit-o şi alteori, de cînd cu sarcina ; pot pleca ?" „Nu te grăbi ; stai pînă te linişteşti complet. O să cer să ne aducă cafele, n-ar strica şi cîte un păhărel de coniac ; simt şi eu nevoia." „Vă mulţumesc, dar nu pot rămîne, sînt aşteptată jos la repetiţie ; îl ştiţi doar pe domnul regizor, nu menajează pe nimeni." „Ei, asta-i ! Îi spui că eu te-am reţinut." Am băut cafelele şi coniacul în tăcere, fără să mai schimbăm o vorbă. El mă privea lung, compătimitor ; eu abia îndrăzneam să-mi ridic ochii spre faţa lui. La despărţire, mi-a spus : „Fii tare, Mălino, în viaţă multe ni se pot întîmpla, dar toate trec, trec !" şi s-a apropiat şi m-a sărutat pe frunte. Afectată de purtarea lui paternă, am găsit de cuviinţă să mă justific : „Acum, după ce aţi aflat toate, ţin să vă spun că de multe ori am avut intenţia să vin şi să vă mărturisesc, însă n-am avut curajul

s-o fac, ştiind cît de mult ţineaţi la Tiberiu. Aţi spus că multe ni se pot întîmpla în viaţă— sigur, aşa e ! Acum însă nu văd ce mi s-ar mai putea întîmpla, doar dacă dumneavoastră..." „Eu ! Ce ?" făcu, în grabă. „Ştiu şi eu... poate, după cele aflate, nu mă mai vreţi în teatrul pe care-l conduceţi..." „Vai, ce copilării îţi trec prin minte ! Cum aş putea s-o fac, tocmai eu, eu ?... Şi în afară de asta, tu ţi-ai cîştigat pe deplin dreptul de a rămîne în teatru. Moartea lui Tiberiu e dureroasă pentru mine, ca şi faptul că am aflat numai acum că tu... dar să lăsăm morţii în pace. Spune-mi, cum te simţi ?" „Bine ; chiar foarte bine ; poate fiindcă nu mai sînt nevoită să ascund nimic ; şi, fără îndoială, şi datorită faptului că dumneavoastră, ca şi mai înainte, mă priviţi..." „Sigur ! Sigur ! Ba chiar mai mult ca înainte, văd în tine actriţa de mare viitor." Cît de mult se înşela, bietul de el ; şi cît de mult mă înşelam şi eu, sărmana de mine ! Oricum, cînd am ajuns pe scenă, eram alta ; uitasem pînă şi de sarcina mea ; am intrat în repetiţie sigură de mine, stăpînă pe toate simţurile mele, conştientă de ceea ce trebuie să fac. Regizorul m-a luat la rost : „Ce Dumnezeu s-a întîmplat de ai întîrziat atîta ?" „Nimic deosebit, i-am răspuns ; la director era un ofiţer, venise să-mi înmîneze o decoraţie conferită medicului căpitan Tiberiu Petran, dar..." „Aha ! făcu el. Ţi-au ţinut fiecare cîte un lung discurs solemn ; te compătimesc. Ei, acum hai să ne apucăm de treabă. Ascultă, Mălino : tu eşti o actriţă foarte, foarte talentată, dar nu ştiu ce naiba ai de la o vreme încoace ! Piesa e, într-adevăr, o tragedie, însă tu prea exagerezi în tragic, şi asta nu mi se pare corect — tragicul tău trebuie să fie de altă natură, mult mai stăpînit, interiorizat. Mă înţelegi ?" „I-auzi vorbă ! am exclamat. Sigur că v-am înţeles ; v-am înţeles perfect de bine, numai, vă rog, nu mă mai sîcîiţi atîta." Nu ştiu

cum am pronunţat aceste cuvinte, nici de ce doamna Macry, care se afla pe pat, aşa cum o lăsasem la întreruperea repetiţiei — ea interpreta rolul doamnei Mannon — a izbucnit în rîs. Uimit, regizorul s-a uitat întrebător spre ea. „Sigur — i-a răspuns doamna Macry — are dreptate fata, şi-mi pare bine că ţi-a spus-o ; ce o tot sîcîi ? Eu sînt foarte mulţumită de felul cum îşi interpretează rolul." „Daaa ? făcu regizorul. Ei bine, eu nu ! Nu, fiindcă *fata* poate da o interpretare mai adecvată şi nu vrea, pur şi simplu nu vrea !" „Ba vreau, vreau, am replicat. Doamnă Macry, vă rog, să începem ; vreau să-i dovedesc." Doamna Macry, conform indicaţiilor de regie, a intrat în rolul soţiei lui Ezra Mannon : a căzut din pat, leşinată. Am intrat şi eu în rol — speriată, m-am aplecat şi i-am cercetat pulsul, convingîndu-mă că e vorba de un simplu leşin, poate simulat, am izbucnit scrîşnind : „Şi totuşi tu l-ai ucis ; tu l-ai ucis spunîndu-i adevărul ! Îţi închipui acum că ai să fii liberă să te măriţi cu Adam ? Află că nu ! Atîta timp cît trăiesc eu, te voi face să-ţi ispăşeşti crima ! Voi găsi eu mijlocul să te pedepsesc !" Asta era replica mea ; am pronunţat cuvintele nu numai cu ură, ci şi cu un ton strident, care l-a impresionat nu numai pe regizor, ci şi pe doamna Macry. Regizorul a izbucnit entuziasmat : „Bravo ! foarte bine, foarte-foarte bine !" Doamna Macry iar a izbucnit în rîs. De data aceasta eu am fost aceea care m-am uitat lung, întrebător, la ea, pînă mi-a răspuns : „Da, fetiţo, are dreptate Şah — de data aceasta ai fost mai bine ca oricînd ; un pic de sîcîială nu strică !"

Reproducînd scena, intrase în joc, folosind o dicţie admirabilă ; reuşită îi fusese şi mimica, atît doar că-şi păstrase locul, nu îngenunchease la picioarele mele ; acestea m-au făcut să intervin :

— Daţi-mi voie să vă întrerup şi să vă felicit, doamnă Stastok, am spus eu. Aţi reprodus admirabil scena aceea, cu dicţia şi mimica de atunci, de la repetiţie, deşi pînă acum aproape toată spovedania dumneavoastră a decurs într-un tempo de litanie, fără exteriorizări, ca şi cînd aţi fi citit dintr-o carte ; nu s-ar putea să continuaţi în acelaşi fel ?

— Eu ? Am făcut asta ? Nu-mi pot închipui ! se miră doamna Stastok, părînd puţin speriată.

— Da ; şi a fost foarte bine ! Două, trei minute m-am simţit ca şi cînd aş fi fost şi eu prezent — ca spectator, binenţeles — la repetiţia dumneavoastră de atunci, încîntat de interpretarea dumneavoastră în aceeaşi măsură ca şi regizorul şi doamna Macry.

— Probabil nu mi-am dat seama ce fac, dar ca să continui în acelaşi fel mi-e peste putinţă ; ar fi mult prea obositor pentru mine.

— Iertaţi-mă, am exprimat doar o dorinţă. Văd şi eu că v-ar fi peste putinţă. Într-adevăr, acele minute cît a durat reproducerea scenei, privindu-vă, îmi dau seama, v-au obosit mai mult decît întreaga dumneavoastră spovedanie. N-ar fi cazul să facem o pauză ?

— A ! nu ! vreau să sfîrşesc cît mai repede, ca să vă aud verdictul, dar cîte o ţigară putem aprinde. O să vă ofer un alt sort : o ţigară care ţine trează atenţia, căci, presupun, litania mea — parcă aşa i-aţi spus — dacă nu v-a obosit, în schimb, poate, v-a plictisit.

— Nici una, nici alta — m-am grăbit să-i răspund — m-am gîndit la dumneavoastră, la suferinţa dumneavoastră, nu mi-a scăpat faptul că de două ori aţi luat cîte o pastilă dintr-un medicament cunoscut mie.

— Vai ! am fost lipsită de precauţie, dar să nu vă închipuiţi cine ştie ce ; medicii, cu toate analizele lor, greşesc deseori.

— Doresc din tot sufletul ca, în cazul dumneavoastră, medicii să fi greşit, i-am spus, afectat de incertitudinea ei.

— Am convingerea că aşa s-a întîmplat ; dar chiar dacă n-ar fi greşit, minuni se pot întîmpla ! Şi în afară de asta, poate undeva, într-un laborator, un cercetător...

— Sigur ! Sigur ! Se şi vorbeşte, am şi citit zilele acestea într-o revistă. Reala sau presupusa dumneavoastră maladie, se afirmă cu certitudine, e vindecabilă ; se experimentează un nou ser, iar rezultatele de pînă acum îndreptăţesc cele mai bune speranţe... Deci : speranţă, speranţă !

— Am mai mult decît speranţă ; am credinţa că, într-un fel sau altul, aşa va fi ! Nu pentru că aş ţine morţiş la viaţă, ci fiindcă vreau să reintru în teatru. Acum, după ce copilul meu s-a căsătorit şi a intrat din plin în angrenajul vieţii sociale, nimic nu mă mai împiedică.

— Vă urez succese la fel de strălucite !

— Credeţi că aş mai fi în stare ?

— Sînt sigur !

— Cum vi se pare ţigara ? schimbă doamna Stastok vorba. Simţiţi efectul ei ?

— Da ; cred că da ; în orice caz, dă o senzaţie plăcută ; se cere fumată. Îmi permiteţi să vă mai cer una ? Cînd o ţigară îmi place, fumez două, chiar şi trei una după alta.

— Vă rog, întreg pachetul vă stă la dispoziţie. O să mai aprind şi eu una, şi fumînd o să-mi continui spovedania. Am rămas la scena aceea. Era tîrziu, se apropia amiaza, aşa că regizorul a întrerupt repetiţia. Eu aş fi vrut să continuăm, căci eram în formă şi extrem de bine dispusă. Mă simţeam uşoară ca un fulg, eliberată complet de toate cîte mă împovărau înainte ; mai că-mi ve-

nea să strig în gura mare : „M-am recăsătorit, voi avea un copil, sînt fericită cum n-am fost niciodată, pămîntul pe care-l calc e solid, totul e nespus de frumos şi va fi şi mai frumos, căci voi avea un copil !“ Fireşte, m-am abţinut. Doamna Macry a intuit starea mea sufletească ; mi-a şi spus : „Mălina, ce-i cu tine ? Nu cumva ai o întîlnire ? Grijă — e primejdios !“ „Nimic nu mai e primejdios pentru mine ; tot ce mă îngrijora am dat la o parte. O întîlnire am, dar cu soţul meu !“ i-am vorbit cu o aliură de parcă toată lumea ar fi fost a mea. „Nu mai spune ! A venit doctorul de pe front ? Să mi-l prezinţi şi mie, fetiţo !“ mi-a spus şi m-a sărutat. Ţinea la mine, mă iubea, era o femeie bună şi o excelentă colegă. Cuvintele ei, sărutul ei m-au amuţit. Şi nu numai atît, mi-au iscat plînsul ; am început să plîng nestăpînit, cu şiroaie de lacrimi. Doamna Macry a început să mă mîngîie, m-a tras la pieptul ei, îmi netezea părul : „Ei, hai, hai, nu fi copilă... O să se termine cît de curînd pacostea asta de război şi-o să fiţi din nou împreună, pentru totdeauna. Hai, nu mai plînge, rîzi, rîzi ! Uite, afară-i soare, un soare care rîde, rîzi şi tu ca el !“ Regizorul, care fuma şi ne privea, a intervenit oarecum ironic : „Doamnă Macry, slavă Domnului, de data asta v-aţi înşelat. Afară plouă, nu-i soare !“ „Şi de ce, mă rog, zici slavă Domnului ?“ i-a ripostat doamna Macry. „Fiindcă, stimată doamnă, ploaia de mai, odată pornită, ţine trei-patru zile. Asta înseamnă că în acest timp vom fi scutiţi de bombardamente, atît ziua, cît şi noaptea ; ce altă fericire mai mare ne-am putea dori în împrejurările actuale ?“ „Ai dreptate, slavă Domnului !“ „Eu totdeauna am dreptate, doamnă Macry. Chiar şi acum, cînd spun că starea Mălinei mă îngrijorează — prea e schimbătoare de la o clipă la alta !“ „Fleacuri, stimabile, nu cunoşti sufletul femeilor, asta e ! Şi să-ţi mai ţii gura, m-ai înţeles ?“

Uite, fata rîde!" „Tocmai, tocmai... Adineauri plîngea, acum rîde; sînt profund îngrijorat!" Într-adevăr, îmi ştergeam ochii cu batista şi rîdeam, rîdeam ca o smintită; de ce şi cum mi-a venit, habar nu aveam! Fără îndoială, nu pentru că doamna Macry îmi ceruse poruncitor să rîd. Am ieşit din teatru dimpreună cu doamna Macry. Afară ploua cernut, peste oraş plutea o pătură nemişcătoare de nori cenuşii, atmosfera era caldă, plăcută, pe străzi forfotea, uşurată parcă de griji, lumea centrului oraşului, pe feţele trecătorilor se vedea şi o oarecare voie bună; cerul înnorat, ploaia le aduceau siguranţa că, cel puţin în ziua aceea, nu vor mai fi vîrîţi în sperieţi de sunetele stridente ale sirenelor.

În colţ, la Cercul militar, am stat mult timp sub umbreluţa doamnei Macry, ea aştepta o trăsură sau un taxi, dar toate cîte treceau erau ocupate. De altfel, doamna Macry nu se grăbea, îi făcea plăcere să privească forfota oamenilor prin ploaie; eu însă ardeam de nerăbdare să mă văd acasă: ştiam că pe vreme ploioasă, cînd cerul părea să rămînă mai multă vreme înnorat, Cristien făcea tot posibilul şi venea acasă. Doamna Macry ciripea într-una ca o fetiţă, despre tot ce-i trecea prin minte, nimicuri care pe mine nu mă interesau; eu mă gîndeam dacă trebuie sau nu să-i vorbesc lui Cristien despre cele petrecute în cabinetul directorului, binenţeles, despre cele ce eram conştientă că s-au întîmplat.

Despărţindu-mă de doamna Macry, hotărîrea mea era luată, nu-i voi istorisi nimic. Consideram că sînt chestiuni care mă privesc numai pe mine personal.

L-am găsit pe Cristien în faţa ferestrei deschise; ca şi doamna Macry, privea şi el forfota de pe străzi. Părea încîntat de vreme, de ploaie, de toate cîte îi dăduseră posibilitatea să părăsească pentru cîteva ore serviciul. A păşit în întîmpinarea mea rîzînd, m-a îmbrăţişat. „Du-te

repede şi te schimbă, eşti udă de ploaie ca o vrăbiuţă care nu şi-a găsit un adăpost ; de ce n-ai luat un taxi ? M-am schimbat, dar nu m-am întors la el ; am intrat în bucătărie să pregătesc prînzul, prînzul însă era pregătit de el : supa era pe plită, la încălzit, friptura tăiată felii, iar în cuptor, o omletă rumenă împrăştia în încăpere un miros apetisant. Nu-mi rămînea decît să aranjez masa, ceea ce am şi făcut în grabă, căci eram flămîndă din pricina emoţiilor pe care le avusesem. Cristien era în vervă : mînca şi istorisea verzi şi uscate.

Avusese o zi bună, susţinea el. Dis-de-dimineaţă fusese chemat la comandament, la raport. A fost îndrumat la colonelul *von*, nu reţinuse numele, dar un *von*, un nobil. A avut un sentiment de teamă cînd i-a auzit numele ; personal nu-l cunoştea, dar auzise că e un om cu care nu e bine să ai de lucru. Teama însă i s-a spulberat imediat ce a dat ochi cu el ; l-a primit cu afabilitate, ca un adevărat gentilom. De la primele cuvinte şi-a dat seama că are de-a face cu un om de viţă veche, cult şi manierat, nu cu un parvenit, cum întîlneşti cu nemiluita în noua armată germană. I-a cerut unele amănunte tehnice ale noilor tunuri, dacă, după atîtea ore de tir, corespund aşteptărilor, dacă nu cumva a constatat unele deficienţe, şi alte amănunte tehnico-balistice. A cerut să-şi spună părerea atît ca artilerist cu experienţă, cît şi ca inginer. I-a arătat şi un raport scris al unui alt comandant de baterie care nu se arăta pe deplin mulţumit de noile tunuri. Cristien s-a agăţat de unele amănunte din raport pe care le-a găsit lipsite de temei, ba chiar absurde din punct de vedere tehnic, conchizînd că tunurile sînt, în raport cu cele vechi, infinit superioare, dar că, probabil, camaradul nu e lămurit asupra tehnicii tirului impuse de noile modificări. „Ai dreptate, l-a aprobat colonelul, căpitanul X e un rezervist." „Şi eu sînt

rezervist, a răspuns Cristien." „Da, dar dumneata ești inginer, pe cîtă vreme camaradul dumitale e nu știu ce, pare-mi-se avocat, a rîs colonelul. Și l-a întrebat: Așadar, dumneata susții că noile piese îndeplinesc cu prisosință prevederile ?" „Da, sînt excelente !" Apoi colonelul i-a oferit o țigară de foi, i-a întins și bricheta aprinsă — flacăra brichetei era mică, așa că *von*-ul a fost nevoit să-și țină mîna întinsă pînă țigara lui Cristien a prins foc. „Am cunoscut o familie Stastok în Olanda, o familie de mari comercianți, foarte onorabili ; faci parte din familia olandezilor Stastok ?" „Nu, eu sînt danez, cetățean german din Holstein, tatăl meu e preot și fermier, dar am în Danemarca un unchi, văr cu tata, el e industriaș, are un mic șantier naval, specializat în construcția de nave pescărești ; o vreme am fost angajatul lui, ca inginer." Colonelul s-a arătat încîntat de afirmațiile lui Cristien. I-a spus : „Danezii ne sînt prieteni, fără îndoială și unchiul dumitale lucrează pentru noi ; ai vreo veste de la domnia-sa ?" „Nu, dar sînt sigur : ca cea mai mare parte dintre industriașii danezi, lucrează și el pentru Marele Reich. Chiar și înainte de ocuparea Danemarcei, el furniza nave pentru o asociație pescărească din Hamburg." „Am făcut o greșeală, cred, își reproșă Cristien. Nu trebuia să pronunț cuvîntul «ocupare» ; cred că asta l-a șocat puțin, căci pentru o clipă l-am văzut încruntîndu-se, dar imediat a zîmbit și, fiindcă țigara mea se stinsese, a aprins din nou bricheta și mi-a dat foc. Oricum, întrevederea a decurs într-o atmosferă cordială. M-am despărțit de el cu convingerea că tot ce se spune în taină despre omul acesta sînt palavre. Ba mai mult, și cred că nu mă înșel, am rămas cu impresia că oricînd aș apela la el, pentru ceva ce-i stă în putință, nu m-ar refuza", și-a încheiat Cristien istorisirea. „Crezi că nu te-ar refuza ?" l-am întrebat. „Da ; asta-i convingerea pe

care mi-am făcut-o." „Cristien, i-am spus, în cazul acesta ar trebui să încerci să te foloseşti de bunăvoinţa lui, rugîndu-l să-ţi susţină cererea de concediu. Nu trebuie uitat : se apropie termenul fixat de mama ta pentru mersul nostru acasă, la părinţii tăi." „O ! nu ! asta în nici un caz n-aş putea-o face, mai ales acum, după ce m-am angajat. O să te duci singură ; adică nu chiar singură, fiul nostru e cu tine !" „Da, fiul nostru e cu mine, dar aş ţine nespus de mult să fii şi tu. Încearcă, Cristien, fă-o pentru noi ; fiul nostru nu mă poate ajuta, pînă vede lumina zilei el e o povară pentru mine ; e o povară scumpă, dar greu de purtat." „Cum, o povară ?!" făcu el nemulţumit. „Am spus : o scumpă povară, dar care, ca orice povară, uneori îngreunează pe cel care o poartă. Nu mă poţi înţelege." Pesemne explicaţia mea nu l-a satisfăcut, căci imediat după masă a plecat, pretextînd că trebuie neapărat să dea un telefon, să întrebe ce-i pe la unitatea sa. De fapt, nu era pretext : după vreo oră s-a înapoiat. „În lipsa mea, mi-a spus el, am avut la baterie un control tehnic : doi specialişti au verificat aparatele optice. După cum mi-a comunicat subofiţerul-furier, toate au fost găsite în cea mai perfectă ordine... nici nu se putea altfel, am avut eu grijă." Rîdea satisfăcut, uitase nemulţumirea pe care o avusese înainte de a pleca. Din nou bine dispus, a început să-mi vorbească despre ultimele noutăţi aflate de la un camarad al său — tot un danez — ofiţer la o unitate de telecomunicaţii, amplasată prin apropiere, pe malul Dîmboviţei. „Draga mea, trebuie să grăbim plecarea ta ; se pare că *ei* — *ei* erau hitleriştii — au intrat la strîmtoare, la grea strîmtoare ; în ultimele zile au înregistrat mai multe grave eşecuri. Eşecuri e un fel de a spune, în realitate au fost înfrîngeri grele, aproape catastrofale. Camaradul meu, care află şi înregistrează multe, mi-a spus că, fără îndoială, războiul

a intrat în faza de început a sfîrşitului — e faza cea mai periculoasă. Disperaţi, ar fi în stare să azvîrle în aer lumea toată! Fireşte, nu vor putea s-o facă, dar deşi frontul e încă foarte departe, s-ar putea totuşi să se apropie şi nu peste multă vreme să ne trezim cu el aici ; iată pentru ce trebuie grăbită plecarea ta! Mîine, dacă timpul se menţine prielnic şi voi putea lipsi de la baterie, mă voi duce la avocatul acela care ne-a servit de martor la căsătoria noastră şi-i voi cere ca în două, trei zile să obţină un paşaport de lungă durată pentru tine. Cred că ar fi cazul să demisionezi, sau să ceri directorului un concediu nelimitat." „Despre demisie nu poate fi vorba, nu vreau să părăsesc definitiv teatrul, i-am răspuns eu. Un concediu, însă, pentru un an, cred că voi putea obţine, avînd în vedere starea în care mă aflu." „Bine şi aşa ; vom vedea noi ce avem de făcut după... Admirabil ar fi ca pînă atunci să se termine războiul, să ajungem la pacea mult aşteptată, să se termine toate silniciile, să se aducă toate reparaţiile, iar cînd, împreună, vom reveni aici, ca simpli turişti..." „Cristien, uiţi că eu nu mă pot despărţi pentru totdeauna de teatru ?" i-am spus. „Dar cine-ţi cere asta ? Vei face teatru în oraşul cel mai apropiat de casa noastră, la Holsteinborg, şi te asigur că vei fi tot aşa de apreciată ca şi aici !" „S-ar putea asta ?" „Fireşte ! Uşorul accent străin pe care-l ai vorbind limba germană va fi în avantajul tău. Închipuie-ţi : o jumătate de oră cu maşina şi eşti la teatru, o altă jumătate de oră şi eşti acasă, departe de zgomotul oraşului ; drumul îl vom face împreună, căci voi lua reprezentanţa firmei unchiului meu pentru porturile pescăreşti de pe coasta Holsteinului ; voi avea sediul tot în Holsteinborg. A fost un proiect al unchiului dinainte de război ; îl vom pune în aplicare după încheierea păcii. Vom avea o viaţă fericită, Mălina !" Perspectiva aceasta îl

entuziasmase. M-am entuziasmat şi eu. L-am îmbrăţişat. După cină el a plecat să-şi schimbe hainele, să se ducă înapoi la unitatea lui. L-am însoţit pînă la casa aceea unde se schimba şi unde avea parcată maşina. N-am intrat. L-am aşteptat în stradă, căci nu-mi luasem rămas bun. Cînd a ieşit, era îngrijorat. „Ciudat, mi-a spus. M-a căutat cineva, a iscodit-o pe gazdă. Cine să fi fost ? Nimeni nu ştie că ocup în casa aceasta o cameră !“ „O fi fost camaradul tău la care te-ai dus de ai telefonat, i-am spus. O fi vrut să-ţi mai comunice ceva.“ „Imposibil, nu ştie de eixstenţa acestei gazde ; nimeni nu ştie, în afara ta ; Or, tu... Mai aşteaptă-mă, te rog, numai cîteva clipe“, şi din nou a intrat în casă, de unde a revenit cu un geamantan în mînă. „Mi-am luat lucrurile, pe viitor mă voi schimba în maşină, mi-a spus, părînd şi mai îngrijorat ; m-a îmbrăţişat în grabă. Tu ia-o prin parc, mi-a recomandat. Dacă vezi pe cineva urmărindu-te, intră la restaurant.“ Stradela aceea înfundată era pustie ; cînd eu am ajuns la gardul parcului, maşina lui cotea colţul. Pe stradelă n-am văzut pe nimeni, şi nici după ce am intrat în parc, numai la chioşcul de lîngă lac erau cîteva perechi de îndrăgostiţi. M-am îndreptat spre casă, fără să observ că aş fi urmărită ; mă molipsisem însă de la îngrijorarea lui şi toată noaptea gînduri sumbre mi-au trecut prin minte, dar nu în legătură cu el, ci cu plecarea mea, cu greul lungii călătorii pe care urma s-o fac singură, în vremuri nesigure, neajutorată şi în plus cu povara sarcinii. Am adormit numai către ziuă, somn zbuciumat, urmat de...

— Doamnă Stastok, am întrerupt-o eu, iertaţi-mă, aş vrea să vă pun cîteva întrebări...

— Cîteva întrebări, despre ce ? a tresărit interlocutoarea mea.

— Poate nu vă aduceţi bine aminte, poate toate cele relatate de dumneavoastră în legătură cu prezentarea căpitanului Stastok la comandament nu s-au petrecut în ziua cînd dumneavoastră aţi fost chemată de către director ; poate a doua sau a treia zi. Nu cumva greşiţi legînd o întîmplare de alta ?

— Nu ; în nici un caz. V-am relatat doar toate cîte s-au întîmplat în ziua aceea pînă în cele mai mici amănunte, şi aş putea să vă mai dau şi alte detalii, bine întipărite în memoria mea. Spre pildă : felul cum era îmbrăcată doamna Macry, ce culoare avea umbreluţa ei, modul autoritar cum sergentul mut dirija circulaţia la intersecţia bulevardului Elisabeta cu Calea Victoriei, şi altele, multe, dar de mică importanţă. Toate s-au întîmplat în aceeaşi zi ploioasă, de dimineaţă pînă seara ; în privinţa aceasta nu am nici un dubiu.

— Căpitanul Stastok a fost chemat la comandament — după cum v-a mărturisit el — dis-de-dimineaţă. La ce oră aţi avut întrevederea cu directorul teatrului ?

— V-am mai spus : nu cu mult înainte de amiază, cred că a fost între orele 11 şi 12. Am părăsit teatrul pe la ora 13. Iar de la teatru şi pînă acasă, socotind şi timpul petrecut cu doamna Macry în colţul străzii, să tot fi trecut 30—40 de minute. Dar de ce mă întrebaţi toate acestea ?

— O să vă spun mai tîrziu. Aşadar, pe soţul dumneavoastră l-aţi găsit acasă, fireşte, îmbrăcat civil. În bucătărie aţi găsit prînzul pregătit : supa la încălzit, friptura tăiată, omleta la cuptor, deci, ca să facă toate acestea, i-a trebuit aproape o oră, plus timpul consumat cu mersul pînă la gazda lui tainică şi schimbatul hainelor, ceea ce ar face, aproximativ, în total două ore. Asta înseamnă că el trebuie să fi părăsit comandamentul cam între orele 11—12.

— Da ; aşa cred. Au vreo însemnătate toate acestea ? Şi nu înţeleg de ce v-ar interesa ?

— Pe mine mai puţin, pe dumneavoastră infinit de mult ! i-am răspuns. Continuaţi, vă rog.

— Întrebările dumneavoastră m-au deconectat ; pare-mi-se rămăsesem la despărţirea de Cristien... Ei bine, din nou am avut în noaptea aceea unul din visele mele ciudate : se făcea că sînt în maşină, cu Cristien la volan, înaintam pe o şosea dreaptă, străjuită pe margine de un nesfîrşit şir de plopi înalţi ; ajunsesem la un pasaj de cale ferată, rampa era lăsată, am coborît ca să ne dezmorţim pînă trece trenul, atunci a apărut de după un plop un om, o namilă negricioasă, îmbrăcată în straie groase de culoare brună, cu o cuşmă rotundă pe cap, fără ţugui, părea să fie un ţăran bulgar. Fără să spună vreo vorbă, namila s-a apropiat de Cristien şi l-a lovit cu unghia degetului mare, ce părea ca un vîrf bont de cuţit, sub ceafă, l-a lovit de cîteva ori, pînă l-a năpădit sîngele. Cristien n-a reacţionat în nici un fel, sta drept, cu un zîmbet de uimire pe faţă. M-am repezit în faţa agresorului, întrebîndu-l sacadat : „De ce ? De ce ?" Şi repetînd întrebarea, m-am trezit. M-am trudit să dau o semnificaţie oarecare visului, dar n-am reuşit ; prea mi se părea absurd. Am rămas în pat pînă s-a apropiat ora plecării la teatru ; visul nu m-a îngrijorat, mă simţeam bine, nu simţeam nici greul sarcinii. Pînă am luat micul dejun, pînă m-am îmbrăcat, vremea a trecut ; am ajuns la teatru cu vreun sfert de oră întîrziere. Mă aşteptam la reproşuri din partea regizorului şi a colegilor, dar n-a fost aşa : am găsit în sala de repetiţii pe toţi interpreţii — lipsea regizorul. Colegii şi colegele păreau rău dispuşi, discutau între ei o dispoziţie dată de către direcţia teatrului : se suspendaseră repetiţiile la trilogia lui O'Neill, suspendare fără termen şi fără explicaţii. Cineva — un

coleg — cum m-a văzut, s-a repezit la mine: „Mălino, tu ai intrare liberă la director, du-te şi-l întreabă ce-i scandalul ăsta? Ne trudim pînă nu mai vedem bine, şi deodată — buf! — se suspendă repetiţiile pînă Dumnezeu ştie cînd!“ Ezitam. Au început cu toţii să stăruie. Mi-am amintit că tot trebuia să mă duc a doua sau a treia zi să vorbesc cu directorul pentru concediul meu; de ce nu m-aş duce acum, mi-am zis. Şi m-am dus. Nici directorul nu era în toane bune; cum am intrat, m-a întrebat: „Actorii te-au trimis? De ce fac atîta caz din asta? Acum a ieşit de la mine regizorul, furios foc; ce oameni neînţelegători! Sînt unele încurcături: autorul e în America, ţară cu care noi sîntem în război. Traducătorul şi editorul au primit din partea autorului, cîndva, dreptul de traducere şi editare, dar nu şi pe cel de reprezentare; pînă ajungem să obţinem şi acest drept, ministerul ne-a cerut să ne suspendăm repetiţiile, asta-i tot! Dacă nu vom juca trilogia lui O'Neill anul acesta, o vom juca anul viitor. Dacă actorii te-au trimis, du-te şi le explică; îl rugasem pe regizor s-o facă, dar el a ieşit îmbufnat.“ Aflasem tot ce doreau să ştie colegii mei, nu mai era necesar să cer şi alte amănunte. Am început să-i vorbesc de starea mea, i-am făcut un calcul: 5 luni pînă la naşterea copilului, cel puţin 6 luni alăptatul... „Bine, bine, unde vrei să ajungi?“ m-a întrerupt. „Aş dori un concediu de un an, fără plată.“ „De ce fără plată? m-a întrebat repezit. Ce, te scot banii afară din casă? Sau poate l-ai moştenit pe Rothschild? O să capeţi un concediu cu plată, pe un an de zile; lasă chestia asta pe seama mea!“ I-am mulţumit. Şi fiindcă întrevederea luase întorsătură bună, am găsit cu cale să nu-i ascund nimic, să-i mărturisesc că vreau să plec în străinătate, la părinţii soţului meu, ca să nasc acolo, şi asta cît mai curînd, în cîteva zile. „Iată o idee bună!

a exclamat. Foarte, foarte bună idee! Trebuie să știi că și eu m-am gîndit la situația ta și luasem hotărîrea să-ți propun ca, imediat după închiderea stagiunii, să vii la noi la vie și să stai acolo pînă după naștere. Am și vorbit cu soția mea, a fost încîntată; dacă eventual te răzgîndești și nu mai pleci la socrii tăi, propunerea mea rămîne valabilă." „Nu; nu mă răzgîndesc, i-am răspuns. Vă mulțumesc frumos, dar nici vorbă nu poate fi! E o dorință a familiei soțului meu, mai mult chiar, o poruncă! Părinții soțului meu țin să nasc în casa lor, iar după naștere copilul să rămînă la ei, departe de ororile războiului." „Bine, Mălina, foarte bine; în decurs de trei zile vei avea aprobarea concediului și lichidarea salariului pe un an de zile, dar... Ce-am vrut să te întreb?" „Nu știu, am surîs eu, poate ceva în legătură cu soțul meu, sau..." „Da, sigur, cu soțul tău... în legătură... Da, vezi bine, cu el... E bine, sănătos?" „Da, slavă Domnului! Ziua de ieri am petrecut-o împreună pînă seara tîrziu. E un om admirabil!" „Îmi închipui, îmi închipui!" Părea încurcat, sau nu știu cum, în orice caz, parcă ar fi avut ceva să-mi spună și nu știa ce, și de aici grija pe care mi-o purta. Oricum, întrebase de Cristien și asta m-a făcut să-i spun: „Dacă-mi permiteți, înainte ca eu să plec la drum, vi l-aș prezenta; sînt sigură, o să vă placă!" „A! Nu, nu! a izbucnit. Nu pot, nu pot; săptămîna aceasta am o sumedenie de treburi. Lasă, o să mi-l prezinți după ce te întorci din concediu, dac-o ajuta Dumnezeu! Ascultă, Mălino, tu ești credincioasă?" Întrebarea lui m-a uimit, nu-i vedeam rostul. I-am răspuns în doi peri: „În oarecare măsură, cred că da, nu însă în măsura în care s-ar cere". „Foarte rău! Asta-i marele nostru păcat: ne-am pierdut credința în Dumnezeu! Ei bine, dacă mai ai un dram de credință, du-te chiar astăzi la biserică

 și roagă-te; roagă-te lui Dumnezeu din tot sufletul pen-

tru voi trei : pentru soţul tău, pentru copilul tău şi pentru tine ; minuni, draga mea, se mai pot întîmpla chiar şi în zilele noastre !" Cuvintele directorului, ca şi felul cum au fost spuse, m-au pătruns pînă-n adîncul sufletului, dar de dus în ziua aceea la biserică nu m-am dus. L-am aşteptat pe Cristien ca să-i spun cît de uşor s-a rezolvat problema concediului meu. Am aşteptat în zadar, el n-a venit, deşi vremea era tot ploioasă şi ar fi putut veni. Din nou am avut o noapte plină de frămîntări, de îngrijorări. Mai stăruia în mintea mea şi îndemnul straniu al directorului, şi cu el imputarea : prea lesne, prea pe neobservate îmi pierdusem credinţa în Dumnezeu ! A doua zi, dis-de-dimineaţă, m-am dus la biserică, la slujba utreniei. Presupuneam că biserica va fi goală ; dimpotrivă, era plină, supraaglomerată. M-am strecurat prin mulţime pînă am ajuns în faţă ; am îngenuncheat pe prima treaptă a altarului. Încercînd să mă rog, nici o rugăciune nu-mi venea în minte ; le uitasem de multă vreme şi, oricît mă forţam, nu puteam să-mi amintesc nici cel puţin *Tatăl nostru*. Atunci m-am lăsat în voia închipuirii mele, am început să mă rog pentru Cristien, pentru copil, pentru mine. Rosteam în gînd cuvinte incoerente, dar din tot sufletul, pătrunsă de importanţa rugăciunii mele în aşa măsură, încît lacrimile îmi şiroiau pe obraji, fără să le pot stăpîni. Cred că am repetat cam aceleaşi cuvinte vreo jumătate de oră, pînă ce preotul, ieşind din altar cu *Evanghelia* în mînă, era gata să dea peste mine. M-am ridicat şi m-am retras ruşinată şi, fără să-mi dau seama, m-am aşezat în strana episcopală. Preotul nu s-a urnit din loc, mă privea mustrător, iar eu nu ştiam de ce : o fi ghicit oare că fac parte dintre credincioşii care numai cînd ajung la aman îşi amintesc de Dumnezeu ? mă întrebam. Dar era absurd, cum putea să-mi ghicească gîndurile ?! Nu, nu era vorba de asta. Tot privindu-mă mus-

trător, îl văd că-mi face semn cu *Evanghelia* să mă ridic : atunci am priceput, mi-am amintit. Mă aşezasem pe un loc interzis laicilor. Imediat m-am ridicat, am făcut un pas, şi fiindcă nu aveam unde îngenunchea, am îngenuncheat la picioarele preotului. El mi-a acoperit capul cu poala patrafirului şi a dat glas rugăciunii sale. Am stat tot timpul nemişcată, cu răsuflarea tăiată, cu gîndul concentrat asupra fiinţei lui Dumnezeu, convinsă fiind că preotul pentru mine oficiază, că toate s-au întîmplat — pînă şi greşelile mele — sub un imbold dinafara voinţei mele, ca eu să ajung la taina apropierii de Dumnezeu. Nu ştiu ce s-a petrecut cu mine, dar cînd am ieşit din biserică, mă simţeam aşa de uşoară, încît, păşind, parcă abia atingeam trotuarul. Ba mai mult : tot ce mă preocupase pînă atunci, toate frămîntările şi îngrijorările, pînă şi greul sarcinii dispăruseră din mintea mea, ca şi cînd niciodată nu le-aş fi avut. Am hoinărit pe străzi ca în zilele bune ale studenţiei, bucurîndu-mă de tot ce auzeam ca freamăt al străzii, şi toate mi se păreau nespus de frumoase, de simple şi uşor de înţeles, ca şi cînd ar fi fost în permanenţă, fără întrerupere, de cînd mă ştiam. Au venit apoi zilele de încordată aşteptare. Cristien nu s-a mai întors, nici nu m-a înştiinţat ce e cu el, ce i s-a întîmplat. Am căutat să mă informez eu, dar n-am reuşit să aflu nimic ; nici nu aveam cum, relaţiile noastre erau secrete ; m-am dus totuşi la avocatul acela care ne-a înlesnit căsătoria, l-am vizitat şi pe preotul reformat — de la nici unul n-am putut afla nimic. Am întîlnit însă la ei respect şi bunăvoinţă ; amîndoi m-au asigurat că imediat ce vor avea vreo veste de la el, sau despre el, mă vor anunţa. Văzîndu-mă disperată, au căutat să mă îmbărbăteze, vorbindu-mi de război şi de cîte li se pot întîmpla oamenilor de la o zi la alta : „Vieţile noastre sînt în mîinile Domnului ; să aşteptăm verdictul

său !" mi-a spus preotul la despărţire. Zilele treceau oricum, fusesem repartizată în altă piesă, o piesă cu care urma să se închidă stagiunea ; neliniştită de soarta lui Cristien, căutam totuşi să mă achit în mod conştiincios de rolul meu. Nopţile însă erau nespus de chinuitoare, pline de zbucium şi sumbre presupuneri ; mă vedeam părăsită ca o amantă oarecare, ocazională — gînd absurd, jignitor atît pentru mine, cît şi pentru el. Dar judecînd, raţional, luînd în dezbatere relaţiile dintre noi, şi starea în care mă aflam, corectitudinea lui Cristien, solemnitatea cu care a înfăptuit actul logodnei, scrisoarea doamnei Stastok, bucuria şi fericirea cu care a primit vestea graviditătii mele, toate acestea repetate, discernute în nopţile mele de chin şi de insomnie mă convingeau de netemeinicia temerilor mele. Nu, Cristien era mult prea cinstit ca să poată comite o astfel de mîrşăvie ! Şi din nou alte bănuieli, mult mai grave, tragic de grave — fără îndoială Cristien a fost rănit şi evacuat în Germania, sau poate o fi chiar mort, mort ! Mort ! Cristien mort ! Nu, nu se poate ! Nesiguranţa mă adusese într-o stare de permanentă nervozitate, îmi era teamă să nu-mi pierd minţile. Noaptea umblam prin cameră ca o somnambulă, ziua nu-mi puteam vedea de treburi, la spectacol jucam absentă, ca un automat. Ca să mă redresez, să mă calmez, luam droguri, ba chiar începusem să şi beau, înainte de spectacol beam două-trei păhărele de vermut, crezînd că în felul acesta mă voi redresa, dar se întîmpla tocmai contrariul. A început să se observe. Într-o seară, cînd directorul se afla în loja sa, i-a spus regizorului : „Ce se petrece cu Mălina noastră, am impresia că joacă beată !" „Mie nu mi se pare — căută regizorul să mă apere — o fi obosită, sau aferată de întreruperea repetiţiilor la *Din jale s-a născut Electra ;* ţinea mult să se vadă pe scenă în rolul Lavinei !" „Poate ; e o fire ciudată, fata asta !"

Dar într-o zi, cînd urcam scara spre cabinetul directorului, l-am văzut pe maiorul acela coborînd. A trecut pe lîngă mine cu capul plecat, s-a făcut că nu mă recunoaşte. În sfîrşit, am intrat în cabinetul directorului; era la fereastră, privea atent forfota de pe stradă. Ştia că am intrat, dar nu s-a dezlipit de lîngă fereastră; căuta să se reculeagă după vestea pe care o primise, veste pe care trebuia să mi-o comunice. N-am vrut să-l deranjez, am căutat să ies fără să mă observe, după cum, îmi închipuiam, intrasem, dar el s-a întors brusc: „Tu eşti, Mălino?“ „Da; iertaţi-mă că v-am deranjat!“ „A! nu! nu m-ai deranjat; eram tocmai preocupat de soarta ta. Te-am văzut jucînd într-o seară, acum trei zile, mi s-a părut că eşti obosită, poate chiar bolnavă. Ce-ar fi dacă ţi-ai luat un scurt concediu, o săptămînă, două... Te-ai duce undeva la munte, sau în altă parte, într-un loc liniştit, să te odihneşti, sau să te supui unui tratament, dacă va fi cazul. În prealabil ar trebui să te vadă doctorul nostru.“ M-am mirat, ştia doar că trebuie să mă duc la familia soţului meu, să nasc acolo; am replicat: „Dar nu sînt bolnavă, domnule director! Sînt, într-adevăr, cam obosită, dar bolnavă, nu!“ „Atunci... atunci cu atît mai bine; te vei odihni o săptămînă, două... Ştii ce? Vino la mine la vie, vei fi primită de către soţia mea cu toată dragostea şi considerată ca făcînd parte din familie, precum şi este, după primul tău soţ, sărmanul Tiberiu! La noi vei avea de toate şi în primul rînd linişte; stai la mine la vie pînă după cules, va fi admirabil pentru tine! Fiica mea abia aşteaptă să aibă o tovarăşă cu care să hoinărească prin vii — e o fată zburdalnică, dar foarte simpatică, o să vă înţelegeţi bine!“ Vedeam, îmi dădeam seama, îmi ascundea ceva; i-am replicat: „Vă mulţumesc mult, dar nu pot, îmi aştept soţul. A trecut mai mult ca o lună de zile, şi...“ Mă întrerupse brusc:

„Şi nu ştii nimic despre el, n-ai aflat ?“ „N-am aflat nimic, şi asta mă îngrijorează, din pricina asta sînt cum sînt, cum aţi observat şi dumneavoastră, nu că aş fi bolnavă...“ „Bolnavă poate nu eşti, dar eşti obosită, extenuată, aşteptarea e chinuitoare, epuizantă ; eu te rog să primeşti invitaţia mea ; mergem chiar astă-seară, bine ?“ „Dar v-am spus, îmi aştept soţul ! S-ar putea să vină şi să nu mă găsească acasă, ce-o să spună ?“ A rămas tăcut cîteva lungi clipe, mă privea în ochi, pătrunzător ; stătea în cumpănă : să-mi spună sau să mai amîne ? În sfîrşit, s-a hotărît — brusc, aproape brutal, mi-a spus : „Nu-l mai aştepta, nu va veni ! Fii tare, Mălino, tare cum ai fost şi atunci, cînd ai primit vestea morţii lui Tiberiu, căruia, deşi nu-l iubeai, îi erai totuşi soţie !“ Cuvintele lui m-au năucit, am rămas cu respiraţia tăiată, cu amîndouă mîinile îmi apăsam pieptul în care simţeam cum inima mi se zbate să iasă, sau să se sfărîme de coşul pieptului ; după cîteva clipe, am simţit, pentru prima dată, cum pruncul din pîntecele meu se mişcă, şi m-am liniştit, inima şi-a reluat ritmul normal, iar eu hotărîrea de a fi tare, de a înfrunta viaţa pentru el, cel care trebuia să se nască. Cu această hotărîre în suflet i-am spus : „Spuneţi-mi, vă rog, tot ce ştiţi despre Cristien, dar totul, totul ; nu vă temeţi, sînt tare, tare !“ „Bine, tu ai dorit-o ; îţi voi istorisi ce am aflat, dar fii tare pînă la sfîrşit. Stai în fotoliu, eu o să trec la fereastră, am fost şi eu tare, dar acum sentimentele mă copleşesc, pesemne am început să îmbătrînesc !“ A trecut la fereastră, ba chiar s-a şi ascuns parcă după draperie, probabil ca să nu-i văd faţa îndurerată. A început după cîteva clipe ; glasul îi era dogit, timbrul vocii lui suna străin : „A venit la mine maiorul acela, dacă-ţi mai aminteşti de el, ştii, ştii, atunci cînd ai avut criza aceea... Eu îl rugasem să mă informeze despre soarta soţului tău ; mi-a

promis, dar de atunci şi pînă astăzi n-a mai venit ; eu aproape uitasem de întîmplarea aceea, numai cînd astăzi a intrat la mine mi-am amintit. «O, cu ce ocazie, domnule maior ?» l-am întrebat. «Ieri a fost executat căpitanul Cristien Stastok», mi-a spus cu ton grav. «Nu cunosc nici un căpitan Stastok !» i-am răspuns, neamintindu-mi numele soţului tău. Dar el a precizat : «Danezul acela din Holstein, soţul doamnei Petran, actriţa dumneavoastră ; mi-aţi cerut atunci să vă informez despre soarta lui ; am venit !» «A fost executat ? Ce ticăloşie !» am exclamat eu. «Nu e o ticăloşie, e un act de justiţie, domnule director, mi-a ripostat. Războiul îşi are justiţia sa, legile sale neîndurătoare ; acela care le nesocoteşte plăteşte cu viaţa !» Asta a fost tot, Mălina ; mi-ai promis că vei fi tare ; eşti cu adevărat ?" „Sînt, sînt ! i-am răspuns şi, ridicîndu-mă, am trecut şi eu la fereastră. El a dat draperiile în lături, şi-a şters ochii, lentilele ochelarilor, şi mi-a spus : „Sînt mulţumit de tine. Uită totul şi va fi bine ; eşti tînără, extrem de talentată, viaţa îşi deschide toate căile în faţa ta, te aşteaptă mari succese, fericite surprize..." „Aşadar, *ei* l-au ucis pe Cristien, l-am întrerupt ; *ei*, şi nu cei ce vin cu avioanele lor, cum am crezut în nopţile mele de insomnie. Cum aş putea să-i răzbun moartea ?" „Niciodată şi în nici o împrejurare să nu te gîndeşti la răzbunare ; acesta a fost destinul lui, destin de erou, nici nu putea fi altul. Soţul tău a căzut în luptă, eroii trebuie glorificaţi, nu răzbunaţi, nici plînşi sau compătimiţi !" „Nu ştiu ce să spun, nu ştiu ! Eu am căutat să-l abat de pe calea pe care pornise ; asta s-a întîmplat după primul bombardament, cînd a venit acasă uşor rănit. Cînd mi-a mărturisit isprava lui, impresionată de ravagiile pe care bombardamentul le făcuse în bunuri şi vieţi omeneşti, m-am revoltat, l-am condamnat şi i-am arătat, atît cît
 am putut, grozăvia faptelor sale, dar, deşi impresionat

de zbuciumul meu, n-a vrut să renunţe la acţiune, a căutat doar să mă convingă că ceea ce a făcut şi va continua să facă e ceea ce-i dictează conştiinţa : lupta pentru doborîrea cît mai grabnică a tiranului ! Pînă la urmă, argumentele sale m-au convins. Acum regret din tot sufletul că n-am fost mai tare, că n-am reuşit să-l determin la o renunţare ; dacă n-ar fi fost atît de intransigent, dacă mi-ar fi ascultat îndemnul, astăzi ar mai fi în viaţă !“ Mă aşteptam ca directorul să-mi dea dreptate, să condamne neascultarea lui Cristien, dar n-a fost aşa, a trecut de partea lui Cristien ; mi-a replicat într-un fel la care nu mă aşteptam : „Nici nu putea să te asculte, mi-a zis, aşa după cum ţi-am spus, el era în felul său un erou ; un erou ştie pentru ce trăieşte, pentru ce moare ! Eu îl admir, admiră-l şi tu, nu-l condamna ! Dacă e să condamn pe cineva, ar trebui să încep mai întîi cu mine, şi apoi cu toţi cei ca mine, care trăim şi murim pentru nimic, care căutăm să ne ascundem în dosul unor raţionamente laşe şi să nu reacţionăm, să nu acţionăm în nici un fel, să ne complacem în lînceda noastră comoditate, supunîndu-ne în continuare tiraniei, călcîndu-ne în picioare simţămîntul de demnitate umană. Fii mîndră de fostul tău soţ, în amintirea ta priveşte-l cu admiraţie, aşa cum trebuie priviţi eroii care s-au sacrificat pentru noi toţi !“ Vorbindu-mi, bătrînul director părea el însuşi un erou ; trecuse peste considerentele menajatoare de la început. Cuvintele lui mi-au dat tărie în hotărîrea pe care o luasem de a privi cu curaj viaţa şi tot ce soarta mi-a hărăzit. „Cred că acum, cînd nu mai ai pe cine aştepta, vei primi fără împotrivire invitaţia mea. Zi da, Mălina !“ „Mulţumesc, dar acum, mai mult ca mai înainte, nu pot primi, i-am răspuns. Cel puţin pentru un moment, nu ; poate după o săptămînă, două, pînă aflu unde-i înmormîntat, ca să fac toate cele cuvenite morţilor.“ „Da, ai

dreptate, la asta nu m-am gîndit, nu mi-a venit în minte ; oricum, oricînd vei fi bine primită. O să mă interesez şi eu poate chiar prin maiorul acela ; voi vedea eu cum voi face, şi imediat ce aflu îţi voi comunica." După cîteva zile, m-a şi chemat. Maiorul venise personal să-l informeze : trupul lui Cristien fusese incinerat. Preotul reformat, care a asistat la decapitarea lui Cristien, obţinuse autorizaţia să-i ridice corpul ; a fost foarte greu să capete consimţămîntul comandamentului, dar, stăruind, a reuşit. Am vrut să plec imediat, să mă duc la parohie, să cer urna cu cenuşa lui Cristien, însă directorul m-a oprit : ţinea să-mi facă o comunicarea, în numele maiorului. „Uite despre ce este vorba, Mălina, maiorul şi-a cerut scuze pentru rigiditatea cu care mi-a comunicat executarea căpitanului Stastok. Fireşte, l-am scuzat, era, cum s-ar spune, în exerciţiul funcţiunii. Apoi a ţinut să se dezvinovăţească. Mi-a mărturisit : nu datorită raportului lui a fost descoperită fapta soţului tău, el nici n-a predat Gestapoului raportul. Cînd, după trei zile, a vrut să înainteze acel raport, a aflat, prin biroul de contrainformaţii al comandamentului nostru, că un ofiţer, căpitanul Stastok, de origine daneză, comandantul unei baterii de antiaeriene, a comis o crimă de sabotaj, pentru care a fost deferit Curţii marţiale şi, după toate probabilităţile, va fi condamnat la moarte. «Cînd am citit buletinul informativ, mi-a spus maiorul, am răsuflat uşurat. Am distrus imediat raportul meu, ca să nu rămînă nici o urmă ; aş fi venit să vă spun, dar obligaţiile de serviciu mă opreau s-o fac ; o fac acum, deşi n-ar trebui, dar ţin ca dumneavoastră să cunoaşteţi adevărul şi, cunoscîndu-l, să nu mă condamnaţi pe nedrept pentru ceea ce n-am făcut. E adevărat, dacă n-aş fi aflat, poate aş fi înaintat raportul, însă — aşa cum se întîmplă de multe ori în război — întîmplarea survenită pe neaşteptate m-a

scutit de a contribui la moartea căpitanului Stastok. A fost poate şi un caz de conştiinţă, căci, deşi trebuia să înaintez raportul meu chiar în ziua cînd am aflat de sabotajul căpitanului Stastok, cineva parcă mă oprea, îmi cerea să tot amîn. Acum sînt fericit că n-am contribuit cu nimic la tragedia căpitanului Stastok »..." „O fi minţit", l-am întrerupt pe director, amintindu-mi cu cîtă intransigenţă respinsese sugestia directorului de a nu da urmare celor aflate în ziua aceea nefastă, cînd am destăinuit fără voie acţiunea lui Cristien. „Nu, Mălino, n-a minţit, mi-a replicat directorul. Sînt în măsură să deosebesc adevărul de minciună ; omul a fost sincer, absolut sincer ; de aceea, să nu cumva să-ţi treacă prin minte că ai contribuit cu imprudenţa ta la moartea soţului tău şi să ai remuşcări."

— Deşi nu mai e cazul, deşi faptul acum e consumat, am întrerupt-o pe doamna Stastok, subscriu şi eu la cele spuse de către director. Maiorul a fost sincer, absolut sincer, şi iată de ce fac această afirmaţie : el a aflat de la dumneavoastră cu cel puţin două sau trei zile după descoperirea sabotajului, cînd deja căpitanul Stastok fusese pus sub observaţie, cînd în mod discret începuse anchetarea cazului. Chemarea lui la comandament, chestionarea lui de către colonelul acela, nu extrem de afabil, ci extrem de viclean, făceau parte din anchetă. Mă miră faptul că soţul dumneavoastră n-a avut atîta perspicacitate să-şi dea seama de lucrul acesta !

— Da, e de mirare ! Ar fi trebuit să-şi dea seama, însă soţul meu era în privinţa aceasta un copil, care se îmbată de propriul lui succes ; de altfel, şi eu eram cam tot aşa ca şi el, nici eu nu mi-am dat seama. Dacă ne-am fi dat seama la timp, am fi găsit poate o modalitate de scăpare, să fugă undeva spre munţi, unde s-ar fi ascuns pînă la sfîrşitul războiului, sau să intre în vreo grupă

românească de rezistenţă, despre care se vorbea că există. Dar n-am înţeles ce trebuia, dimpotrivă, am luat afabilitatea şi bunăvoinţa colonelului drept veritabile şi ne-am bucurat, sperînd că vom avea un sprijin în omul acela, puternic prin gradul şi situaţia lui la comandament.

Se lumina de ziuă. Trecusem de Braşov. Trenul înainta greoi, obosit parcă ; doamna Stastok dădea şi ea semne de oboseală ; îşi aplecase capul pe perinița de sus a canapelei şi închisese ochii. Am ieşit pe culoar ca să se poată odihni în voie, să n-o tulbur cu prezenţa mea. Deschisesem geamul, priveam cum şerpuia apa Oltului prin crîngul stufos de pe maluri, ascultam zgomotul monoton al roţilor vagonului, căutam să-mi adun gîndurile şi nu puteam, fugeau dezordonat de la o amintire la alta, fără să-mi dea putinţa să le leg între ele. Drama doamnei Stastok mi se părea drama tuturor acelora cărora războiul le-a răsturnat viaţa, le-a adus nenorociri şi moartea în familii. Durerea a fost simţită puternic chiar şi de firile mai puţin sensibile şi oricine îşi aminteşte de zilele acelea de jale şi încleştare în durere nu poate rămîne indiferent, impasibil, cum pare să fie această femeie, a cărei dramă a fost dintre cele mai puternice. Chiar şi cu cîteva minute mai înainte, cînd îmi vorbea de uciderea soţului ei şi-mi relata felul cum, după săptămîni de zbucium şi chin al aşteptării, directorul i-a dezvăluit adevărul, ea mi-a vorbit ca şi cînd ar fi privit totul dinafara trăirii ei, ca şi cînd n-ar fi fost în nici un fel părtaşă la evenimentele acelea tragice. Faptul că-şi impusese o ţinută de tărie sufletească nu justifica impasibilitatea de acum. Să se fi datorat bolii de care suferea ? Cred că nu, căci boala de care suferim dă — în mod obişnuit — stări de hipersensibilitate, nu de impasibilitate ! Pe mine, un străin de drama ei, destăinuirea ei mă mişcase puternic şi uneori căutam să-mi ascund emoţia, ba chiar şi lacri-

mile pe care nu le puteam stăpîni, iar ea, ea !...

Într-un tîrziu, cînd trenul își încetinise mersul și urca șerpuitor o serpentină, m-am apropiat de fereastra compartimentului — am privit-o prin geam cîteva minute ; dormita în continuare, cu aceeași mască a impasibilității pe față. Am împins încetișor ușa, ea a tresărit brusc, m-a privit lung, straniu, ca și cînd aș fi apărut din altă lume, ca și cînd nu m-ar fi văzut niciodată ; numai după cîteva minute mi-a zîmbit, același zîmbet dintotdeauna, care nu avea nimic comun cu drama ei ; probabil, era un reflex format în vremea adolescenței. Va muri fără să-și dea seama că l-a avut, căci îl purta pe față și pe buze chiar și atunci cînd n-ar fi trebuit să-l aibă, neadecvat împrejurării și stării ei de permanentă impasibilitate.

— V-ați odihnit puțin, i-am spus eu. Iertați-mă că v-am deranjat deschizînd ușa ; am crezut că voi putea intra fără să vă trezesc.

— Nu dormeam ; eram oarecum absentă, dusă... Nu știu cum aș putea defini starea în care mă aflam înainte ca dumneavoastră să fi deschis ușa. Unde am rămas ? Aș vrea să continui confesiunea mea, multe nu mai am de spus ; am rămas, dacă bine îmi amintesc, la... la casa parohială, nu ?

— Nu, ați rămas la a doua întrevedere cu directorul, cînd v-a vorbit despre vizita maiorului, cînd acesta și-a explicat neparticiparea la tragedia soțului dumneavoastră și...

— A ! da, da, sigur, acum îmi amintesc. Uneori memoria mea are momente de eclipsare, dar nu durează decît foarte puțin timp, după care reintră în funcțiune cu și mai mare intensitate și claritate, așa că-mi reamintesc pînă și cele mai mici amănunte ale episodului trăit. Ei bine... („Ah ! acest ei bine“, am murmurat în gînd) aflînd

că preotul care ne-a logodit va putea să-mi dea relaţii despre felul cum a fost executat Cristien şi locul unde a fost înmormîntat, am plecat de la director direct la casa parohială. În drum a sunat prealarma, dar nu m-am oprit. Preotul nu era acasă, am găsit-o pe doamna. Femeia era înspăimîntată ; cu un geamantan în mînă dădea să coboare în pivniţa casei, amenajată ca adăpost. M-a tîrît după ea în pivniţă, s-a lungit pe un pat îngust şi a exclamat : „Ah, Doamne, Dumnezeule, fă să se sfîrşească odată !" şi şi-a pierdut cunoştinţa. Nu ştiam ce să fac ; am lăsat-o şi am ieşit în gura pivniţei ; am rămas acolo pînă a sunat alarma, apoi, nepăsătoare de viaţa mea, am păşit spre mijlocul curţii. Cu mîna streaşină la ochi cercetam cerul nespus de limpede în ziua aceea ; numai cînd am zărit primele avioane şi am auzit detunăturile bombelor, m-am întors în pragul pivniţei ; îmi găsisem o preocupare de circumstanţă — număram exploziile. Dar o bombă a căzut în grădina palatului regal, la cel mult două sute de metri depărtare de locul unde mă aflam, suflul era gata să mă azvîrle în pivniţă. Pesemne detunătura, sau suflul care a năvălit prin uşa deschisă au trezit-o din leşin, căci în clipele următoare mă pomenesc îmbrîncită din spate, trîntită la pămînt, cu doamna pastor peste mine. Nu ştiu cum s-a făcut, în loc să mă înspăimînt, am început să rîd cu hohote ; rîzînd, m-am ridicat şi i-am ajutat şi ei să se ridice ; odată în picioare, a început să mă zgîlţîie înspăimîntată. „Încetează, încetează, îmi tot striga, doar n-ai înnebunit !" Cu greu mi-am putut opri rîsul ; am întrebat-o : „Cum de ai ieşit afară ?" „Cînd am auzit explozia, am ieşit în fugă afară, am dat buzna peste dumneata ; credeam că bomba a căzut în curte, că te-a ucis. Ah, slavă Domnului, slavă Domnului !" şi deodată m-a îmbrăţişat şi a început să plîngă, să mă sărute, să-mi inunde obrajii cu

lacrimile ei. Acum era rîndul meu s-o liniştesc, să-i strig: „Încetaţi cu plînsul, încetaţi! Nu s-a întîmplat nimic; pentru ce plîngeţi, pentru ce? Dar mi-a fost peste putinţă s-o liniştesc; plîngea cu sughiţuri, nestăpînit, şi deşi o respingeam cu mîinile, nu reuşeam s-o desprind de mine; mă ţinea strîns, lipită de ea, într-o îmbrăţişare disperată. Numai cînd a apărut servitoare, cu coşul cu cumpărături, şi a început în dialect secuiesc: „No, no, doamnă sivem, mi törtém, mi törtém?" şi iar de la capăt aceeaşi frază, aceeaşi întrebare, numai atunci doamna preoteasă s-a desprins de mine şi s-a agăţat de gîtul fetei, trecînd din plîns în rîs, sărutînd-o fără oprire. Fără îndoială bombardamentele o dezechilibraseră nervos. Noroc că după cîteva minute a venit preotul şi a liniştit-o. „De cînd cu bombardamentele, e într-o stare de permanentă surescitare, nu ştiu ce să mă mai fac cu ea! Dacă nu sînt acasă cînd se sună prealarma... Aaa! dumneavoastră sînteţi? Abia acum v-am recunoscut. Ah! Doamne-Dumnezeule, n-aţi aflat?" „Ba da, am aflat, i-am răspuns; acesta este motivul care m-a adus la dumneavoastră!" S-a uitat lung la mine; ceva nu i se părea cum ar fi trebuit să fie, prea eram calmă, neafectată de vestea pe care o aflasem, veste pe care el trebuia să mi-o aducă şi tot amîna, ca să nu-mi pricinuiască o durere prea mare, pe neaşteptate. „Condoleanţele mele!" îmi spuse, înclinîndu-se. „Mulţumesc, i-am răspuns, aş vrea să aflu de la dumneavoastră unele amănunte: care au fost ultimele lui cuvinte, cum a fost executat, unde i se află corpul... Aş vrea să fac toate cele ce se cuvin pentru morţi." „Tot ce se cuvenea am făcut eu. El se află aici, în casa mea; a fost incinerat, urna mi s-a predat mie; o urnă frumoasă, de argint. A costat mult, dar asta a fost dorinţa lui; şi tot după dorinţa lui, am anunţat telegrafic familia Stastok. Ar fi fost mult mai bine dacă

n-o făceam, căci chiar astăzi, cu vreo oră înainte de prealarmă, am primit nu numai confirmarea doamnei Stastok, ci şi un anunţ nefericit : în ziua cînd a primit telegrama mea, domnul Stastok senior a avut un atac de cord şi a murit !“ Din nou s-a înclinat, cu aceleaşi cuvinte : „Condoleanţele mele, doamnă !“ Mi-am plecat capul, nu i-am mai mulţumit, el a aşteptat cîteva clipe, apoi a murmurat : „Da, aşa s-a întîmplat, o nenorocire după alta, dar am şi o veste bună pentru dumneavoastră : doamna Stastok vă cere stăruitor să porniţi spre casă, dimpreună cu el, adică cu rămăşiţele lui pămînteşti, şi cu copilul dumneavoastră. N-am ştiut că aveţi un copil, căpitanul nu mi-a destăinuit lucrul acesta !“ „Voi avea un copil peste patru luni, doamna Stastok, mama lui Cristien, ştia ; la copilul care se va naşte s-a referit !“ „Atunci totul e în ordine, doamnă Stastok ; vă doresc o călătorie bună, o naştere uşoară. Mă voi ruga pentru dumneavoastră, pentru copilul şi pentru căpitanul Stastok. Mai departe, voia Domnului !“ „Aş dori să ridic urna“, i-am spus. „Lăsaţi-o pînă tîmplarul aduce lădiţa pe care am comandat-o, asta poate fi pe seară, sau cel mai tîrziu mîine. O voi aduce eu acasă la dumneavoastră.“ „O să am multă bătaie de cap şi alergătură pînă voi obţine actele de plecare. Va trebui să-l rog pe directorul teatrului, poate el mă va ajuta.“ „Nu, nu-i nevoie, aţi avut un soţ cît se poate de grijuliu ; ca şi cînd şi-ar fi cunoscut soarta, a aranjat totul dinainte : avocatul care v-a asistat la căsătorie are dispoziţii în privinţa aceasta. În cel mult trei zile veţi avea actele de drum. Tot atunci vă va înmîna şi alte acte : certificatul de căsătorie, testamentul căpitanului Stastok, o scrisoare către părinţii săi, una către fiul său — scrisoare pe care trebuie s-o desfacă copilul numai la data primei sale confesiuni. Vă

 spun toate astea pentru că ele au fost prevăzute în scri-

soarea pe care căpitanul mi-a lăsat-o, cu mențiunea ca eu să deschid scrisoarea numai după moartea sa... Cam acestea ar fi toate, doamnă Stastok." Am renunțat de a mai cere informații asupra felului cum a fost ucis soțul meu ; faptul pesemne l-a contrariat pe preot, privirea lui s-a înăsprit, m-a privit din nou cu oarecare ostilitate şi, tam-nesam, a început să-mi vorbească despre testamentul soțului. Probabil îl informase avocatul. Mi-a spus monoton : „Vă veți bucura de o moştenire frumoasă, doamnă Stastok ; se pare că e vorba de o avere respectabilă. Dacă asta ați vizat cînd ați încheiat căsătoria, fără doar şi poate ați reuşit pe deplin !" Eram revoltată ; cu pumnii strînşi i-am strigat : „E ruşinos să vă închipuiți lucrul acesta, domnule pastor ! ruşinos, cît se poate de ruşinos ! Nici un notar sau om de afaceri n-ar fi făcut-o, necum un preot, altul decît dumneavoastră ! Vă rog să-mi spuneți cît am de plătit pentru serviciile personale, cît şi pentru cele de cult, pe care le-ați făcut soțului meu !"...

— A avut, desigur, neobrăzarea să vă indice o sumă, i-am întrerupt eu litania.

— Nu, mi-a spus doar că a fost plătit cu anticipație, în mod mulțumitor, de către soțul meu. „Ar mai fi, totuşi, costul lădiței, care n-a fost prevăzut." Era vorba de lădița în care urma să transport urna cu cenuşa celui ce a fost căpitanul Stastok. „Tîmplarul, a precizat el, mi-a cerut două mii de lei, dar m-am tocmit şi am reuşit să reduc costul pînă la o mie cinci sute de lei, aşa că..." Am deschis poşeta şi i-am dat două bancnote, plus 50 de lei pentru taxi. A luat banii şi mi-a mulțumit ; nu ştiu pentru ce, era doar plata tîmplarului ! A doua zi mi-a adus lădița, bineînțeles, cu urna în ea. Mi-a dat cheița şi mi-a cerut să deschid ca să mă conving că totul e în cea mai perfectă ordine. Pînă am deschis, pînă am scos urna, el a început să laude munca tîmplarului,

ba chiar să-şi manifeste regretul că s-a tocmit cu meşterul, căci acum îşi dă seama, merită chiar mai mult de două mii de lei. Atunci am făcut-o şi eu pe zgîrcita. I-am spus : „V-am dat două mii de lei, daţi încă cinci sute tîmplarului !“ „A, nu, nu, de ce ? V-am adus restul !“ „Reţineţi-l, i-am spus. Vă mulţumesc pentru oboseală !“ Mi-a mulţumit, n-a mai lungit vorba ; a plecat ca un comisionar care şi-a îndeplinit misiunea şi şi-a încasat bacşişul.

— Şi avocatul cum s-a comportat ? am întrebat-o.

— Cu totul altfel ca preotul. Avocatul era un sas mai în vîrstă, o celebritate a baroului în vremea aceea ; cînd compatrioţii noştri din grupul etnic german aveau uşi deschise la toate autorităţile, el s-a purtat ca un om de extremă omenie. Şi-a exprimat profundul regret pentru moartea soţului meu ; prin vorbe alese a căutat să mă încurajeze, să-mi dea sfaturi de felul cum trebuie să mă comport în lungul şi tristul drum pe care porneam. A mers aşa de departe încît s-a îngrijit nu numai de cele necesare drumului, ci şi de alegerea cuşetei şi vagonului de dormit, de companioana de compartiment, o doamnă bătrînă care venise la Bucureşti să-şi vadă fiul, un tînăr ofiţer, pe care avocatul i-a vizitat în prealabil, rugînd-o pe bătrîna doamnă să aibă grijă de mine şi să intervină dacă eventual voi avea dificultăţi în timpul călătoriei. Biletul meu şi al doamnei erau pentru aceeaşi destinaţie — Köln — gara în care eu trebuia să cobor şi să iau un tren care mergea spre nord, cam o zi de mers pînă la staţia unde trebuia să cobor. Am avut mare noroc că bătrîna, în afara faptului că era o companioană plăcută, era şi cît se poate de descurcăreaţă, şi la toate controalele vorbea şi în numele meu ; mă luase — cum s-ar spune — sub aripa ei protectoare. La despărţire mi-a dat adresa ei şi m-a rugat să-i scriu neapărat, relatîndu-i

cum am ajuns şi mai ales cum s-a comportat soacra mea cînd am intrat în casa ei, în familia ei. I-am scris ; la scrisoare s-a asociat şi soacra mea, mulţumindu-i pentru grija pe care a avut-o pentru mine şi a invitat-o la noi imediat ce războiul va lua sfîrşit. Ne-a răspuns, ne-a mulţumit ; corespondenţa dintre noi a continuat. S-a întrerupt brusc numai cînd războiul a ajuns şi la Köln. Mai apoi am aflat cauza : murise într-un bombardament, cu casa prăbuşită peste întreaga ei familie.

— Doamna era germană ? am întrebat-o.

— Da ; era germană, germană din Köln. Şi nu numai că mi-a arătat toată compătimirea pentru pierderea soţului meu, dar a şi aprobat fapta lui, ba, mai mult ; ca între femei, ca între mame, mi-a făcut o destăinuire care m-a uimit : fiul ei, student pînă la data mobilizării, fusese înscris din oficiu în organizaţia tineretului hitlerist ; ziua purta cămaşă brună, iar seara, cînd venea acasă, obosit de marşuri şi manifestaţii, îi cerea în grabă pijamaua roşie, căci era socialist. Cît a stat la Bucureşti, la fiul său, tot timpul l-a dăscălit, l-a implorat să fie cît se poate de prudent, ca nu cumva să facă vreun act nesăbuit şi prin el să se demaşte. Cînd, prin avocatul soţului meu, a aflat cărei cauze i s-a datorat moartea, insistenţele ei au fost şi mai stăruitoare, iar în ziua despărţirii l-a pus să-i jure că aşa va face, explicîndu-i că dacă de glonţul războiului poate scăpa, în nici un caz nu va scăpa de securea călăului dacă face vreo imprudenţă. S-a mirat că eu n-am reuşit să-l abat pe soţul meu de pe calea pe care apucase. „Poate nu te-a iubit destul de mult“, mi-a spus. „Nu, am replicat, m-a iubit mai mult decît îşi poate dori o femeie, dar soţul meu a fost frămîntat din alt aluat, el avea eroismul în sînge, moştenit de la strămoşii săi !“ „Ah, copii romanţioşi ! a oftat bătrîna. Mă tem că şi dumneata suferi de roman-

tism, dar vremea romantismului a trecut demult, copila mea !“

— Da, aşa se pare să fie ! am întărit eu.

— Aşa, şi parcă totuşi nu-i aşa, sau n-a fost aşa pe vremea aceea, la aceia în mijlocul cărora mă duceam. Şi fiindcă am ajuns aici, o să vă mai plictisesc în continuare cu confesiunile mele.

— Dar nu m-aţi plictisit defel, am protestat eu.

— Atunci sînteţi un om nu numai înţelegător al celor ce destinul hărăzeşte, ci și foarte răbdător, mi-a spus doamna Stastok, şi din nou surîsul acela care nu se potrivea cu spovedania ei. În sfîrşit, cînd am ajuns în apropierea gării mici unde trebuia să cobor, mă pomenesc cu conductorul în compartiment : „Sînteți așteptată, doamnă Stastok, mi-a spus în şoaptă. Şi ieri şi alaltăieri v-au aşteptat !“ „Pe mine ! Cine ?“ „Doamna și prietenii familiei Stastok, e de la sine înțeles ! Nu v-am spus pînă acum, nu era cazul, deși v-am identificat în momentul cînd v-am verificat biletul.“ Nu-mi spusese mie, dar discret comunicase cîtorva călători care au coborît o dată cu mine, formînd în jurul meu o adevărată gardă de onoare, ajutîndu-mi la coborîtul bagajelor, vorbindu-mi ca uneia mult aşteptate, faţă de care trebuie să-şi arate toată atenţia, toată compasiunea, şi s-o ajute pe cît le stă în putinţă. Un domn bătrîn mi-a luat braţul, m-a condus printre santinelele SS-iste aliniate pe două rînduri, formînd un fel de coridor pînă la uşa de ieșire. Faptul mi-a iscat un sentiment de nedumerită teamă ; nu ştiam cum să-l explic. L-am întrebat pe domnul care mă conducea : „Pentru ce toate astea ?“ „Nu vă neliniştiţi ; veţi afla mai tîrziu.“ Acest „mai tîrziu“ a durat doar cîteva minute, pînă am ajuns în piaţa din faţa de către oraş a gării. Acolo am dat peste o mulţime de bărbaţi, toţi mai în vîrstă, toţi îmbrăcaţi în negru ; erau, cred, mai mult

ca o sută şi cu toţii s-au descoperit la apariţia mea ; printre ei, o singură femeie, îmbrăcată în mare doliu : era mama soţului meu, care m-a îmbrăţişat, m-a sărutat de mai multe ori pe frunte. Nici o lacrimă n-am văzut în ochii ei, nici o expresie de durere pe faţa ei ! Apoi a venit un ofiţer borţos, pe care abia îl încingea centironul ; m-a întrebat protocolar : „Dumneavoastră sînteţi soţia criminalului, trădătorului de patrie Cristien Stastok ?“ Am răspuns : „Da, eu sînt soţia căpitanului Cristien Stastok ; nu ştiu ca soţul meu să fi fost criminal, trădător de patrie. Dumneavoastră cine sînteţi ?“ „Sînt *Gauleiter*-ul oraşului, maiorul invalid Gustav Kraus. Odată ajunsă aici, vă pun în vedere următoarele : ca şi soacra dumneavoastră, doamna Stastok, veţi fi tot timpul sub regim de domiciliu forţat, nu veţi putea părăsi oraşul fără autorizaţia mea. *Heil Hitler !*“ Ultimele două cuvinte le-a strigat cu voce tare, cu mîna întinsă, a fost, probabil, o provocare, dar fără rezultatul dorit, căci nimeni din mulţime nu şi-a deschis gura, spre indignarea domnului *Gauleiter*, care s-a şi retras în grabă. Mai apoi au venit soldaţii care formaseră garda pe peronul gării. Subofiţerul care-i comanda a strigat celor ce veniseră să mă întîmpine : „Formaţi rîndurile !“ Oamenii s-au supus, s-au înşiruit doi cîte doi. Preotul, care tot timpul a stat alăturea de soacra mea, m-a rugat să-i indic cufărul în care se afla urna, să-i dau cheiţa ; am deschis poşeta, i-am dat cheiţa, i-am arătat geamantanul. Capelanul său a deschis cufărul. Şi-a dat pesemne seama că urna se afla în lădiţa neagră care se afla în geamantan ; a dat să ridice capacul ; fireşte, lădiţa era încuiată. El a deschis, nu s-a atins de urnă, s-a dat la o parte pînă pastorul a rostit o scurtă rugăciune, după care a scos urna şi, cu ea, ţinînd-o în ambele mîini, a venit lîngă noi. A ridicat apoi urna deasupra capului, ca să fie văzută de toţi, invitînd mut mul-

ţimea la cîteva momente de rugăciune şi reculegere. Totul mi se părea regizat, ca într-o tragedie antică, şi nu ştiu cum s-a făcut, dar atunci, fără voia mea, am izbucnit în plîns, plîns nestăpînit, cu şiroaie de lacrimi. Faptul a impresionat, am zărit pe mulţi ştergîndu-şi lacrimile, pînă şi pastorul lăcrima, numai soacra mea nu. Stătea dreaptă, ţeapănă, cu capul sus, cu privirea îndreptată asupra subofiţerului care, prin prezenţa lui, simboliza concret puterea brutală a regimului nazist. Atunci mi-am dat seama pe ce tărîm mă azvîrlise soarta ; tragedia mea, în loc să ia sfîrşit, urma să continue. Mi-am amintit în clipele acelea şi de hotărîrea pe care o luasem — de a fi tare, de a nu mă lăsa învinsă — şi plînsul mi-a încetat brusc. Am prins braţul mamei lui Cristien, m-am strîns alăturea de ea, am privit-o în ochi, cerîndu-mi parcă iertare pentru slăbiciunea mea, ea mi-a şters cu batista ei lacrimile, mi-a sărutat fruntea, mi-a surîs protector, încurajator. I-am răspuns în acelaşi fel. Zîmbetele noastre, născute din durere mută, ne-au unit, au format elementul de coeziune familiară, coeziune care s-a menţinut tot timpul cît am stat împreună, fără nici o ştirbire.

Spunînd cuvintele acestea, pentru prima dată am văzut-o pe doamna Stastok ieşind din impasibilitatea ei şi arborînd, în locul zîmbetului dezinvolt, o expresie plină de durere ; din nefericire, asta n-a durat prea mult ; după un minut, cel mult două, ea a reintrat în starea de impasibilitate, şi-a aprins o ţigară, şi surîsul ei permanent, impasibil, i-a reapărut pe faţă. A reînceput şi litania :

— În sfîrşit, procesiunea a pornit. Pastorul — avînd-o în dreapta pe mama lui Cristien, în stînga pe mine — mergea în capul coloanei, cu urna ţinută în ambele mîini, spre centrul orăşelului, unde se afla biserica. În biserică,

 într-o nişă, urma să fie depusă urna cu cenuşa lui Cris-

tien. Eram obosită de lunga călătorie cu trenul, dar m-am ţinut tare tot drumul pînă la biserică, deşi, de cîteva ori, m-am poticnit, gata să cad ; nu s-a observat, căci îmi redresam imediat mersul, ţinuta. Acum, cînd îmi reamintesc toate acestea, îmi dau seama cum o hotărîre luată îţi poate schimba întreaga fire, cum dintr-o fiinţă slabă te poţi transforma într-una tenace, temerară, căci ţin să vă spun, pe tot parcursul priveam mulţimea de pe trotuare cu oarecare trufie, parcă aş fi fost eroina unui triumf, nu o biată femeie dureros împovărată de soartă...

— Mă mir cum de autorităţile naziste au permis procesiunea, am întrerupt litania doamnei Stastok. Era doar vorba — din punctul lor de vedere privită chestiunea — de un trădător, de unul...

— Au comis o imprudenţă, pe care n-au întîrziat s-o repare : cînd am ajuns în faţa bisericii, *Gauleiter*-ul, maiorul acela invalid, ne aştepta pe trepte, după ce afişase pe uşa bisericii sentinţa de condamnare la moarte a lui Cristien. Cu voce tare, ameninţător, a cerut mulţimii să se împrăştie imediat, să rămînă numai pastorul şi membrii familiei.

— Şi cei din procesiune s-au supus ?

— Da, s-au supus ; s-au supus, dar fiecare a trecut prin faţa pastorului, s-a înclinat în faţa urnei, dînd ultimul salut rămăşiţelor lui Cristien. S-au supus şi cei de pe trotuare : au intrat prin casele lor, au aprins lumînări pe la ferestre, au arborat flamuri de doliu. Faptul i-a intrigat şi întărîtat şi mai mult pe nazişti, pînă seara tîrziu au avut de furcă cu populaţia ; împărţiţi în grupe de cîte trei, cu baioneta la armă, au cutreierat tot orăşelul, smulgînd flamurile negre, stingînd lumînările ; a fost cea mai agitată zi din istoria orăşelului ziua aceea.

— Consecinţele ?

— Consecinţele nu s-au lăsat mult aşteptate : chiar în noaptea aceea, vreo douăzeci de meşteşugari şi pescari bătrîni, cunoscuţi ca socialişti, au fost ridicaţi şi duşi în lagăre, iar oraşul a fost împovărat cu o contribuţie grea pentru război, dar rezultatul a fost nul — rezistenţa populaţiei a luat o şi mai mare amploare. Duminica, de prin toate aşezările din apropiere, agricultori şi pescari veneau în pelerinaj în oraşul nostru, umpleau biserica, se închinau în faţa urnei lui Cristien, îşi lăsau obolul în bani, ca să contribuie şi ei la greaua sarcină pusă oraşului nostru, arătînd în felul acesta că sînt solidari cu noi. Pînă la urmă, naziştii, întărîtaţi la culme, au închis biserica pe un pretext ridicol : au declarat-o insalubră. Fireşte, s-a protestat ; nenumărate delegaţii au fost trimise pe la forurile administrative superioare, însă nu s-a putut obţine nimic. Numai cînd războiul a luat o turnură nefericită pentru regim, s-a îngăduit redeschiderea bisericii, dar atunci era prea tîrziu ; atunci — drept protest — am hotărît noi să n-o redeschidem pînă la sfîrşitul războiului. S-a tipărit şi un manifest prin care se făcea istoricul conflictului şi se arăta hotărîrea luată de a nu redeschide biserica pînă cînd pronia cerească nu va face deplină dreptate, zdrobind pînă la nimicire totală regimul de teroare instaurat de Hitler. Un exemplar al manifestului a fost lipit pe uşa bisericii ; ziua, *Gaulaiter*-ul îl dezlipea personal şi îl confisca, dar noaptea era lipit altul. Şi tot aşa, era ţinut într-o permanentă tensiune nervoasă, pînă cînd, într-o bună zi, a dispărut din oraş : înnebunise !

— Dumneavoastră n-aţi avut nimic de suferit ?

— Vă puteţi închipui, nu ! Nu ! Deşi mă aşteptam. Eu mai puţin, soacra mea mai mult. Dar am trăit şi una şi alta într-o permanentă teroare, aşteptînd zi şi noapte să fim ridicate, duse în lagăr, exterminate. În această ten-
 siune s-a născut fiul meu. Pînă la naşterea lui n-am

ieşit din casă, şi după aceea încă vreo lună de zile, cînd doctorul mi-a recomandat să ies, să ies cu copilul în cărucior. Ei bine, ziua aceea a fost pentru mine de neuitat, şi pentru copilul meu de asemenea dacă ar fi putut să priceapă cele ce se petreceau în jurul lui : pretutindeni pe unde treceam eram oprită în loc, salutată reverenţios, copilul privit cu zîmbete de satisfacţie, cu urarea aproape stereotipă : „Viaţă lungă noului nostru pastor, Cristien Stastok !" Nu pricepeam nimic, nimic nu-mi puteam explica ! Pesemne totul era pus dinainte la cale, devenisem pesemne — eu şi copilul meu — simboluri vii ale rezistenţei lor, locţiitorii celui ale cărui rămăşiţe se aflau în biserică, în urna de argint, sau ce ? Am povestit toate acestea soacrei mele, ea mi-a răspuns : „Aşa va fi de-acum înainte în fiecare zi. Cînd ai pornit la plimbare, am uitat un amănunt, răspunsul pe care trebuie să-l dai urării lor. În viitor vei rosti un singur cuvînt, acesta : Amen !" Sincer vorbind, situaţia nu-mi convenea, motiv care m-a determinat ca într-o zi să schimb ruta, s-o iau pe străzile mai puţin umblate, dar întoarsă acasă, soacra mea, care fusese probabil informată, mi-a indicat adevărata rută, ba mi-a şi schiţat pe o bucată de hîrtie un fel de plan al traseului pe care trebuia să-mi plimb copilul ; mi-am dat, fireşte, seama că totul era o conspiraţie de care eu nu trebuia să ştiu şi m-am supus fără să cer alte explicaţii.

— Acolo, în orăşelul devenit şi al dumneavoastră, aţi fost scutiţi de bombardament ?

— Da. Numai în ultima zi, cînd mica garnizoană nazistă a fost nevoită să părăsească oraşul, căci se apropiau trupele aliate, s-a iscat o luptă cu focuri de armă între populaţie şi garnizoana hitleristă, atunci a intervenit o escadrilă americană, şi pînă ce observatorii s-au lămurit cum stau lucrurile, au lăsat cîteva bombe, dar şi cîţiva

paraşutişti care i-au lichidat pe fugari şi oraşul şi-a recăpătat liniştea şi libertatea. Copilul meu era mărişor atunci, avea aproape 2 ani, nu-l mai purtam în cărucior, îl duceam de mînă, era voinic, foarte bine dezvoltat ; îngîna deja cîteva cuvinte, ştia să-şi spună numele. În ziua cînd trupele aliate au intrat în oraş, la primărie s-a organizat o primire oficială, o recepţie la care am fost nu invitată dimpreună cu copilul, ci luaţi pe sus de către mulţime, duşi pînă la primărie, aşezaţi între primar şi generalul care comanda trupele intrate în oraş. S-a întîmplat atunci un lucru care m-a şocat neplăcut : primarul mi-a luat din braţe copilul, a pus stăpînire pe el, ca şi cînd nu mi-ar mai fi aparţinut, ca şi cum ar fi intrat pe faţă în stăpînirea colectivităţii ; pînă şi discursul pe care primarul l-a rostit l-a rostit cu copilul în braţe ! Asta m-a făcut, deşi mi se dădea toată atenţia, să mă simt ca o intrusă acolo, sau ca o regină-mamă al cărei rol luase sfîrşit. Şi, de fapt, aşa a şi fost : oraşul, intrînd într-o trăire normală, grija copilului a fost dată în seama unui consiliu de familie, care nu era altul decît consiliul parohial. I s-a numit o bonă, i s-a fixat un regim de creştere şi educaţie. Nu fusesem chiar dată la o parte, dar mi se luaseră multe din atribuţiile unei mame, şi cam acelaşi lucru se petrecuse şi cu bunica copilului, deşi ea era cît se poate de satisfăcută de cele ce se hotărîseră. Uneori, cînd consiliul se întrunea în casa noastră, nu noi eram puse să dăm referinţe de felul cum se dezvolta copilul, ci bona — ea răspundea de toate ; de altfel, era o femeie educată, avea şi suficiente cunoştinţe medicale, aşa că, din toate punctele de vedere, era la înălţimea rolului. Ceea ce mă intriga, însă, era faptul că nu-mi permitea ca seara, la culcare, să iau copilul cu mine. Arhitectul primăriei amenajase o cameră pentru bonă, spărsese un perete, făcuse un alcov deschis în care era patul

copilului, locul lui de joacă... La început am protestat, m-am indignat ; soacra mea îmi ţinea isonul nu cu prea multă tărie, totuşi, însă cei din consiliu erau neclintiţi în hotărîrile lor : aşa trebuie crescut un Stastok care va să devină conducătorul sufletesc al comunităţii ! Mai apoi soacră-mea a născocit o stratagemă : a început să ia în glumă şi cam în derîdere tradiţiile Stastocilor. N-am devenit parteneră la glumele ei ; mi se părea că joacă teatru ca să mă distreze pe mine, ca să-mi abată gîndurile în altă parte, dar în realitate ea era pivotul tradiţiei. Într-o zi i-am spus-o: „De ce vorbiţi în felul acesta ? Îmi amintesc ziua cînd v-am întîlnit, crîncenă în atitudine mi s-a părut mulţimea ce ne însoţea în drumul spre biserică, însă dumneavoastră mi-aţi părut cea mai crîncenă !" Ea a rîs, mi-a răspuns : „Împrejurarea era de aşa natură încît îmi dicta să mă comport aşa ; astăzi însă lucrurile s-au schimbat, sufăr şi eu dimpreună cu tine, de aceea e mai bine să luăm totul în mod uşurel, să glumim, să facem haz ; eu sînt a nu ştiu cîta prizonieră a tradiţiilor Stastocilor, s-ar putea ca tu să fii ultima !" Am rămas uimită de destăinuirea ei. Într-adevăr, începusem să mă cred prizonieră în bătrîna casă familială a Stastocilor, dar ea, ea ? Bătrîna doamnă mi-a înţeles uimirea, m-a luat de mînă ca pe un copil sau ca pe o parteneră de suferinţă şi m-a dus în marele salon pe care-l ţinea închis şi ale cărui uşi şi ferestre se deschideau rareori. Nu intrasem acolo decît de două, trei ori după naşterea copilului ; s-a oprit în faţa portretului în mărime naturală a întemeietorului familiei, corsarul acela temut pe multe mări : „Îl vezi ? m-a întrebat. De la el au pornit toate ! De la el şi de la aceşti unsprezece !" Şi m-a dus în faţa fiecărui portret. Îmbrăcămintea celor pe care-i reprezentau portretele nu mai era ca a primului, a corsarului, toţi purtau uniformă clericală, toţi fuseseră pastori ; nu

mai ţineau în mînă spada, ci *Biblia,* însă fizionomia lor era aceeaşi. Ultimul era portretul tatălui lui Cristien, iar alăturea de el, al treisprezecelea din rînd, era acoperit cu o pînză neagră, ceea ce m-a făcut s-o întreb : „Pentru ce acest ultim portret e acoperit cu pînză neagră ?" „Nu ştiu dacă e momentul potrivit ca să ţi-l arăt — mi-a răspuns bătrîna doamnă — dar, în sfîrşit, au trecut aproape trei ani de atunci, cred că vei fi destul de tare ca să-l poţi privi fără să-ţi provoace profunde frămîntări sufleteşti." Rostind aceste cuvinte, a desprins pînza de pe ramă. Se înşelase doamna Stastok. Primele clipe au fost pentru mine de uluire, mai apoi mi s-a întunecat în faţa ochilor, m-am clătinat, gata să cad ; doamna m-a sprijinit : „O ! Mălina ! Ce-i cu tine ? Te credeam mai tare !" Cuvintele ei au alungat întunecimea din ochii mei, m-am redresat brusc, am exclamat : „Cristien ! Cristien ! Priveşte-mă, zîmbeşte-mi !" Am dat să-i mîngîi faţa, însă doamna m-a reţinut : „Fii atentă, vopseaua nu-i complet uscată, pictorul abia zilele acestea şi-a isprăvit munca. A lucrat cîteva luni la el, iar în încăperea asta, unde a lucrat tot timpul, umezeala e în zidurile bătrîne, vopseaua se usucă greu. Sînt fericită că l-ai recunoscut imediat, căci pictorul a pus pe chipul lui prea mult din fizionomia Stastocilor, deşi îi dădusem o fotografie de adolescenţă." Nu avea dreptate mama lui Cristien, eu ştiam mai bine : uneori, cînd începuse acţiunea sa de sabotare, în unele momente, faţa lui Cristien lua pentru cîteva clipe exact fizionomia celor doisprezece Stastoci dinaintea lui. În portret doar îmbrăcămintea îi era schimbată, iar în loc de *Biblie,* în mîini îşi ţinea propria urnă, vopsită cu argintiu strălucitor. „Aceştia sînt Stastocii, fetiţa mea ! Tradiţia lor a început cu corsarul acela pocăit, trecut la protestatism, şi a continuat pînă la moartea soţului meu : douăsprezece femei au simţit apăsarea tra-

diției, tu ești a treisprezecea. Dacă aș fi superstițioasă, aș spune că va lua sfîrșit cu tine, dar mai știi ! S-ar putea ca micul nostru Cristien să nu se deosebească cu nimic de antecesorii săi ! Totul depinde de tine, scumpa mea fetiță !" „Ce pot eu face ?" am întrebat-o. „Nu știu, nu știu ! Dar dacă aș fi în locul tău, aș vinde tot, mi-aș lua copilul și m-aș muta în alt oraș, cît mai îndepărtat de țărmul acesta, unde, cu mai mult de patru secole în urmă, a debarcat corsarul Stastok, unde s-a așezat, a clădit, s-a convertit la noua confesiune și a luptat pentru ea cu aceeași străşnicie ca și pe mările pămîntului."

— Doamnă Stastok, de ce n-ați făcut-o ? De ce nu v-ați reîntors în patrie dimpreună cu copilul ? am întrebat-o, profund impresionat.

— Nu s-a putut ; soacra mea a murit acum trei ani, cînd fiul meu și-a terminat studiile și a fost hirotonisit. Acum, cred că înțelegeți, e prea tîrziu. Tradiția Stastocilor — deși prin fiul meu se pare că va suferi oarecare modificări — va continua, totuși !

— M-ați întrebat dacă eu cred că ați mai putea face teatru, și v-am răspuns afirmativ ; vă simțiți, cu adevărat, în stare s-o faceți ?

— Acesta a fost singurul gînd care m-a preocupat tot timpul, dar pe care nu l-am putut pune în practică, tradiția Stastocilor m-a oprit. Acum sînt oarecum eliberată de apăsarea ei, nora mea mi-a luat locul ; acum aș putea s-o fac, chiar aș dori din tot sufletul, însă... Și mai e și vîrsta : anul acesta am împlinit patruzeci și cinci de ani !

— O ! Vîrsta ! Vîrsta nu se vede ! am zis eu, mai mult ca o consolare decît ca o încurajare.

— Poate ! Dar se simte ; uneori mă simt bătrînă ca o bunică, precum și voi fi peste cîteva luni, bunica unui

Stastok, vă puteţi închipui ! rosti, dispreţuitor, doamna Stastok.

— Ultimele dumneavoastră cuvinte sună a dispreţ şi ură ; îi urîţi într-adevăr ?

— Cu excepţia soţului meu, da !

— Nu găsiţi că e absurd să urîţi persoane pe care nu le-aţi cunoscut, care au trăit cu secole înainte ?

— Aţi comis o greşeală care a generat o greşeală şi din partea mea : nu pe antecesorii soţului meu îi dispreţuiesc şi urăsc, ci tradiţia lor. Sentimentul acesta mi l-a transmis soacră-mea, probabil şi ei i l-a transmis soacra ei, şi tot aşa, în lanţ, pînă la soţia corsarului Stastok.

— Pe soţul dumneavoastră l-aţi iubit mult ? Vă rog să mă iertaţi, am surîs cu oarecare jenă, confesorul are dreptul să pună orice întrebare şi să i se răspundă cu toată sinceritatea.

— El m-a iubit mult, mult de tot !

— El, sigur, dar dumneavoastră, dumneavoastră ? Iarăşi trebuie să-mi cer iertare : din spovedania dumneavoastră mi s-a părut că — cel puţin la început — n-a fost din partea dumneavoastră decît o dorinţă, o dorinţă de posesiune, de aventură, de neprevăzut.

— Mă veţi condamna dacă vă voi spune că aşa a fost, precum aţi spus ? Da, dorinţa mea a fost să-l am, să fie al meu o noapte, nu mai mult, şi-apoi... Şi mai era şi altceva ce ne-a unit mai apoi : e vorba de serata aceea a pomului de Crăciun, cînd am declamat cu pasionată ostentaţie versurile lui Heine ; din momentul acela destinul meu a luat o întorsătură nefastă, şi tot aşa şi pentru Cristien. Dacă mă învinuiesc de ceva — şi sigur mă învinuiesc — e că am interpretat aşa cum am interpretat, interpretarea mea a răscolit sentimentele ascunse ale lui Cristien. Cred că răbufnirea lui a fost notată chiar în seara aceea, şi din seara aceea au început

să-l suspecteze. Cele ce au urmat, în ceea ce-l privește pe Cristien, a fost urmarea unei permanente suspiciuni, pe care el n-a avut perspicacitatea s-o sesizeze.

— Va să zică, asta considerați dumneavoastră vină? Pentru felul cum ați interpretat cereți din partea mea o absolvire sau un canon?

— Firește! Arta mea l-a fascinat, i-a dat imboldul care a provocat răbufnirea lui, cînd, făcîndu-mi imprudentele mărturisiri, aprobîndu-i-le, a avut impresia că și-a găsit potrivitul tovarăș de viață. Cum ați văzut, am căutat să nu-l dezamăgesc. Era poate mult mai bine dacă-l dezamăgeam, atunci totul s-ar fi sfîrșit între noi din prima săptămînă.

— Ați fost preocupată vreodată de aceste autoînvinuiri, v-au frămîntat, v-au obsedat? Sau... sau abia acum, cînd în fața mea v-ați depănat viața, v-au venit în minte?

— De foarte multe ori, uneori în mod obsedant și, cred că vă dați seama, neavînd cui să mă destăinui, ele au persistat; cred că unul din motivele care m-au determinat să pornesc la drum a fost și acesta.

— Adică?

— Țineam să găsesc — pe meleagurile mele natale — un confesor care să mă înțeleagă, să cunoască împrejurările în care s-a depănat viața mea, să-i vorbesc în limba mea maternă; din întîmplare, sorțul a căzut asupra dumneavoastră, dați-vă verdictul!

— O! O! Verdictul! Ce cuvînt mare, și greu! Ei bine, după cum v-am mai spus, nu vă găsesc nici o vină, și iată de ce: căpitanul Stastok își trasase dinainte linia vieții în strictă conformitate cu tradiția familiei sale. Chiar dacă n-ați fi participat nici unul, nici altul la serbarea aceea, chiar dacă nu v-ați fi cunoscut, el își urma în viață drumul lui. V-a spus doar: aștepta ocazia ca să-l asasineze pe Hitler; actul de sabotaj a fost nu-

mai un început, un exercițiu prin care își încerca puterea voinței, rămînînd în continuare în așteptarea marelui act eroic, uciderea lui Hitler, singurul act pe care-l considera demn de strănepotul temerarului corsar Stastok!

Trenul intra în gara Cluj; am întrebat-o:

— Aveți pe cineva care vă așteaptă la gară?

— Da; bătrînul chelner despre care v-am vorbit. M-am informat dacă mai trăiește, mi-a răspuns da, că e încă în putere; i-am dat un aviz telefonic și s-a prezentat. S-a arătat nespus de bucuros cînd a aflat cine sînt. L-am rugat să-mi rețină o cameră la hotel și să mă aștepte la gară.

— E în ordine, i-am spus convențional, sosind la Cluj, rolul meu a luat sfîrșit.

— Poate că nu, nu știu încă. S-ar putea să rămîn mai multe zile la Cluj... Sau pentru totdeauna. Intenționez să mă supun unui consult medical...

— În cazul acesta, vă dau adresa mea, și i-am dat cartea mea de vizită.

Cînd trenul sa oprit la peron, am deschis fereastra compartimentului, am strigat un hamal. La despărțire, m-a întrebat:

— Așadar, mă absolviți de orice canon?

— Da, doamnă Stastok: sînteți nevinovată de cele ce i s-au întîmplat soțului dumneavoastră și dumneavoastră înșivă; mă bucur că v-am cunoscut!

— Și eu, dar s-ar putea să vă și întristați! mi-a spus, strîngîndu-mi încă o dată mîna.

A treia zi am primit o scrisoare cu chenar de doliu: doamna Stastok îmi spunea că părăsește această viață, după ce, în prealabil, cumpărase un loc la cimitir, comandase o piatră funerară. Mă ruga să mă îngrijesc de înmormîntarea ei. Își încheia scrisoarea cu cuvintele: „Adio, indulgentul meu confesor; sinistra comedie a vieții mele s-a sfîrșit!“

Lector: BEDROSION MAGDALENA
Tehnoredactor: VASILACHE STELUȚA

Apărut 1974; Bun de tipar 23.II.1974; Tiraj 8900 broșate. Hirtie T.Î. Tip A de 80g/m²; Format 16/54×84; Coli editură 6,28; Coli tipar 8,50; C.Z. pentru bibliotecile mari și mici 8R—31.

Tiparul executat sub comanda
nr. 1/15 la
Întreprinderea Poligrafică
„13 Decembrie 1918",
Str. Grigore Alexandrescu nr. 89—97
București
Republica Socialistă România

Lei 5,75